

Suihkualtaan pumppaamon ja kaivojen peruskunnostamisen työmaa-alue tekijöineen

HELSINKI, RITARITALON PUUSTIKKO

HISTORIALLISTEN AJAN (1640-) KAUPUNKIALUEELLA TEHDYN
SUIHKUALTAN PERUSKUNNOSTUKSEN ARKEOLOGINEN
VALVONTAKERTOMUS 2010

Markku Heikkinen
Helsingin kaupunginmuseo 2010

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Kohteen nimi: Ritaritalon puistikko

Kunta: Helsinki

Kylä: Töölö

Kaupunginosa: Kruununhaka 01

Kortteli: 193

Kiinteistötunnus: 091-001-0193-0000

Omistaja: Ritarihuone

Tutkimuksen laatu: Historiallisen ajan (1640-) kaupunkialueella sijaitsevassa puistikossa tehdyn maarakennustyön arkeologinen valvonta 2010

Peruskartta: 2034 06 HELSINKI

Koordinaatit: Yhtenäiskoordinaatit: pkoo: 6672027 ; ikoo = 386601
Helsingin koordinaatisto: x = 18 348.40; y = 50 387.10; z = n. 5 m

Valvoja: Markku Heikkinen

Tutkimuslaitos: Helsingin kaupunginmuseo

Kenttätöaika: 13.4-17.5. ja 27-28.6 2010

Valvonta-alueen laajuus: noin 620 m²

Valvonnan kustantaja: Helsingin kaupunginmuseo

Tutkimuskustannukset: Virkatyö

Digitaalikuvat: HKM/Ritaritalo 2010:1-112

Löydöt: KM 2010061:1-63, diar.27.9.2010

Aikaisemmat tutkimukset lähiympäristössä: Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Valtioneuvoston linna 1993. Historiallisen ajan kaupunkikaivauksen kertomus. **30.12.1994.**

Marianna Niukkanen/Museovirasto: Helsinki, Presidentinlinna. Historiallisen ajan kaupunkikaivaus 1.22.8. ja 29.9.-3.10.1997. **30.3.1998.**

Markku Heikkinen: Helsinki, Kortteli Mariankatu 1. Historiallisen ajan kaupunkikaivaus 1998. **11.1.2000.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Vanha tulli- ja pakkahuone (Mariankatu 3) ja Mariankatu. Historiallisen ajan (1640-) kaupunkialueen rakennuksen kuntokartoituksen ja katurakennustyön arkeologinen valvonta- ja kaivauskertomus 1996 ja 2000. **5.8.2003.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Aleksanterinkatu, Fabianinkatu, Senaatintori lounaisnurkka ja kaakkoisnurkka, Sofiankatu, Yliopistonkatu, Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha, Kirkkokatu, Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu, Mariankatu ja Eteläesplanadi. Historiallisen ajan (1640-) kaupunkialueen katualueilla tehtyjen maarakennustöiden arkeologinen valvontakertomus 1997-1998, 2001-2003 ja 2004-2005 . **26.10.2005.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Esplanadin puisto, Eteläesplanadi-Unioninkatu, Yliopistonkatu-Unioninkatu, Mariankatu-Kirkkokatu, Hallituskatu-Ritarikatu ja Rauhankatu. Historiallisen ajan (1640-) kaupunkialueella tehtyjen kunnallisteknisten töiden arkeologinen valvontakertomus 2005-2007. **25.2.2008**

Aiemmat tutkimukset
muualla vanhassa
keskustassa:

Helena Ranta/Helsingin kaupunginmuseo: Selostus Helsingin Senaatintorin valaisinpylväiden perustustöistä 20.5.-8.5.1986. **29.5.1986.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Valtioneuvoston linna 1995-96. Historiallisen ajan kaupunkikaivauksen kaivauskertomus. **18.7.1997.**

Jaana Mellanen/Helsingin kaupunginmuseo: Irtohirsien tarkistaminen Aleksanterinkadun ja Fabianinkadun risteyksessä tunnelikaivannon yhteydessä 21.9.1998. **21.9.1998**

Marianna Niukkanen: Helsinki, Snellmaninkatu 4-6 (Suomen pankki). Kaupunkiarkeologinen kaivaus 1999-2000. **31.1.2001.**

Jaana Mellanen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Sunnin talo ja Sofiankatu. Aleksanterinkatu 26/Sofiankatu 6. Tarkastuskertomus 1998. **8.1.2003.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Rauhankatu 13. Autotallirakennuksen peruskunnostukseen liittyvien maarakennustöiden arkeologinen valvonta 2004-2005. **13.1.2006.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo. Helsinki, Kasarmintori. Pysäköintilaitoksen maanrakennustöiden valvonta 2003-2004 . **16.2.2006**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Arppeanum. Arppeanumin pihan ja rakennuksen peruskunnostuksen maarakennustöiden arkeologinen valvonta 2001-2002. **12.4.2006.**

Aikaisemmat löydöt lähiympäristössä:

KM 94079:1-574 (v. 1993 Valtioneuvoston linna)
 KM 98022:1-309 (v. 1998 Kortteli Mariankatu 1)
 KM 98023:1-20 (v. 1996 Vanha tulli- ja pakkahuone)
 KM 2003083:1-84 (v. 2000 Vanha tulli- ja pakkahuone)
 KM 97093:1-1105 (esineet); 1106-1212 (luut); rahakammio 98015 (rahat); RHO 1216:1-7 (rakennusfragmentit)

Aikaisemmat löydöt muualla vanhassa keskustassa:

HKM XLV:2-3 (v. 1912 Senaatintori)
 HKM XLV:39 (v. 1928 Senaatintori)
 HKM XLV:90 (v. 1949 Senaatintori)
 HKM XLV:314 (v. 1962 Senaatintori)
 HKM XLV:658-689 (v. 1986 Senaatintori)
 KM 96010:1-1085 (v. 1995-96 Valtioneuvoston linna)
 KM 98024:1-37 (v. 1998 Sunnin talo)
 KM 98024:38-59 (v. 1998 Sofiankatu)
 KM 2000002:1-2280, rak.frag RHO 1223:1-4, rahat (v. 1999-2000 Snellmaninkatu 4-6)
 KM 2004001:1-68, (v. 2001-2002 Aleksanterinkatu)
 KM 2005054:1-19, (v. 2005 Eteläesplanadi)
 KM 2006001:1-7 (v. 2004-2005 Rauhankatu 13)
 KM 2008006:1-86 (v. 2005-2007 Esplanadin puisto)
 KM 2008007:1-8 (v. 2006 Kirkkokatu)

Kaivauskertomuksen liitteet:

1	Karttaluettelo
2	Karttojen kopiot
3	Digitaalikuvaluettelo

4	Kuvataulut
5	Löytöluettelo
6	Poistetut metalliesineet

Alkuperäinen raportti: Helsingin kaupunginmuseo

Kopiot (1 kpl): Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto

TIIVISTELMÄ:

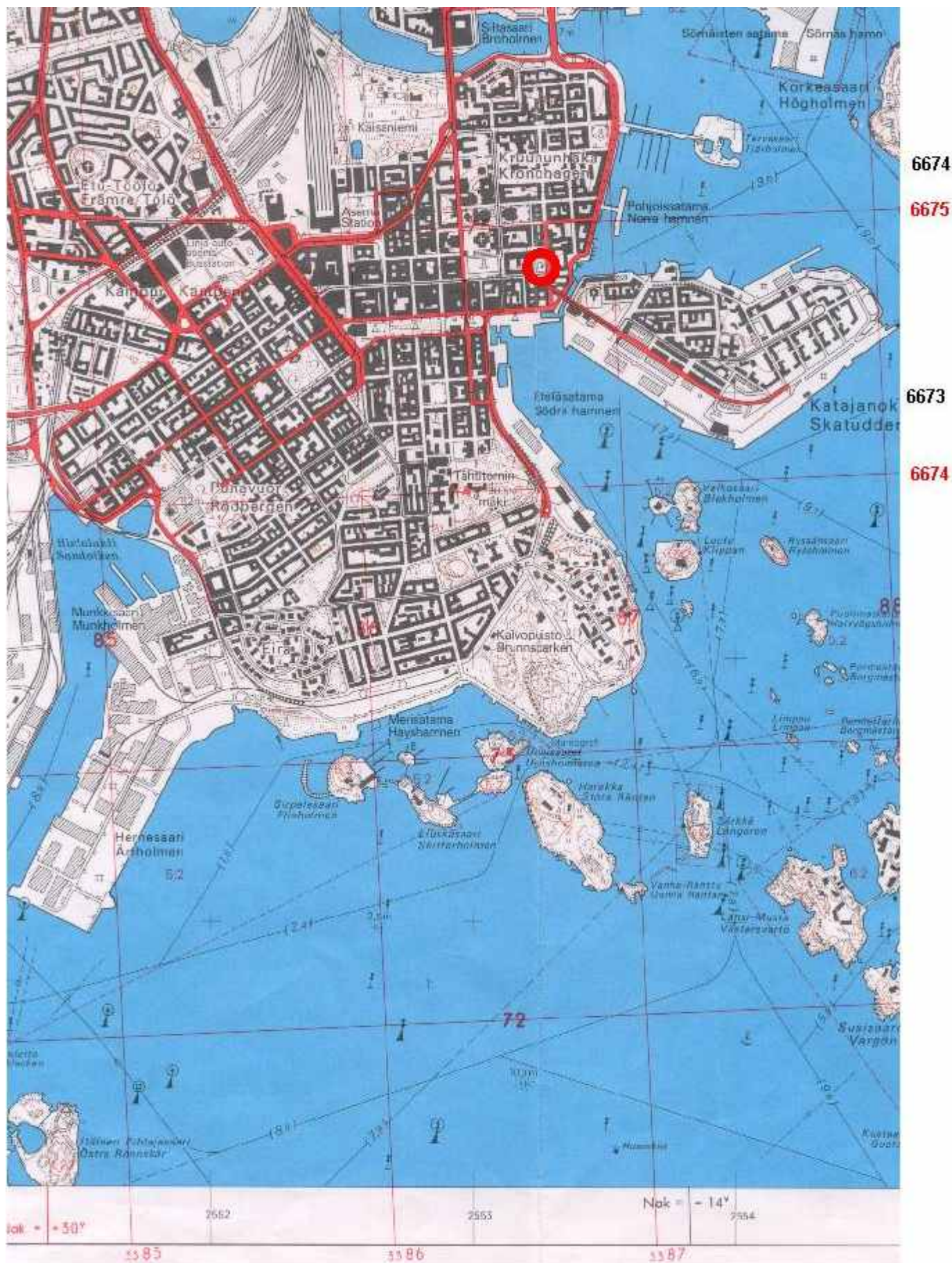
Helsingin kaupunginmuseo valvoi huhti - toukokuussa ja heinäkuussa 2010 Ritaritalon puistikon suihkualtaan peruskunnostamista. Sen aikana valvottiin suihkualtaan eteläpuolelle tehdyn pumppaamon, erilaisten kaivojen ja niiden välisten putki- ja kaapelilinjojen maarakennustöitä. Valvonta käsitti myös suihkualtaalta kaakkoon ja lounaaseen johtavien puistokäytävien kohdalle tehtyjen sähkökaapeli- ja vesijohtokaivantojen kaivamisen. Kohteet kaivettiin ja dokumentoitiin vaiheittain.

Suihkualtaan eteläpuolella pintakerroksena todettiin viheralueella olevan erittäin paksun multakerroksen ja puistokäytävillä sekoittuneen hiekan. Uuden pumppaamon kohdalla ja sen pohjois- ja itäpuolella oli suihkualtaaseen liittyviä vanhoja kaivoja ja putkia. Tästä johtuen alempana oli puhtaaseen hiekkakerrokseen asti ulottuva uudempi sekoittunut, mm. louhintakiveä sisältänyt, maakerros.

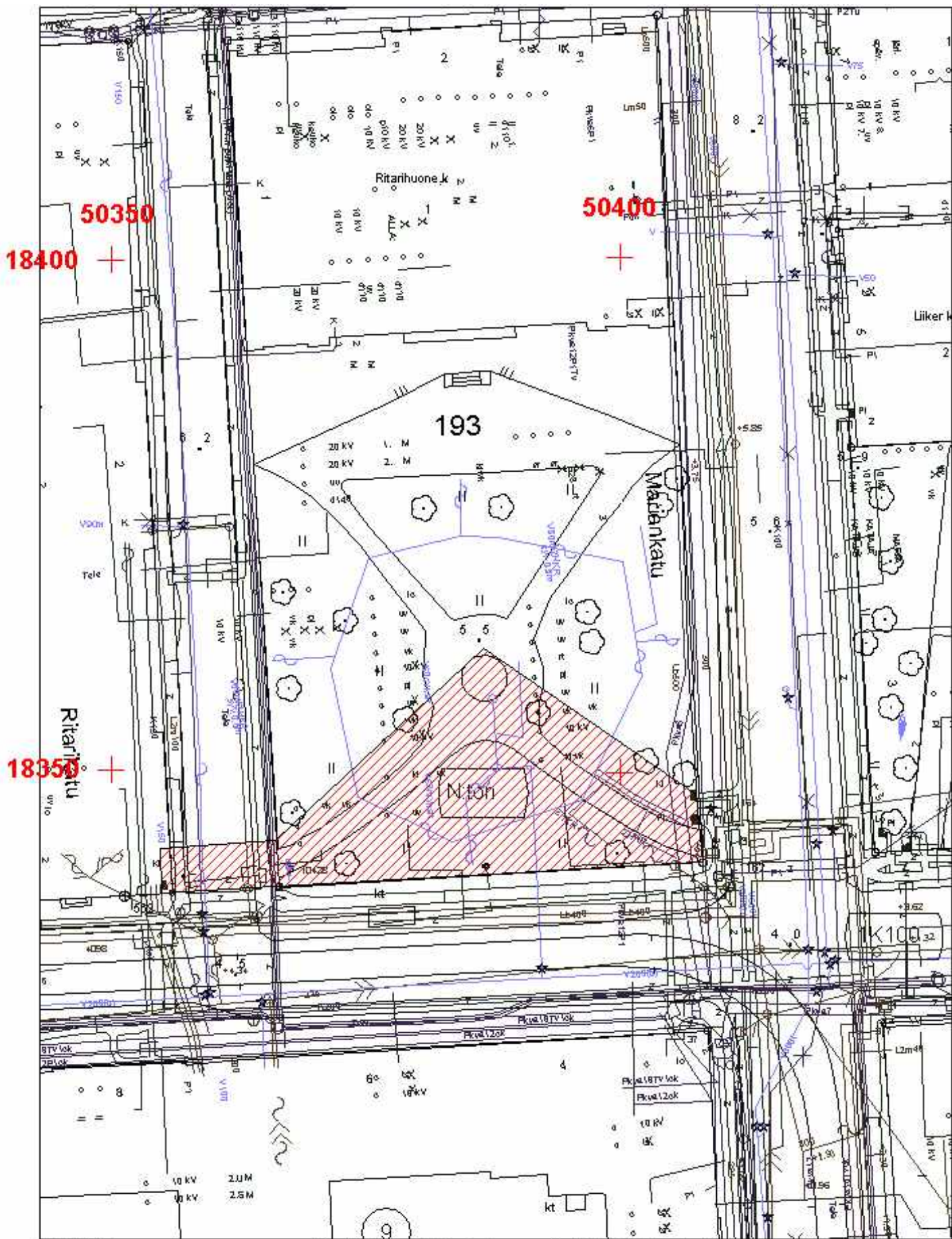
Edellisen alueen lounaispuolelta paljastui vaiheittain osia vanhasta kivikellarista noin yhden metrin syvyydestä lähtien. Kokonaan esille saatu kellarin pohjoisseinä oli 5,5 metriä pitkä. Pohjois-etelä – suuntaisia seiniä tuli esiin 1,5 metriä. Seinien säilynyt korkeus oli enimmällään 1.4 metriä. Muuratut seinät muodostuivat isoista käsittelemättömistä kivistä, jotka olivat vain yhdessä rivissä. Sisäseinillä oli ollut laastikerros. Rakennus on entisen asemakaavan suuntainen ja rakentaminen ajoittuu ilmeisesti 1600- ja 1700-luvun vaihteeseen. 1700-luvun puoliväliin mennessä se on todennäköisesti viimeistään poistettu käytöstä.

Puistikon lounaaseen johtavan puistokäytävän länsipäästä ja Ritarikadun jalkakäytävältä ja puistokäytävän keskiosasta löytyi pienet pätkät toisen rakennuksen länsi- ja itäseinien lohkotuista kivistä muurattuja kivijalkoja. Rakennuksen sisällä länsiosassa oli paksu laastikerros, jossa oli yksi tiilirivi. Tämä kerros oli ainakin osittain muodostunut vuoden 1808 tulipalon seurauksesta. Rakennuksen itäosaan kaivannon alapuolelle kaivetusta koekuopasta löytyi 1.2 metriä maanpinnalta rakennuksen mukulakivilattia. Rakennus osuu vuoden 1808 tulipalokartassa näkyvään kruunun rakennuksen kohdalle, joka tuhoutui tässä tulipalossa. Se oli rakennettu joskus 1700-luvun jälkimmäisellä puoliskolla.

Edellä mainittujen rakennusten välissä, lounaaseen johtavan käytävän kohdalla, on säilynyt uudempien täytemaiden alla vanhoja kulttuurikerroksia noin 70 cm paksuudelta. Kaakkoon johtavan käytävän kohta oli sen sijaan tuhoutunut kokonaan ainakin kaivettuun syvyyteen saakka.

Ote peruskarttatalehdestä 2034 HELSINKI (1991). Mk 1:20 000.
Valvonta-alue on ympyröity.

Mk 1:500

Kantakartta Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, Kaupunkimittaosasto

Valvonta-alue on rasteroitu

SISÄLLYSLUETTELO

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT	1
TIIVISTELMÄ	5
PERUSKARTTAOTE.....	6
KANTAKARTTAOTE	7
SISÄLLYSLUETTELO	8
1. JOHDANTO.....	9
2. TUTKIMUSALUEEN SIJANTI JA TOPOGRAFIA.....	11
3. TUTKIMUSALUEEN HISTORIA.....	12
4. AIEMMAT ARKEOLOGISET HAVAINNOT LÄHIYMPÄRISTÖSSÄ	27
5. ARKEOLOGISET HAVAINNOT	31
6. TUTKIMUKSEN TULOKSET	40
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	42

LIITE 1	Karttaluettelo
LIITE 2	Karttojen kopiot
LIITE 3	Digitaalikuvaluettelo
LIITE 4	Kuvataulut
LIITE 5	Löytöluettelo
LIITE 6	Poistetut metalliesineet

1. JOHDANTO

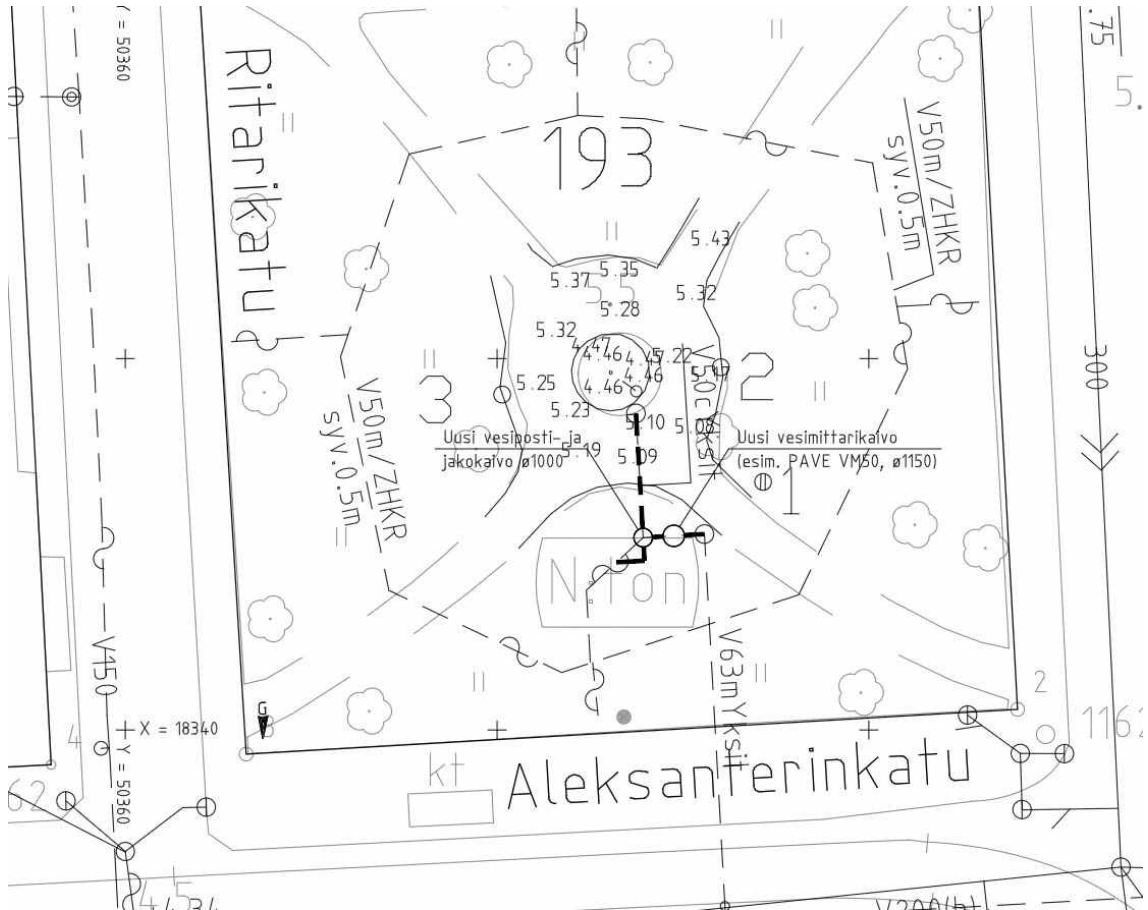
Huhtikuun alussa v. 2010 allekirjoittanut havaitsi Ritaritalon puistikossa aloitetun suihkualtaan peruskorjauksen Staran (Helsingin kaupungin rakentamispalvelut) toimesta. Puistikko oli ollut 1640-luvulta lähtien kaupungin keskeisimpiä asuinkortteleita, joka ulottui nykyistä korttelia etelämmäksi Aleksanterinkadun pohjoiselle ajoradalle ennen 1800-luvun alun asemakaavamuutosta. Alue oli ollut lähes rakentamaton vuoden 1808 kaupunkitulipalosta lähtien.

Otettaessa yhteyttä HKR:n katu- ja puisto-osastoon miksi peruskorjauksesta ei oltu yhteydessä museoviranomaisiin ja mitä siellä aiotaan tehdä vastauksina oli tietämättömyys alueen arkeologisesta merkityksestä ja koska korjattiin vain vanhaa. HKR:n katu- ja puisto-osaston toiminta oli kiusallista, koska pari vuotta aiemmin mm. kaupunginmuseo, Museovirasto ja kaupunkisuunnitteluvirasto olivat estäneet Suomen kirjallisuusseuran ja Ritarihuoneen yhteisen etupäässä maanalaisen arkistoluolan rakentamisen alueelle kulttuuriarvoihin ja alueen arkeologiseen koskemattomuuteen vetoamalla.

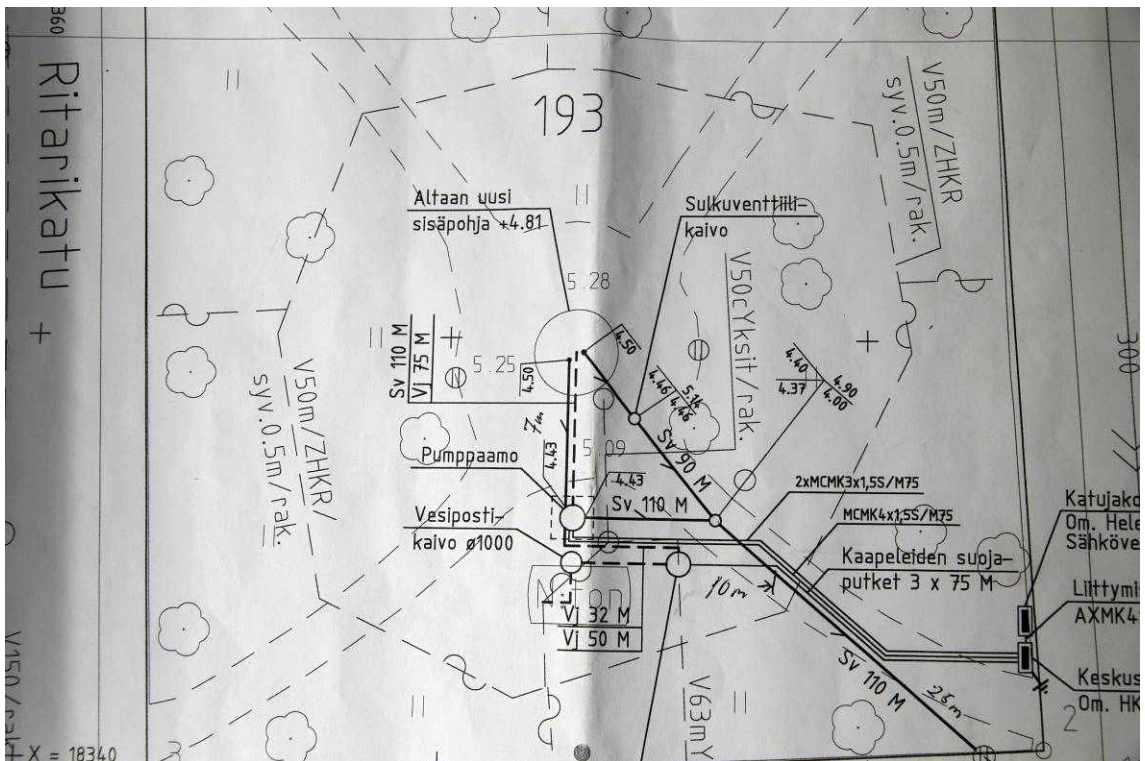
Vaikka kyseessä piti olla vain vanhan korjaaminen viimeisistä suunnittelupiirustuksista näki, että kaivaminen ulottui hiukan laajemmalle kuin mitä aiemmin oli kaivettu. Tämän johdosta päätettiin kaupunginmuseon puolesta valvoa töitä virkatyönä allekirjoittaneen puolesta. Suunnitelmien muututtua kohdattujen teknisten ongelmien takia alueella jouduttiin kaivamaan laajemmalta alueelta kuin oli tarkoitus. Samalla arkeologisen valvonnan alue kasvoi huomattavasti.

Yhteistyö Staran kanssa paikanpäällä sujui erinomaisesti. Maankaivaustöitä siirrettiin, jotta arkeologinen valvonta saatiin paikalle. Samoin kaivojen sijaintia siirrettiin hiukan toiseen kohtaan ja vesijohtoa kaivettiin matalammalle syvyydelle, jotta löytyneitä rakenteita ei rikottaisi kokonaan.

Museossa harjoittelijana ollut Liisa Kunnas ja työllistettyinä olleet Katja Lange ja Heini Hämäläinen osallistuivat kaivamiseen ja dokumentointiin. Kartat piirsi puhtaaksi allekirjoittanut MapInfo-ohjelmalla. Löydöt luettelo Heini Hämäläinen kaupunginmuseon Siru-tietokantaan KM-numeroin varustettuina.

Ensimmäinen suunnitelma suihkualtaan korjaamiseksi. Uudet rakenteet on sijoitettu vanhojen paikalla.

Toteutettu suunnitelma, johon tuli suurena muutoksena vesijohdon sijoittaminen eteläisen suunnan sijasta lounaaseen vievän puistokäytävän kohdalle.

2. TUTKIMUSALUEIDEN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA

Tutkimusalue sijaitsi Helsingin kantakaupungissa Kruununhaassa historiallisella kaupunkialueella 150 metriä itään Senaatintorista Ritaritalon puistikon eteläosassa.

Helsinki siirrettiin 1640-luvulla Vantaanjoen suusta tänne. Kaupungin asemakaava ja kalliainen topografia pysyi samanlaisena 1800-luvun alkuun saakka tulipaloista ja sotien tuhoista huolimatta. Sen sijaan kaupungin uusi vuoden 1812 asemakaava muutti tilannetta merkittävästi. Uudet kadut ja korttelit tuhosivat useilla alueilla vanhan asemakaavan mukaiset kadut, korttelit ja topografian. Vain Aleksanterinkadun eteläpuoliset rakennukset ja pohjois-etelä – suuntaiset kadut säilyttivät paikkansa kivrakennusten ansioista. Joitakin entisille paikoilleen jääneitä katuja muutettiin voimakkaasti.

Tutkimusalueella vanhan korttelin länsiraja pysyi samana. Samoin oli myös itärajalla, mutta täällä sijainnut pohjois-etelä – suuntainen rakennus oli sijainnut tonttirajan länsipuolella. Eteläraja siirrettiin pohjoisemmaksi, koska Suurkatua, nykyistä Aleksanterinkatua, levennettiin noin 7 metriä pohjoiseen päin.

Topografia alueella on loivasti kaakkoon viettävää. Suihkualtaan kohdalla maapinta oli 5.5 metriä mpy:n korkeudella. Aleksanterinkadun ja Ritarikadun risteyksessä korkeus oli 4.5 metriä ja Aleksanterinkadun ja Mariankadun risteyksessä 4.0 metriä m mpy.

Tutkimusalue sijaitsi puistikossa, jossa keskellä oli suihkuallas ja sen ympärillä hiekkakäytävä. Keskeltä lähti säteittäisesti neljä hiekka käytävää puistikon kulmia kohden. Puistikko oli enimmäkseen nurmikenttänä. Puustona oli isoja koivuja ja muutama puupensas.

Maaperä alueella oli multakerroksen, täyttömaiden ja vanhojen kulttuurikerrosten alla hiekkaa.

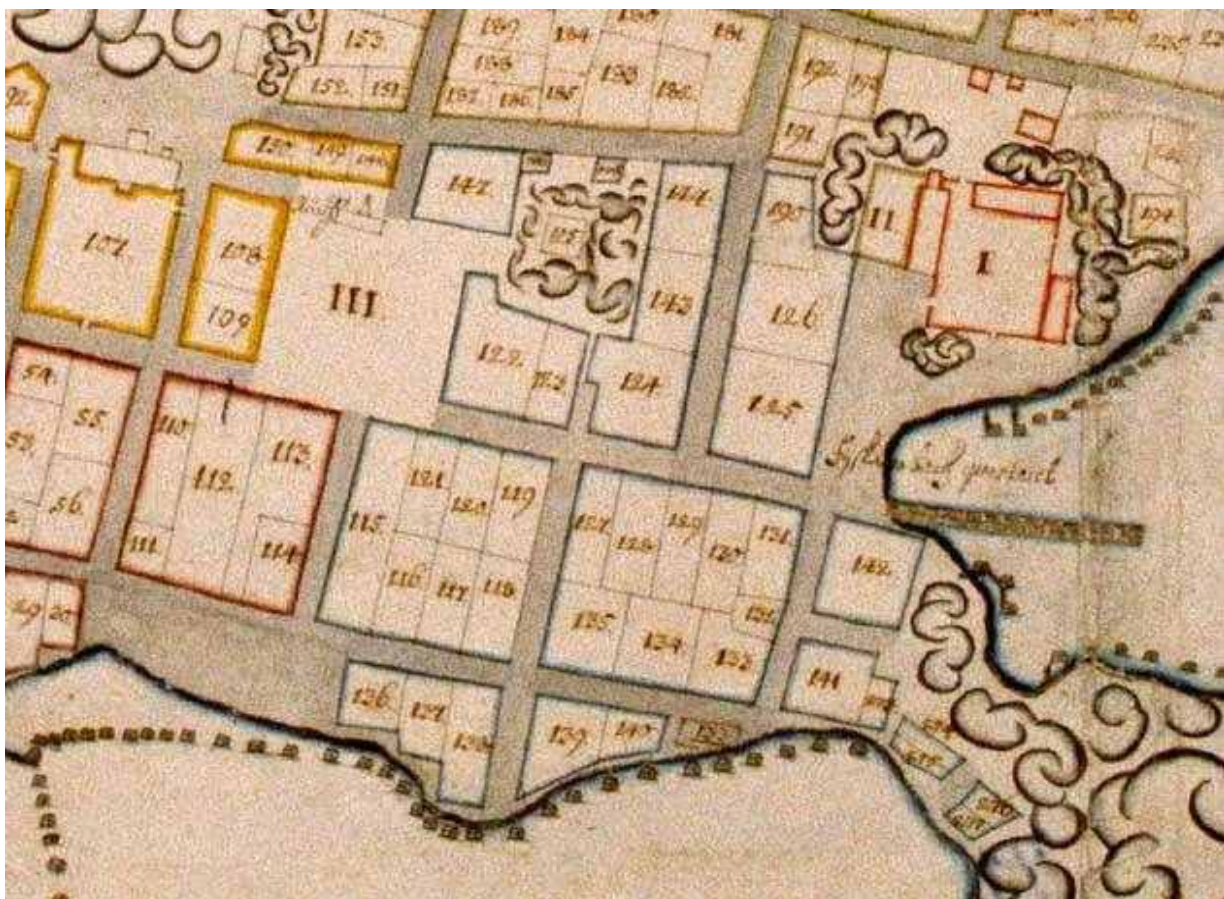
3. TUTKIMUSALUEEN HISTORIA

Tontti n:o 125/Pohjoinen kortteli, tontti n:o 5

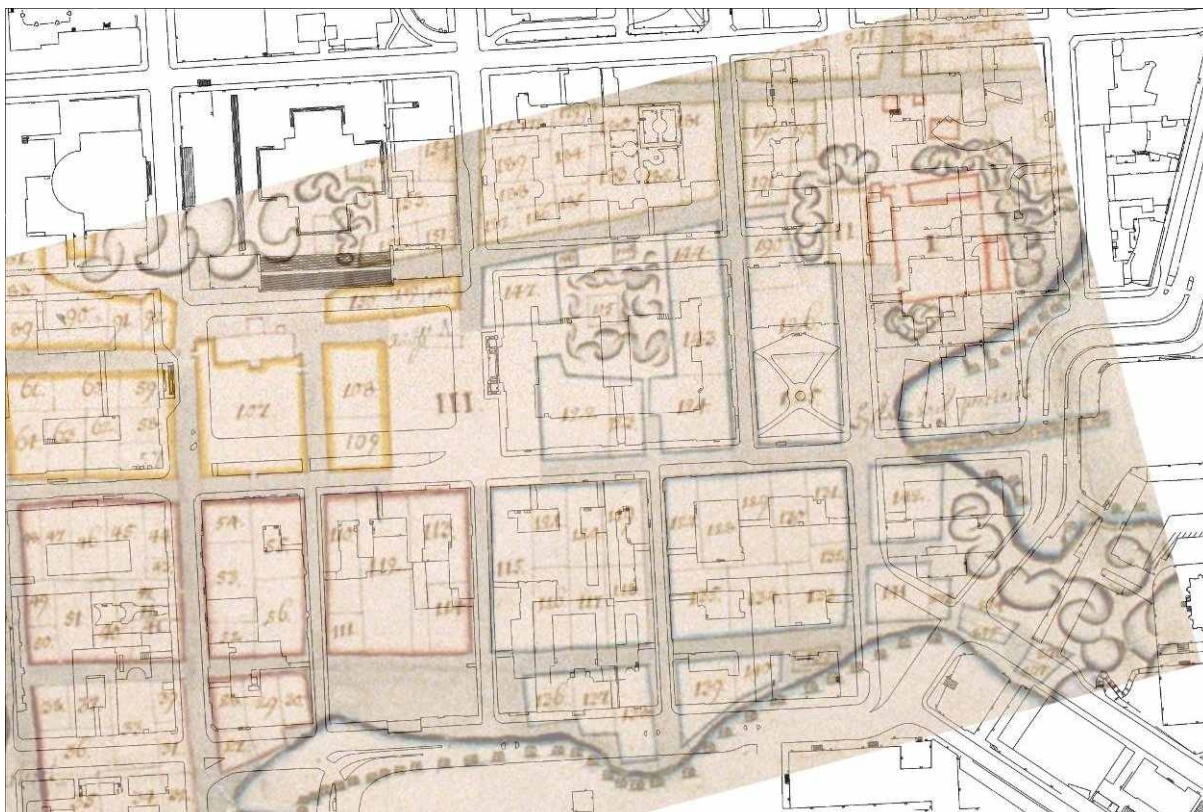
Helsinki siirrettiin Vanhastakaupungista Vironniemelle 1640-luvulla. Kaupungista ja siten myös tutkimusalueen tonteista ei ole tarkkoja tietoja ennen vuotta 1696/1707, jolloin kaupungista piirrettiin ensimmäinen tarkka kartta. Lars Forsellin vuonna 1696 mittaamaan ja Niels Avanderin vuonna 1707 uudistamaan karttaan liittyy vuoteen 1707 ajoitettu tonttiluettelo, jossa mainitaan tontin n:o 125 (myöhemmin Pohjoinen kortteli, tontti n:o 5) omistajaksi raatimies Hans Burgmanin leski. Hans Burgman (k. 1707) oli Helsingin merkittävimpiä porvareita 1600- ja 1700-luvun vaihteessa veljensä Torstenin ja Petterin kanssa. Torstenilla oli kaupungin ainoa kivitalo viereisessä läntisessä korttelissa nykyisten Valtioneuvoston linnan kaakkoisnurkan ja Aleksanterinkadun kohdalla (tontti n:o 124).

Hansin isä Petter Torstensson oli tullut Läsi-Göötanmaalta Viipuriin noin vuoden 1650 tienoilla. Hänen toinen vaimonsa oli helsinkiläinen. Ensimmäisestä avioliitosta syntyneet Torsten, Hans ja Petter muuttivat isänsä kuoleman jälkeen Helsinkiin vuonna 1677, jolloin vanhin lapsi oli mahdollisesti 17 vuotta vanha. Hans toimi ainakin vuodesta 1695 lähtien kauppiaana Helsingissä. Hän oli veljensä Torstenin jälkeen kauppiaskunnan ammatinvanhimpana 1697-1705 ja kirkkoisäntänä 1699-1706. Raatimieheksi hänet valittiin 1705. Varakkaan Hansin perunkirja vuodelta 1708 on säilynyt, jonka mukaan hänellä oli talo ”wed Skiepbroon”, jossa oli kaksi kamaria, sali, eteinen ja keittiö. Talossa oli lahovahinkoja. Kellaria ei mainita kuin vahinkojen yhteydessä. Poutanen 2000, s.81; Hans Burgmanin perunkirja 29.2.1708.

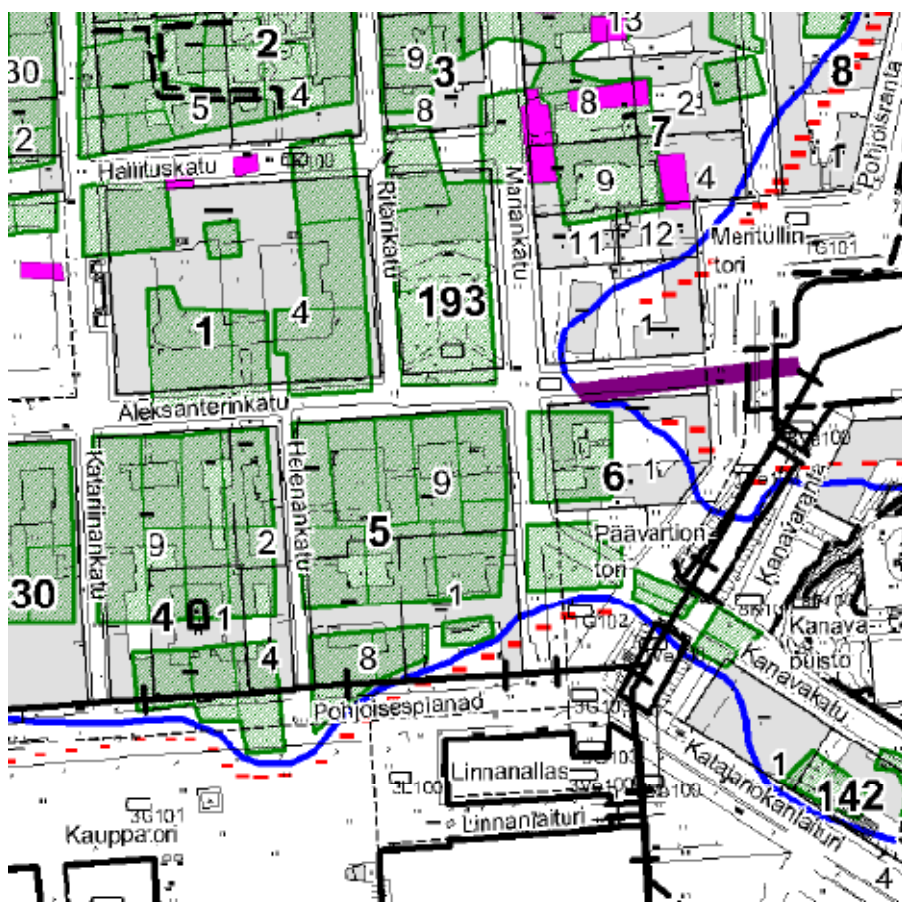
Tontilla oli lisäksi pieni rakennus med Gattubodan ja pihalla pieni aitta kammarilla. Ne olivat ilmeisesti yhdessä, sillä niille oli perunkirjoituksessa annettu yksi summa. Sauna sijaitti tontin länsiosassa. Siinä oli pieni sauna, panimohuone ja pieni kamari. Lisäksi oli pieni vanha rakennus kamarilla ja saunalla, vanha talli ladolla, pari pienempää talousrakennusta, pari ryytimaa-aitaa ja aita tontin ympärillä portilla.

Ote Forssell-Avanderin kartasta vuodelta 1696/1707. Tutkimusalueen tontti 125 näkyy nykyisen Pohjoissataman äärellä olevan aukion länsipuolella. Kartassa näkyy julkiset rakennukset, mutta kuten muissakin Ruotsin vallan aikaisissa kartoissa yksityisten rakennuksia ei ole merkitty.

Forssell-Avanderin kartta asemoituna nykykartan päälle. HKM.

Forssell-Avanderin kartta asemoituna nykykartan päälle. Kartassa näkyy tonttien n:o 125 ja 126 välinen raja nykyisen korttelinumeron 193 alla. Museovirasto.

Tontti n:o 125 on sijainnut Ritaritalon puistikossa ja Aleksanterinkadun pohjoisosassa. Tontin eteläraja ulottui pitkälle nykyisen Aleksanterinkadun pohjoiselle ajoradalle. Suurkatua määrättiin levennettäväksi 7.7 metriä pohjoiseen vuonna 1811. Lännessä ja idässä nykyisten Ritarikadun ja Mariankadun kohdalla on ollut kadut/aukiot myös ennen. Pohjoisessa tontti on ulottunut Ritaritalon puistikon varsinaisen puistikkoalueen pohjoisosaan.

Tontin n:o 125 koko oli 1582 neliometriä vuonna 1696/1707 eli 195 neliometriä pienempi kuin myöhemmin 1700-luvun puolivälissä. Karttojen perusteella katujen puoleiset rajat ovat pysyneet samoina. Ainoa vaihtoehto on, myös karttojen perusteella, että tontin pohjoisraja on siirtynyt hiukan pohjoiseen päin, vaikka ainoan rajanaapurin eli pohjoispuolella sijaitsevan tontin n:o 126 (Pohjoinen kortteli, tontti n:o 6) koko pysyi lähes entisen kokoisena. Karttojen perusteella tontti n:o 126 on saanut menetyksilleen korvausta tontin luoteiskulmassa olleesta pienestä tontista.

Suuren Pohjan sodan aikana ruotsalaiset polttivat kaupungin vuonna 1713. Sen ei tahdottu jäävän koskemattomana venäläisten käsiin. Tällöin alueen talot todennäköisesti paloivat, vaikka kaupungin ainoa kivitalo tutkimusalueen länsipuolisessa korttelissa säilyi, tosin vahingoittuneena. Venäläiset rakensivat Helsinkiin linnoituksen, jonka itämuuri meni tutkimusalueen kohdalla Mariankadun itäpuolella. Miehityksen aikana kaupungin asemakaava menetti osittain merkityksensä. Isovihan jälkeisten raporttien mukaan katukivet siirrettiin muuriin ja kellarit tuhottiin. Isovihan aikaisesta rakennuskannasta on tietoa heti Uudenkaupungin rauhanteon jälkeen Gustaf Armfeltin tekemässä Helsingin inventaariossa. Linnoituksen sisällä oli runsaasti rakennuksia, jotka olivat erittäin huonossa kunnossa ruotsalaisten palatessa Helsinkiin. Hornborg 1950, s. 11-16.

Heti rauhanteon jälkeen vuonna 1721 Hans Burgmanin tontilla asui raatimies Lars Forssteen venäläisten pystyttämässä talossa ja naapuritontilla lääninrahastonhoitaja Carlstedt (tontti n:o 126 ?). Hornborg 1950, s. 16-18.

Isovihan jälkeen kaupunki rakennettiin parhaimman mukaan sotaa edeltävää asemakaavaansa. Tonttien omistajista ja rakennuksista ei ole tietoja heti isovihan jälkeen.

Korvausanomukset pikkuvihan aikana kärsimiensä vahinkojen johdosta -luettelossa (1742-3) on seuraava maininta: Gottfried Gröön/Grään, rakennus Suurkadun varrella, siinä tupa, kamari, aitta, läpikäytävä eteinen, iso vanha sali, turve- ja tuohikattoinen talli, ryytimaa ja aita. Berndt Aminoff on tonttistoriallisessa muistiinpanoissaan identifioinut Gräänin tontin Pohjoisen korttelin tontiksi n:o 5 eli vanhaksi tontiksi n:o 125 ja toisaalla epäröiden tontiksi n:o 6 edellisen pohjoispuolella. Luettelossa tarkkaa sijaintia ei mainita kuin kadun tarkkuudella.

Samassa luettelossa Petter Bergillä oli "Stor träbyggning på Stora gatan vid Skeppsbron", joka oli varustettu turve- ja tuohikatolla. Rakennus oli 14x5 1/2 sylen kokoinen. Sen alla oli 2 1/2 kyynärän korkuinen kivimuuri, "källare med trumma ner till sjön". Rakennuksessa oli 5 huonetta ja lisäksi iso sali, konttori, kamari, kauppapuoti ja iso keittiö. Lisäksi oli talli, navetta, dubbel bräbod (3x4 syltä), lautavaja (8x8 syltä), kaivo, lauta-aita ja ryytimaa. Ryytimaat sijaitsivat ilmeisesti tontin ulkopuolella. Aminoff sijoittaa myös Bergin tontin samaan tonttiin n:o 5.

Tontin entisen omistajan Hans Burgmanin vaimon Anna Kirchhoffin ensimmäistä avioliitosta Petter Steenin kanssa syntynyt Elisabeth (s. 1692) oli kolmannessa avioliitossaan vuodesta 1723 Gottfrid Gräänin kanssa. Alun perin nevanlinalainen Grään haki porvarioikeuksia vuonna 1722. Genos 20 1949, s. 36-38; Hornborg 1950, s. 478.

Petter Berg oli kotoisin Ruotsista ja hän vannoi porvarivalan v. 1728. Hornborg 1950, s. 478.

Helsinkiin saapuvat kotimaan alukset suorittivat satama- ja laiturimaksua ja todennäköisesti myös pikkutullin ruokatavaroista laivasillan luona sijaitsevalla ns. meripuomilla. Sen länsipuolella sijaitsevassa Petter Bergin talosta oli tapana vuokrata huone tätä varten 1740-luvun lopussa. Hornborg 1950, s. 143.

Geten vuoden 1763 kartan liitteessä mainitaan; Gouvernements gården (tvenne tomt). Samassa listassa pohjoispuolella oleva tontti n:o 6 oli pappilana. Brunowin tonttiluettelossa v. 1790 mainitaan: Gouvernements Gården, tilförene uppsyningsman Bergs och Gräns gårdar. Stichaeuksen tonttiluettolossa (1808) on sama maininta: Gouvernementsgården; kuulunut aikaisemmin Bergsin ja Gränsin tontteihin (gårdar), 1777 neliometriä.

Kun aiemmin mainittuun pikkuvihan aikaiseen luetteloon (1743) peilataan myöhemmät tontinomistajatiedot (1763) saadaan olettaen, että Hans Burgmanin entinen tontti on ollut ainakin pikkuvihan aikaan jaettuna kahteen osaan. Se olisi joutunut myöhemmin Bergille kokonaan. Vasta 1760-luvulta lähtien tunnetuissa tonttirajat näyttävissä kartoissa alueella on vain yksi tontti ja Bergin v. 1749 myymän tontin neliömäärä vastaa sitä kooltansa eli koko tontti oli hänen omistuksessaan. Vai olisiko kyseessä eriaikainen omistus? Tontin olisi omistanut ensin Grään ja sitten Berg. Vai onko Gräänin tontti sijainnut muualla esimerkiksi tämän tontin pohjoispuolella n:o 6:ssa ja siitä olisi osa liitetty n:o 5 :een? Ainakin tontin koko oli kasvanut lähes 200 neliometriä vuodesta 1707 vuoteen 1749 mennessä. Jälkimmäistä teoriaa vastaan on luettelon maininta Gräänin tontin sijainnista Suurkadun varrella.

Mahdollisesti vuonna 1763 ei oltu enää aivan tietoisia tontin 1720-40 -lukujen omistajasuhteista ja Aminoffkaan ei ole saanut ilmeisesti täyttä selvyyttä asioista.

Aminoffin kortistossa on myös maininta Hindrich Bergin perunkirjasta (k. 1736) ja vaimosta, joilla oli tontti ”norra sidan om residenstomten”. Samoin on maininta vahtimestari Erich Åkermanin (k.1742) perunkirjasta vuodelta 1745. Åkermanilla oli muutama talo ”på residenstomten”. Aminoff on sijoittanut residenssitontin tontille n:o 5. Todennäköisesti talot ovat olleet muualla, sillä tämä tontti tuli valtiolle vuonna 1749. Vasta tällöin sitä on voitu kutsua tällä nimellä. Kyseessä on ilmeisesti vanha residenssitontti nykyisen Mariankadun itäpuolella.

Helsingin kaupungin historia II:ssa Eirik Hornborg mainitsee että Suomen kenraalikuvernööri von Rosen oli saanut hallitukselta vuonna 1749 luvan ostaa kaksi vierekkäin sijaitsevaa tonttia kauppias Petter Bergiltä ja raatimies J.J. Tescheltä ja yhdistää ne yhdeksi tontiksi nykyisen Ritaritalon puistikon eteläosan kohdalta. Hän sai myös luvan rakentaa sinne puurakennuksen asunnokseen. Von Rosen muutti Turusta Helsinkiin vuonna 1749. *Hornborg 1950 s. 244.*

Alueen tonttien rajat ovat kuitenkin karttojen mukaan pysyneet melkein samoina. Tontti n:o 125 on kasvanut 1700-luvun alusta vain sen verran että kyseessä on pieni rajantarkastus, ei kahden tontin yhdistäminen. Helsingin kaupungin historian versio tarkoittaisi että Hans Burgmanin tontti olisi jaettu kahtia jossakin vaiheessa isovihan jälkeen Teschen ja Bergin välillä ja yhdistetty nyt. Muuten asia ei ole käsitettävissä. Sellaista vanhaa karttaa, jossa näkyisi tonttijako vuodesta 1721 1740-luvun loppuun ei ole.

Todellisuudessa asia on mennyt todennäköisesti seuraavanlaisesti: Kenraalikuvernööri von Rosen osti kruunun laskuun vuonna 1749 Bergin ja Teschen tontit, jotka tulivat hänen omaan käyttöönsä. Hans Burgmanin tontti oli ollut kokonaisuudessaan edellä mainitulla Peter Bergillä 1740-luvun lopussa. Von Rosen maksoi Bergille 1777 neliömetrin kokoisesta tontista 21. heinäkuuta 5000 kuparitaaleria. Muista arkistolähteistä käy vuorostaan selville, että Tesche omisti kivitalon 1740-luvulla. Tähän aikaan kaupungin ainoa kivitalo oli yhä nykyisen Valtioneuvoston linnan kaakkoisosan kohdalla sijainnut Torsten Burgmanin rakennuttama talo (n:o 124), jonka Abraham Wetter oli ostanut isovihan jälkeen. Talo ja tontti olivat joutuneet Teschen omistukseen ilmeisesti huutokaupassa vuonna 1743. Hans Burgmanin tonttia ei oltu siis koskaan jaettu Teschen ja Bergin välillä vaan Helsingin kaupungin historia II:ssa on väärinkäsitys. Kruunu on ostanut kyllä kaksi vierekkäin sijaitsevaa tonttia, joiden välissä on kuitenkin sijainnut katu, nykyisin Ritarikatu. Tontit ovat pysyneet erillisinä tontteina.

Entisen Bergin tontin eli n:o 125:n itäreunaan nykyisen Mariankadun suuntaisesti valmistui vuonna 1750 kaksikerroksinen 30 metrin pituinen puurakennus kadulle johtavine avoportaineen. Rakennus käsitti 18 huonetta, läpi rakennuksen olevan eteisen portaikkoineen ja kaksi muuta portaikkoa. Tontille sijoitettiin myös muita puisia ulkorakennuksia sekä neliömäinen tiilirakennus nykyisen Ritarikadun puolelle. Kaksikerroksinen rakennus oli aiottu ilmeisesti kenraalikuvernöörin virka-asunnoksi. Von Rosen ei kuitenkaan asunut siellä ilmeisesti koskaan vaan asui länsipuolella sijainneessa Torsten Burgmanin/Abraham Wetterin/J.J.Teschen kivitalossa. Puurakennus tunnettiin sittemmin Hallitustalona. *Hornborg 1950, s. 216, 244-245.*

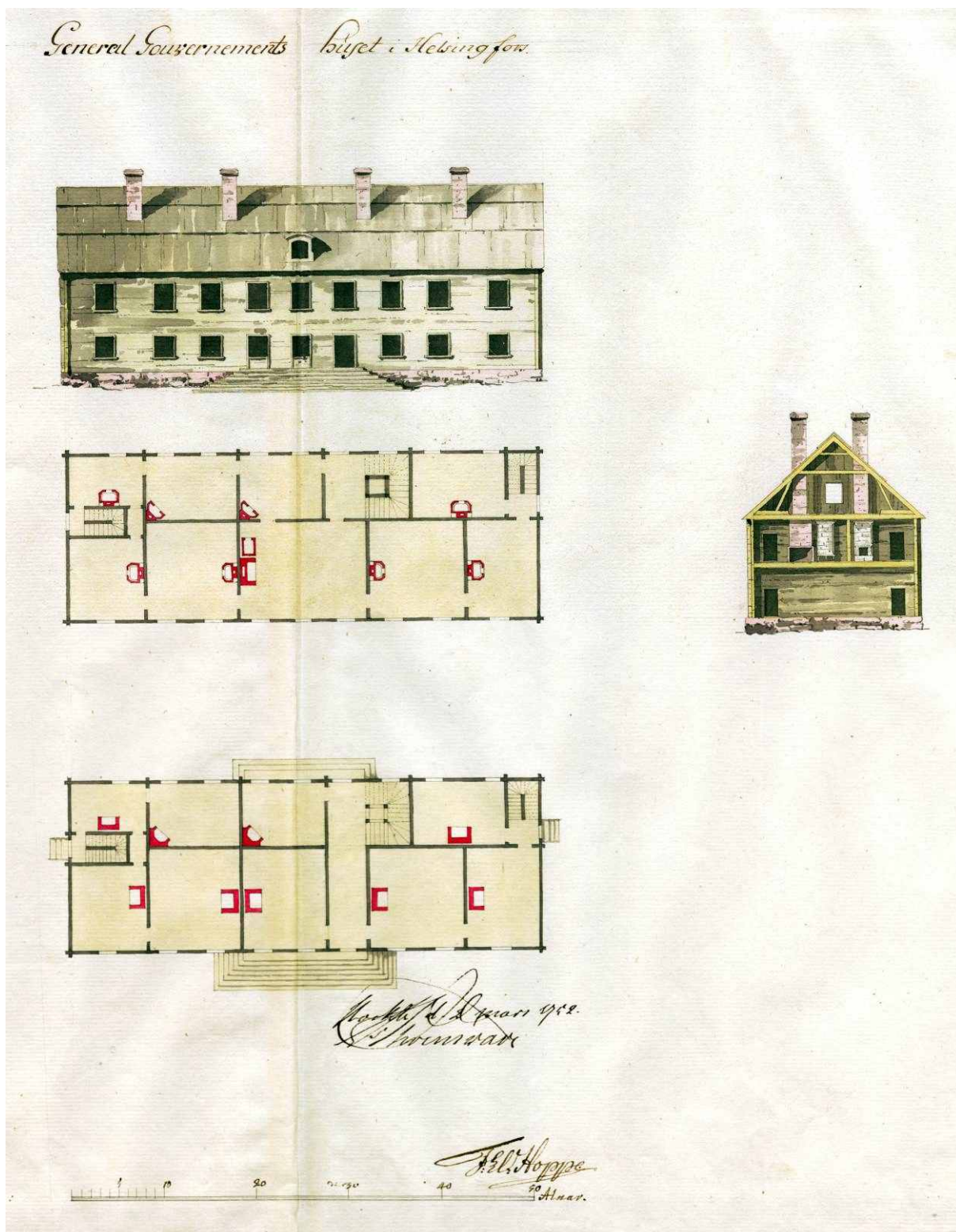
Von Rosenin Helsingistä vuoden 1752 lähdön jälkeen kummatkin tontit olivat joutuneet linnoituksen haltuun. Entisen Wetterin/Teschen tontin osti Uudenmaan ja Hämeenlinnan läänin maaherra ja lääninhallitus linnoitukselta 1750-luvun alkupuolella. Lääninhallituksen siirryttyä Hämeenlinnaan vuonna 1776 rakennus joutui kruunulle. Suomessa olevan armeijan ylipäällikkö asui ilmeisesti vuodesta 1780 lähtien tässä rakennuksessa, joka tunnettiin tällöin General en Chef huset – nimisenä.. Rakennuksessa saattoi asua jo kenraali Berndt Otto Stackelberg nuorempi, joka oli Suomen sotilasylikomentaja vuosina 1776-1780.

Entinen Bergin tontti ja sinne rakennettu Hallitustalo jäi linnoitustoimelle/kruunulle. Tontilla majaili ainakin vuosina 1766 ja 1772 Kuninkaallisen tykistöpataljoonan upseereita. Näin asia oli aina vuoden 1808 kaupunkipaloon saakka.

Geodeten gl. tomtbook: Tontin koko: pohjoinen sivu 70, eteläinen sivu 70, itäinen sivu 72 ½ , läntinen sivu 72 1/2 kyynärää eli 42.8 x 43.1 metriä = 1772 neliömetriä.

Aminoffin kortistossa mainitaan seuraavaa: Ruotsin sota-arkisto, Helsingin linnoituksen arkistoissa 1772-73: Tonttia käytettiin "Diverse Publique Behof". **1.** Kaksikerroksinen rakennus, salilla ja 17 kamarilla; **2.** rakennus pienellä kamarilla, 2 keittiöllä; **3.** En dito, 2 kaksi pientä kammaria; **4.** Talli. Komentaja, kenraaliluutnantti paroni Stackelberg asui talossa.

Tämän jälkeen Aminoffin kortistossa mainitaan että sota-arkiston vuoden 1773 linnoitukselle kuuluvien tonttien listan mukaan tontti on ostettu Petter Bergiltä vuonna 1749. Tontilla oli ollut rakennus kahdella tuvalla. Sen jälkeen tontille on rakennettu Hallitustalo. Tontilla sanotaan olevan 21 asuinhuonetta ja tarvittavat ulkorakennukset. Taloa oli käyttänyt Kongl. Artillerie Bat. Nykyisin rakennuksessa asui armeijan ylipäällikkö Suomessa.

F.W.Hoppen piirros Hallitustalosta vuodelta 1752. Krigsarkivet, Stockholm.

1785–1794 rippikirjassa talonomistajat /asukkaat on merkitty seuraavasti:

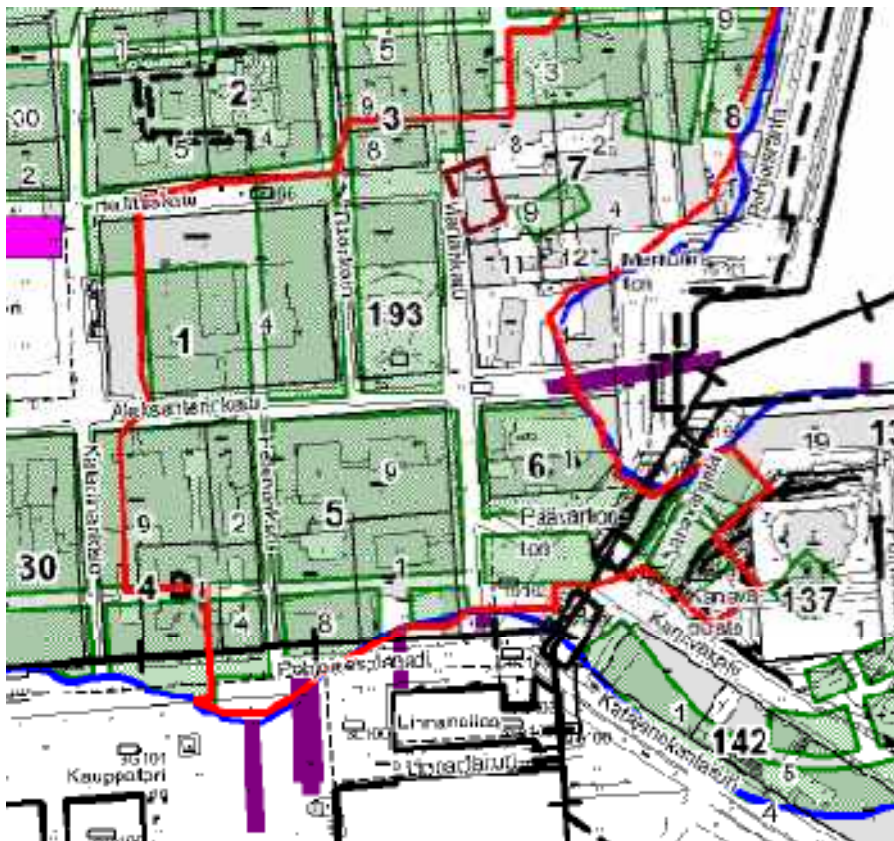
Storagatan 1 eli Hallitustalo: Öfversten och riddaren Petter Bernhard Piper (s. 1723, k. 1799 Tukholmassa) perheineen: vaimo Elsa De la Motte (1752 Sauvo–1811 Tukholma), + paljon palvelusväkeä sekä herralla että rouvalla.

P. B. Piper toimi Augustin Ehrensvärdin yliadjutantina vuodesta 1760 lähtien, ja Viaporin paikallismajurina vuodesta 1772 lähtien, Viaporin komentajana ("konstit. kommandant) vuodesta 1780 lähtien, (silloin kai asui Viaporin paikallismajurin talossa). Öfverste i armén 1783, ja sen jälkeen kenraalimajuriksi. Sotakollegion presidentti 1793, jolloin viimeistään (käsittääkseni) muutti Tukholmaan.

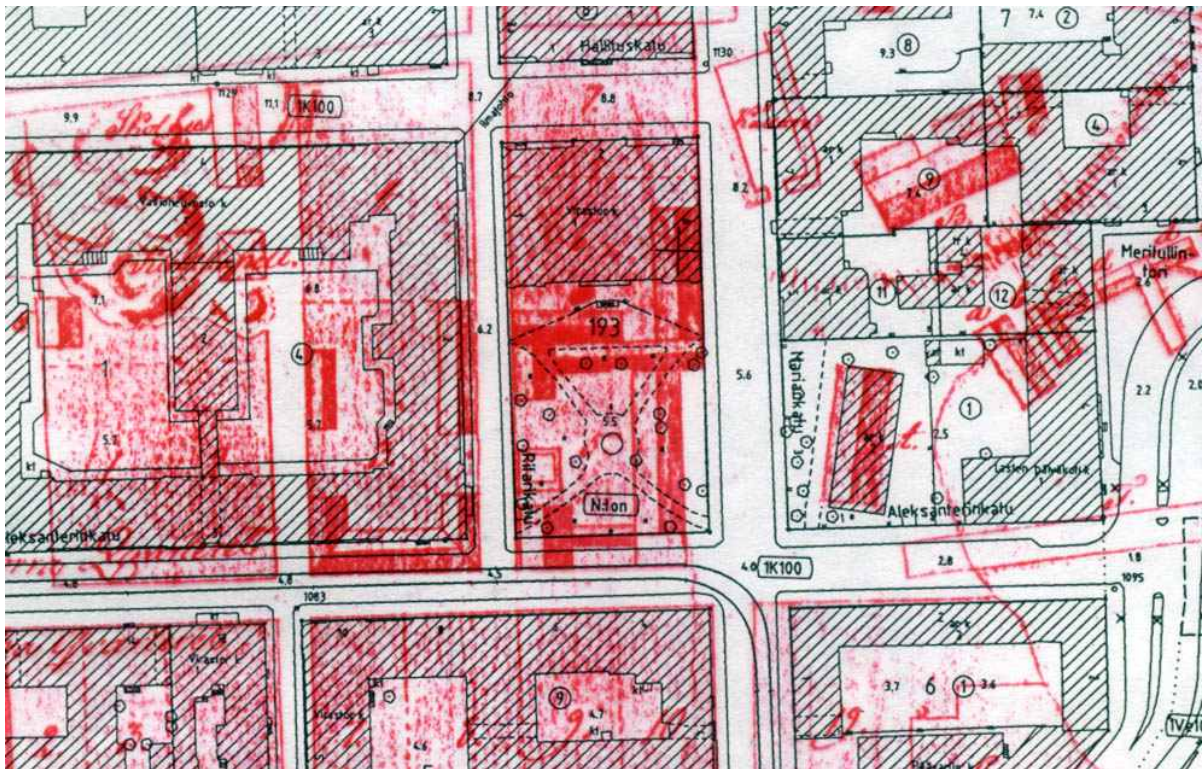
Vuoden 1800 taksoituksen yhteydessä talossa asui general intendenten Schenbom (?).

Vuonna 1808 kaupungin koillisosat tuhoutuivat tulipalossa. Seuraavan vuoden tulipalovahinkoluettelossa mainitaan tontilla tuhoutuneen seuraavat rakennukset: kaksikerroksinen puutalo, useita yksikerroksisia puutaloja, osin asuinrakennuksia ja osin ulkorakennuksia, sekä tiilirakenteinen kassahuone. Lisäksi useita pienempiä rakennuksia "korsvirke och bräder".

Itäpuolella olevaa aukiota kutsuttiin nimellä Packhustorget, Guvernementsplatsen tai Lilla torget. *Hornborg, 1950 s. 244, s. 596.*

Vuoden 1810 kartta sijoitettuna nykykartan päälle. Punaisella viivalla osoitettu tulipalossa tuhoutunut alue. Museovirasto.

Vuoden 1808 tulipalossa tuhoutuneet rakennukset kohdealueella. Kartassa näkyy myös tonttien n:o 5, 6 ja 7 rajat.

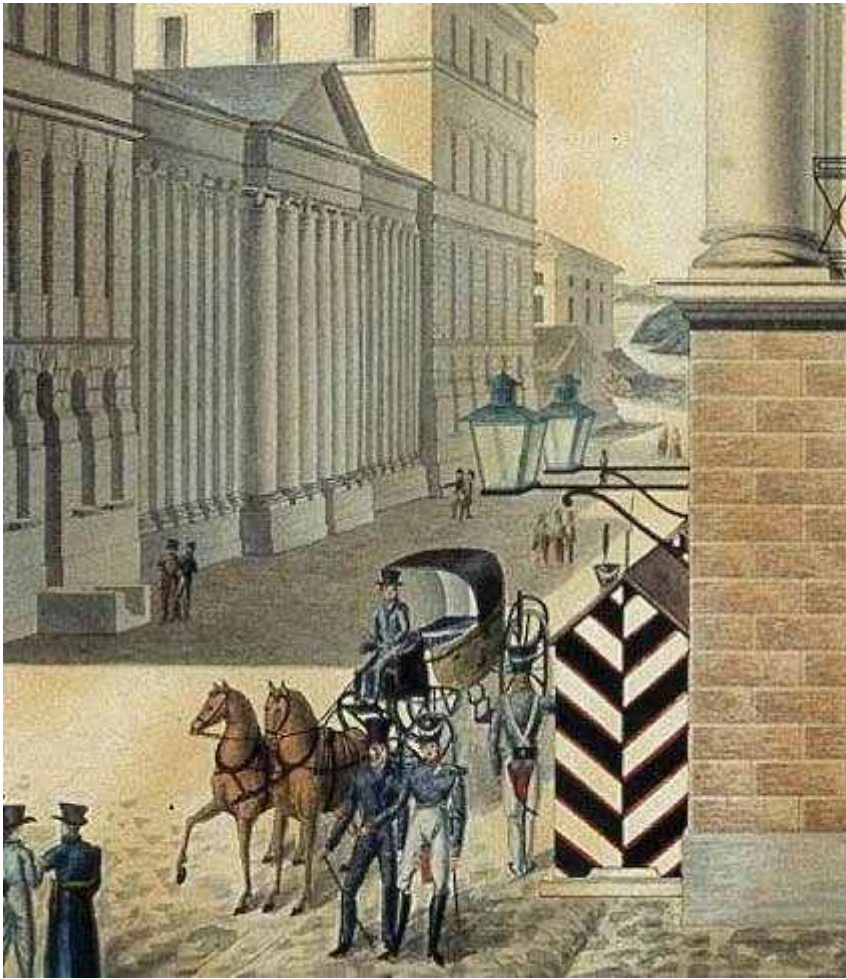
Vuoden 1808 tulipalon jälkeen Ritaritalon puistikko eli tontti n:o 5 on ollut aidattuna. Joissakin 1820-luvun saman vuoden piirroksissa se on aidattu ja toisissa ei. Piirroksissa tontilla näyttäisi olevan joitakin varasto- tai vastaavia rakennuksia. Vuodelta 1852 on maininta että tontti on ollut kauan avoimena ja rakentamaton.

Tontin eteläosasta irrotettiin vuoden 1811 päätöksellä nykyisen Aleksanterinkadun leventämiseen noin 7.7 metriä.

Ritarihuone osti 8.11.1856 (tai vuoden 1857 alussa) uuden asemakaavan mukaisen tontin n:o 1 korttelissa Servaali (=ilmeisesti vanha tontti n:o 5 vähennettynä Aleksanterinkadun levennyksellä, n:o 6 ja n:o 7:n eteläosa).

Engelin akvarelli vuodelta 1816 Pohjoissatamasta. Vanha tulli- ja pakkahuoneen vasemmalla puolella kallion takana tutkimusalueen kohdalla näkyy puurakennuksia.

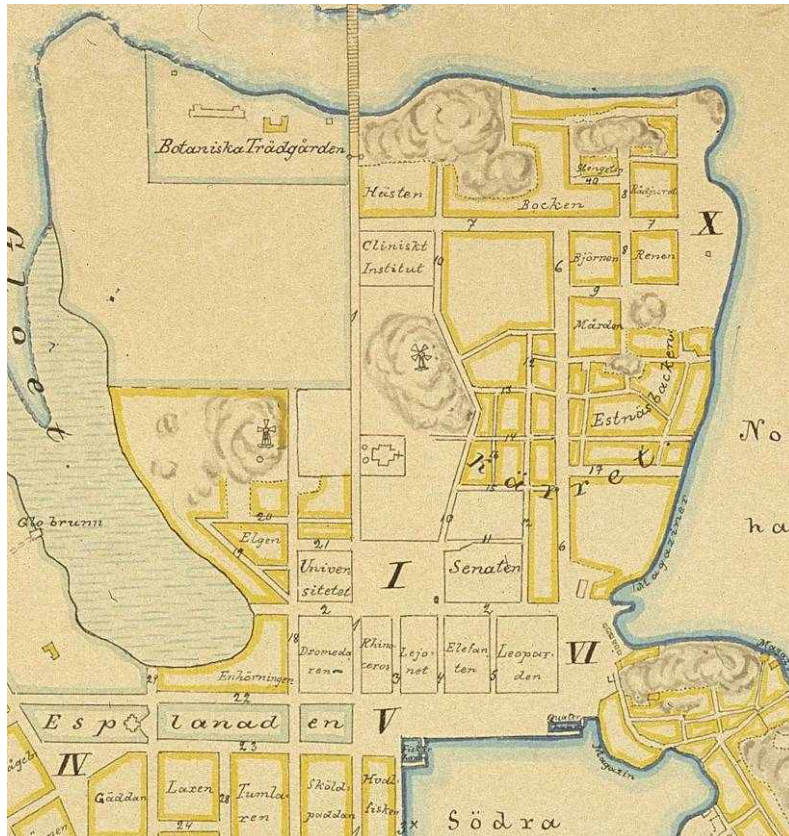

Westlingin piirroksessa 30.5.1827 näkyy puurakennus nykyisen Ritaritalon puistikon lounaisnurkassa ja tontti **ilman aitaa**.

Valerian Galjamin: Päävartiontori 1827. Nykyisen Ritaritalon puistikko näyttäisi olevan **aidattu** ja siellä näkyy rakennuksen pääty.

Helsingin vuoden 1808 tulipalo ja pääkaupungiksi kohottamisen muuttivat kaupungin asemakaavan kokonaan. Ehrenström laati vuosina 1812-17 useita asemakaavoja, joita alettiin toteuttamaan vähitellen. Seuraava kartta esittää kuitenkin todellista tilannetta vuonna 1833, jolloin vanhan asemakaavan mukaisia kortteleita oli vielä paljon kaupungissa.

Asemakaavan todellinen tilanne Helsingissä vuonna 1833.

Vuosina 1843 mainitaan että entisellä Pohjoisen korttelin tontilla n:o 6 pitää purkaa tontin rakennukset ja tontti järjestellä uuden asemaakaavan mukaiseksi. Vuonna 1844 mainitaan että n:o 1 Ritarikadulla ja n:o 8 Mariankadulla pitää purkaa tonttien rakennukset ja tontit järjestellä. Tontilla n:o 6 oli vuonna 1843 useita vanhoja puurakennuksia; boningsrum, salubod, magasiner och uthus, ett mindre boninghus.

Ritarikatu n:o 1 on uuden asemakaavan mukainen tontti, joka vastaa Pohjoisen korttelin tonttia n:o 5 vähennettynä Aleksanterinkadun levennyksellä, tonttia n:o 6 ja tontin n:o 7 eteläosaa eli nykyistä Ritaritalon korttelia. Mariankatu 8 on myös uuden asemakaavan mukainen tontti nykyisen Hallituskadun kohdalla ja sen pohjoispuolella. Kohdalla oli entisen Pohjoisen korttelin tontti n:o 7 Hallituskadun kohdalla ja molemmilla puolilla katua.

Vuoteen 1852 mennessä ei oltu vielä purettu taloja tai tontteja järjestetty.

Ritaritalon rakentamista alettiin suunnitella heti Porvoon valtiopäivien jälkeen ja Ehrenström suunnitteli vuoden 1817 asemakaavassaan kaikkien neljän säädyn sijoittamista Ritaritalon puistikon kohdalle. Nykyisen Ritaritalon sekä SKS:n tontit

olivat alunperin aiotut keisarilliseen linnaan kuuluvia talleja ja muita suoja varten.
Lindberg s.26, 120-121.

Ritaritalon rakentamispäätös viipyi vuodesta toiseen kunnes vuosina 1853-54 tehtiin eri tahojen toimesta päätöksiä asiasta. Senaatin päätöksellä senaatin rakennuksen itäpuolella oleva tontti eli kruunun Hallitustalon entinen tontti ja kolme muuta yksityistä tonttia piti liittää yhteen Ritaritaloa varten. Jälkimmäisissä on kyseessä ilmeisesti vanha Pohjoisen korttelin tontti n:o 6, siitä erotettu Salingren tontti (?) ja vanha tontti n:o 7. Vai onko kyseessä korttelissa pohjoispuolella olleet kolme uuden asemakaavan mukaista tonttia? Yksityisten omistamat tontit piti lunastaa arvioinnin jälkeen.

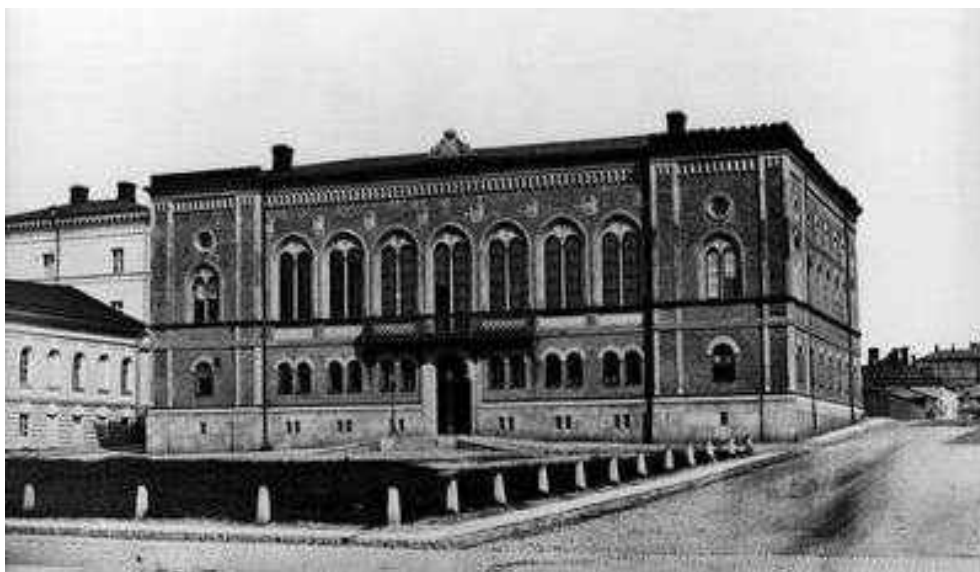
LMFC handlingar: Ritarihuone maksanut lunastusrahan 8.11.1856 tontin n:o 1 korttelissa Servaali. Tammikuussa 1857 ja 20.2.1857 alussa maksettiin ja allekirjoitettiin kaupat (ilmeisesti samaa kauppaa?)

Kortteli ulottui nykyiselle Kirkkokadulle saakka. Korttelin jakaminen Hallituskatua pidentämällä Mariankadulle saakka aiheutti oikeustoimia, mutta lopulta asia saatiin kuntoon. Ritaritalon tonttiin tuli kuulumaan siis kruunun tontti (vanha n:o 5 vähennettynä Aleksanterinkadun levennyksellä), yksityisten omistama tontti vanha n:o 6 ja siitä erotettu tontti (?) sekä osa vanhasta tontista n:o 7, joka jäi etupäässä Hallituskadun kohdalle. Vain tontin eteläosa jäi Ritaritalolle. Ritaritalo rakennettiin aivan kiinni uuteen katuun. Valtio, kaupunki ja ritarihuone jakoivat tämän tontin lunastuksen. *Schultén s. 6-1; Lindberg s. 120.*

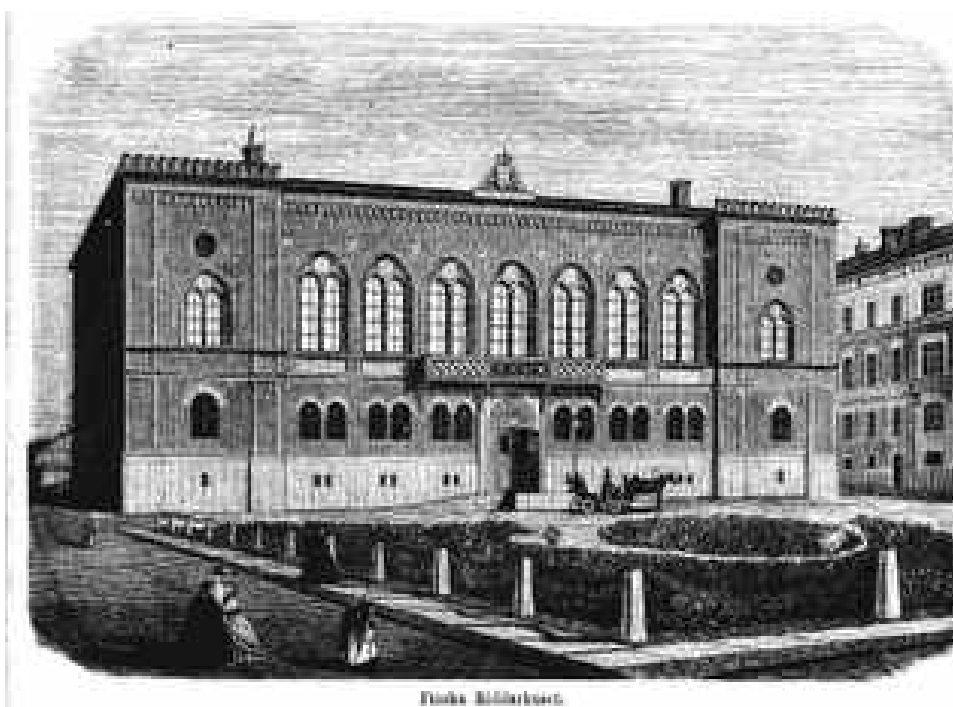
HUOM! Käytettävissä olevien lähteiden mukaan asian kehittyminen erityisesti tonttien kohdalta melko sekavaa. Ei aina tiedä mitä tarkoitetaan. Esim. mitä tarkoitetaan kolmella yksityisellä tontilla, koska mikäkin tontti on ostettu ym. Todennäköisesti valtio ostanut tontin n:o 6. Se ja tontti n:o 5 myyty yhdellä kertaa ritarihuonelle. Samaan kauppaan on kuulunut tontin n:o 7 eteläosa. Tästä on jouduttu maksamaan erillinen korvaus oikeudenkäynnin jälkeen. TAPAHTUMIA PITÄISI SELVITELLÄ LISÄÄ, MUTTA SE EI OLE TÄMÄN VALVONTAKERTOMUKSEN TEHTÄVÄ.

Ritaritalo rakennettiin vuosina 1858-62. Nykyinen Ritaritalon puistikko oli rakennuksen valmistumisen jälkeen puuton. Valokuvassa rakennuksen valmistumisen jälkeen alue näyttäisi olevan enimmäkseen nurmikkokenttänä ketjuaidan eristämänä.

Istutukset on merkitty 1863 asemakaavakarttaan ja Reuterin karttaan 1866. Puita on istutettu 1860- (salavia?) ja 1880-luvun lopulla. Ritarihuoneen tarhanne eli Ritaritalon puistikko oli ”erittäin huonosti hoidettu” puistikko, josta kaupunki teki hoitosopimuksen vuonna 1889 ja jonka kaupunginpuutarhuri Svante Olsson ensi töikseen uudisti. *Häyrynen s. 86; HKM.* Ilmeisesti tällöin on tehty suihkukaivo ja lisää puistokäytäviä. Puisto on suunniteltu Ritaritalon romanttiseksi eduspuistoksi.

Ritaritalo puistikoineen vuonna 1862.

Kuva vuodelta 1867 Svensk Familj-Journalenista.

Puistikko on edelleenkin erikoistapaus, sillä se on Ritarihuoneen omistuksessa, mutta kaupunki hoitaa sitä. Se kunnostettiin viimeksi kulttuurikaupunkivuodeksi .2000.

4. AIEMMAT ARKEOLOGISET HAVAINNOT LÄHIYMPÄRISTÖSSÄ

Seuraavassa on arkeologisia havaintoja viereistä kortteleista tai kaduilta.

Vuonna 1998 Presidentin linnan talousrakennusten ja Päävartion korjauksen yhteydessä avattiin Aleksanterinkatu jalkakäytävän osalta perustusten vahvistamisen takia. Tontin luoteiskulmasta löytyi yhden metrin syvyydestä (2.13 m mpy) vanhaa katukiveystä, ilmeisesti 1800-luvulta. Suurin osa tästä kaupunginlaiturin kohdalla sijainneesta alueesta oli ollut merta tai ranta-alueita vielä 1600- ja 1700-luvuilla. Mariankadun puolelta jalkakäytävän alta (4.20-4.00 m mpy) löytyi kaksi eri tasolla ollutta pihakiveystä (3.20-3.10 ja 2.80-2.60 m mpy) ja rakennusten kivijalkoja samoilta korkeuksilta. Puhdas luonnollinen hiekka oli heti alemman kivitason alla. Alue kuului vielä 1700-luvulla itäpuoliseen tonttialueeseen. Samoja pihakiveyksiä ja heikkoja rakennusten jäännöksiä löytyi itse talousrakennusten sisältä ja sisäpihalta. Täällä puhdas hiekka oli noin 2.10 m mpy:n korkeudella. Kulttuurikerros oli noin 85 cm entisen piha-alueen kohdalla. Nykyisellä pihalla oli sen sijaan paksultti rannan täyttökerroksia. Alimpana oli puusilppukerros ja päällä erilaisia täyttökerroksia. Kaivannot olivat 1.75- 2.0 metriä syviä ja pihan länsiosassa puhdas hiekka tuli esiin 1.5 metriä maanpinnan alapuolelta. Hiekka muuttui idempänä lähellä entistä rantaa liejuksi saveksi, jossa oli lastukerroksen lisäksi kivi- ja risukerros. Pihalla oli todennäköisesti havaittavissa kaksi aiemmin mainittuihin pihakiveyksiin liittyvää kivetöntä pihatasa. Pihalta olivat myös vähäiset havainnot isovihan aikaisesta venäläisestä linnoituksesta.

Mariankadulla vuonna 1996 kaukolämpöputkien korjaustöiden yhteydessä löytyi Aleksanterinkadun jalkakäytävän eteläreunasta kuusi metriä pohjoiseen 1.5 metrin syvyydestä katupinnasta (4.15 m mpy) ilmeisesti vanha katupinta korkeudella 2.65 m mpy. Puhdas hiekka oli ilmeisesti korkeudella 1.70 m mpy. Profiili sijaitsi 1.5 metriä itään jalkakäytävästä. Vanha katupinta sijaitsi samalla tasolla kuin Vanhan tullin- ja pakkahuoneen pihatasa Mariankadun itäpuolella. Mariankatu nousee pohjoisen ja sillä on kohoava pengeri Vanhaa tullin- ja pakkahuonetta kohti.

Vuonna 1996 ja 2000 Vanhan tullin- ja pakkahuoneen sisällä ja pihoilla tehtiin koekuoppia. Pihoilla asfaltin alla oli vain 1900-luvun mukulakiveys (2.80 m mpy). Vanhemmat kiveystasot ovat olleet ilmeisesti samalla tasolla ja siten poistettu. Alla oli vanhoja kulttuurikerroksia. Koekuopat olivat maksimissaan vain yhden metrin syvyyttä. Rakennuksen seinien luokse tehdyt koekuopat olivat syvempiä; niissä oli uusia ja vanhoja kerroksia, mutta perustusten puutarina oli 2.2 metriä maanpinnan alapuolella (n. 0.80 m mpy). 1.2 metriä maanpinnan alla (1.9 m mpy) saattoi olla vanha tori-/pihakiveys, joka liittyisi aikaan ennen nykyistä rakennusta (1758). Talon sisällä löytyi vain nykyisen rakennuksen aikaisempia lattiapintoja.

Vuonna 2005 tehtiin havaintoja Mariankadun yhdystunnelin louhinnan aikana Ritarihuoneen itäpuolella. Kallio oli ulottunut tunnelin aukon kohdalla nykyisen kadun korkeudelle saakka (8.2 m mpy) ja yläpuolelle. Alue on ollut ilmeisesti avokalliona. Eteläpuoli on kuulunut paikalla olleeseen aukioon. Vanhojen karttojen perusteella kohdan pohjoispuolella on ollut maaherran puutarha 1600-1700-luvun vaihteessa. Myöhemmin tällä kohdalla ja lähistöllä on sijainnut vain kruunun yksittäisiä rakennuksia. Ritaritalon vanhoissa eteläseinän suunnittelupiirroksessa kallion oletettu

pinta on noin 4 metrin syvyydessä ja painuen koko ajan syvemmälle etelään mentäessä.

Helsingin kaupunginmuseon tutkija valvoi vuosina 2005-2007 useita Helsingin 1600- ja 1700-lukujen kaupunkialueella tehtyjä katujen alapuolisia kunnallisteknisiä töitä. Päämäärä oli tehdä havaintoja mahdollisista vanhoista kulttuurikerroksista ja kiinteistä rakenteista ja tehdä tarvittaessa kaivauksia. Tutkimusalueen luona niistä sijaitsivat Mariankadun, Hallituskadun ja Ritarikadun kaukojäähdytysputkien rakentamisen valvonnat. Kaivannot olivat noin 2 metriä leveitä ja 1.5 metriä syviä.

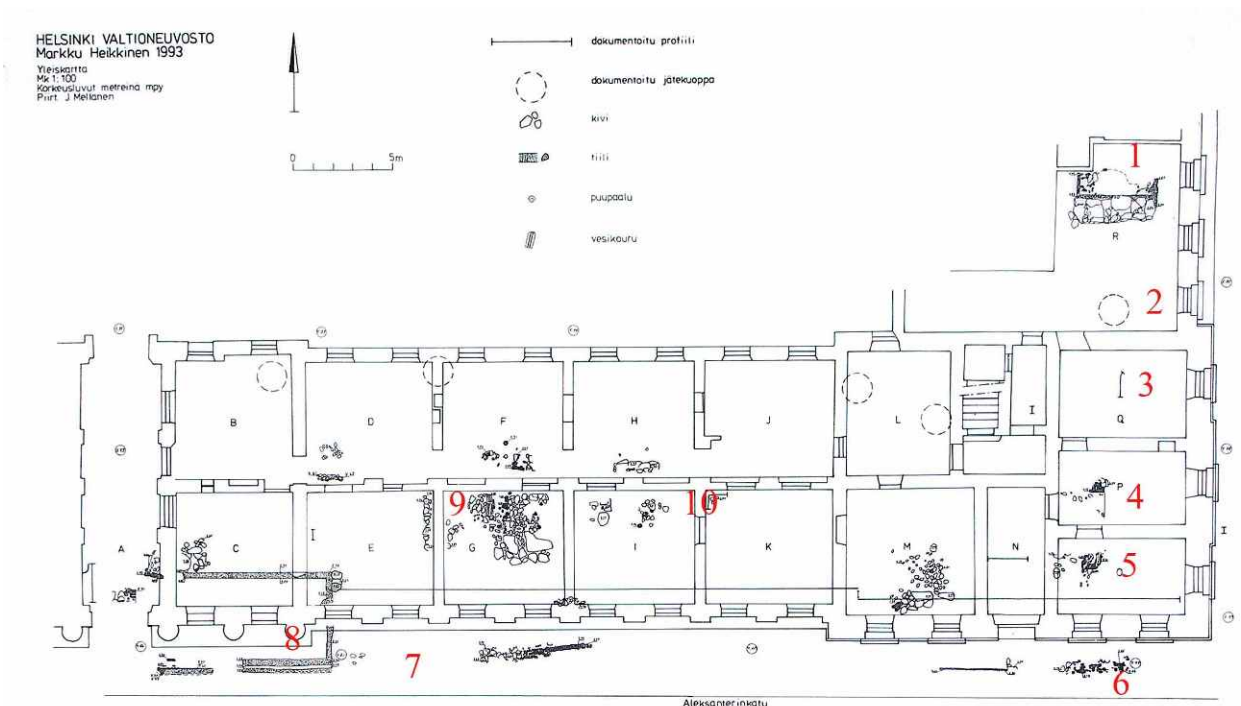
Mariankadun kaukojäähdytysputkikaivanto (2006) sijaitsi entisillä korttelialueilla, joita erotti toisistansa rakentamattomat alueet ja kadut. Mariankadun valvotun alueen eteläosassa entisellä korttelialueella ja osittain myös aiemmin rakentamattomalla alueella louhittu kallio sijaitsi heti katupinnan alapuolella. Pohjoisempana lähellä Kirkkokatua kahden entisen korttelin ja kadun kohdalla kallio painui syvemmälle ja päällä oli paksult täyttömaita. Aivan alimpana esiin tuli louhimaton kalliopinta ja vanha maanpinta. 1800-luvulla rakennettu Mariankatu oli muuttanut alueen topografian kokonaan; etelässä poistamalla kallion ja pohjoisessa paksuilla täyttömailla.

Hallituskadun kaukojäähdytysputkikaivannon (2007) kohdalla oli sijainnut kahden entisen korttelin osia kadun, nykyisen Ritarikadun, erottamina. Alueelta löytyi ohut vanha tumma kerros, mutta niin itä- kuin länsiosat kaivannosta oli tuhoutunut Hallituskatua ja Ritarihuonetta rakennettaessa 1800-luvun alku- ja keskivaiheilla. Rakennusjäännöksiä ei havaittu alueella. Katu sijaitsi keskimäärin noin 8.5 m mpy:n korkeudella. Ylimpänä oli asfaltti, sora, uudehkot mukulakivet, sekoitettunutta hiekkaa ja tiilimurskaa noin 50 cm. Alla oli 20-40 cm tumma vanha maa. Alla oli luonnollinen hiekka.

Ritarikadun kaukojäähdytysputkikaivanto Hallituskadun eteläpuolella liittyi Hallituskadun työmaahan. Kaivanto sijaitsi entisen kadun, Vuorikadun, kohdalla. Pohjoisessa kaivanto oli ajoradan itäreunassa siirtyen sitten keskemälle ajorataa. Katu laski 8.7 metristä 4.3 metrin korkeuteen etelään päin mentäessä. Alueelta ei löytynyt kuitenkaan vanhoja katukiveyksiä. Asfaltti, uudehkot mukulakivet ja niiden alapuoliset hiekkakerrokset muodostivat 35-50 cm:n paksun kerroksen. Näiden alla olevia ohuita hiekkakerroksia, etenkin kaivannon eteläosassa, oli vaikea ajoittaa. Alimpana oli noin 20 cm paksu tumma kerros ennen puhtaita hiekkakerroksia. Paksuimmillaan luonnollinen hiekka oli pohjoispäässä lähes metrin luokkaa. Täällä myös kallio tuli esiin kaivannon pohjalla.

Ritarikadun ajoradan länsireunassa oli syvällä vesijohto ja kadun eteläosan itäreunassa kaukolämpöputket. Nämä oli tuhonneet vanhat kerrokset.

Vuonna 1993 valtioneuvostonlinnan peruskorjauksen yhteydessä tehdyissä arkeologisissa tutkimuksissa tutkittiin linnan itäsiivessä 1700-luvun ja 1800-luvun alun armeijan ylipäällikön tontin tallirakennuksen perustukset. Ne sijaitsivat korkeudelta 3.87 m mpy. Katu oli kohdalla 5-6 m mpy:n korkeudella. Kyseessä oli tallirakennuksen kellariosuus (ks. kuva alla, n:o 1).

Valtioneuvostonlinnan vuoden 1993 tutkimusalue

Edellisen kohdan eteläpuolella olleen jätetuopan säilynyt yläpinta oli korkeudella 5.0 m mpy (ks.n:o 2). Sen päällä oli linnan rakennusjäteterrokseksi oletettu kerros. Lähes tällä kohtaa Ritarikatu oli korkeudella 5.05 m mpy. Kolme metriä etelämpänä oli säilynyt alin palokerros (ks. n:o 3), joka oli korkeudella 4.40 m mpy.

Armeijan ylipäällikön rakennuksen itäsiiven säilynyt yläpinta oli korkeudella 4.20 m mpy ja puhdas hiekka rakenteen alla oli korkeudella 2.75 m mpy (ks. n:o 4). Linnan koillisnurkan huoneessa vastaavat luvut olivat 3.90 ja 2.60 m mpy (ks.n:o 5). Ritarikatu oli tällä alueella korkeudella 4.70-4.50 m mpy.

Aleksanterinkadun jalkakäytävällä linnan kaakkoisnurkan kohdalla tuli esiin rakennuksen kellarirakenteita 0.50-0.75 metriä kadun alapuolelta (ks. n:o 6). Jalkakäytävän korkeus oli noin 4.48 m mpy. Rakenteet tuli esiin noin 3.70-4.10 m mpy. Puhdas hiekka oli noin korkeudella 2.60 m mpy rakenteiden kohdalla. Idempänä Helenankatu jatkui aiemmin Koulukujana pohjoiseen ja entisellä katualueella alin kulttuurikerros (ks. n:o 7), vuoden 1654 tulipalokerros, oli noin yhden metrin kadunpinnan alapuolella korkeudella 3.75 m mpy. Aleksanterinkatu on tässä korkeudella 4.81 m mpy.

Valtioneuvoston linnan eteläsiiven keskiosassa seuraavalla tontilla sijainneen vuonna 1805 rakennetun Goviniuksen kellari oli tuhottu noin 80 cm nykyisen kadunpinnan alapuolelle saakka eli holvien alkuun saakka. Kellari ulottui 2.80 metriä maanpinnan alapuolella (ks. n:o 8).

Koulukuja oli linnan eteläsiivessä korkeudella 4.80 m mpy (ks. n:o 9). Armeijan ylipäällikön sisäpihan kahdet pihakiveykset olivat korkeudella 4.50 ja 5.00 m mpy (ks.

n:o 10). Kulttuurikerrokset pihan kohdalla olivat vähän yli 1 metrin paksuiset kuten muuallakin valtioneuvostonlinnan alueella.

Vuonna 2005 kaasuputken korjauksen yhteydessä tehtiin havaintoja Aleksanterinkadun itäosan ajoradan eteläosassa eli entisen Suurkadun kohdalla. Katariinankadun ja Mariankadun välillä löytyi alkuperäinen maanpinta kolmesta kaivannosta 80-115 cm nykykadun alapuolelta. Viidessä kaivannossa vanhat kerrokset ulottuivat ilmeisesti lähes nykyiselle katutasolle saakka. Ne olivat säilyneet kapealla kaistaleella uusien putki- ja kaapelikaivantojen välissä. Vanhoja katukiveyksiä ei löytynyt.

Museovirasto suoritti Presidentin linnan pihalla kaivauksia vuonna 1997. Täältä löytyi rakennusten perustusten jäännösten lisäksi laaja hyvin säilynyt pihakiveys, kaivo ja runsaasti esinelöytöjä.

5. ARKEOLOGISET HAVAINNOT

Maanrakennustyöt tehtiin vaiheittain ja useasti suunnitelmia muunnellen. Tästä syystä rakenteiden arkeologinen kaivaminen ja dokumentointi tehtiin myös vaiheittain ja odottamattomiin suuntiin. Pintakerrosten ja uudempien täyttömaiden kaivaminen suoritettiin koneellisesti arkeologin valvonnassa. Vanhojen rakenteiden korkeudelta ja vanhojen kerrosten kohdalla kaivamista jatkettiin pääosin lapioin ja pelkoin. Valvontakertomuksessa havainnot kerrotaan aluekokonaisuuksina, vaikka kaivaminen ja dokumentointi on tehty eri aikoihin. Valokuvat on luetteloitu lähinnä aikajärjestykseen.

Itäinen kaivanto

Työmaan ensimmäiset havainnot tehtiin keskellä puistikkoa sijaitsevalta suihkualtaalta kaakkoon Aleksanterinkadun ja Mariankadun risteykseen johtavan puistokäytävän eteläpäässä (ks. kartta 1, kuvat 1-2). Käytävän pohjoispuolella kadun varressa olevista sähkökaapeista vedettiin kaapelit suojaputkineen lounaaseen polun alkupäähän. Sieltä suihkukaivon koneistojen tarvitsema sähkö tuotiin noin 14 metriä pitkässä kaivannossa keskellä puistokäytävää. Sen pohjoispää sijaitsi noin 10 metriä kaakkoon suihkualtaan reunasta. Kaivanto oli 1.5 metriä leveä ja 1.5 metriä syvä pohjoispäässään. Suojaputket olivat 1.2 metrin korkeudessa. Etelämpänä kaivanto oli matalammalla, vähän yli metrin syvyydessä. Kaivannon pohjakorkeudelta pohjoislaidalta tuli esiin tyhjä muovinen putki, joka oli laitettu joskus valmiiksi maahan kaapeleita varten. Hiekkamaat olivat täysin sekaisin viimeistään edellä mainitun putken kaivamisen takia (1990?). **Itäisen kaivannon** kohdalla ennen vuotta 1808 sijainneesta Hallitustalosta ei näkynyt mitään jäännöksiä.

Suihkualtaan eteläpuoli

Seuraavaksi otettiin esiin suihkualtaaseen liittyvä betoninen kaivo noin kahdeksan metriä etelä-kaakkoon suihkualtaan keskipisteestä (kuva 3). Tämän jälkeen vielä paikoilleen jätetyn kaivon länsipuolelle avattiin uutta pumppaamoa varten pyöreä alue enimmäkseen nurmikko-alueelta ja osittain puistokäytävän alueelta (ks. kartat 1 ja 4, kuva 4). Kuoppa oli aluksi läpimitaltaan noin 5 x 4 metriä. Aluetta laajennettiin vähitellen eri suuntiin ja syvennettiin uusien kaivojen kohdilla. Pumppaamon eteläpuolelle vesipostikaivoa varten kaivettiin lisää tilaa. Sitten pumppaamosta suihkualtaalle meneviä putkia varten pumppaamon ja suihkualtaan välinen alue avattiin auki. Suihkualtaalta kaivettiin kaakkoon altaan poistovesiputkea ja sulkukaivoja varten kaivanto, joka yhtyi kaakkoiseen puistokäytävään ensiksi kaivetun **Itäisen kaivannon** pohjoispäähän. Viimeisessä vaiheessa kaakkoisosaan tehtiin vesimittarikaivoa varten syvä kaivanto. Loppuvaiheessa koko alue oli 10 x 10 metrin kokoinen, jonka keskelle jäi pieni kaivamaton alue.

Suihkualtaan eteläpuolisella alueella oli suihkualtaaseen liittyviä vanhoja rakenteita. Keskellä aluetta oli uuden pumppaamon itäpuolella kaksi betonista kaivoa ja niiden välillä ja etelään päin vesiputkia (ks. johdantokartta s. 7). Kaivot olivat noin 1.30 metriä syviä (pohja 3.65 m mpy) ja ulottuivat käytännössä puhtaaseen hiekkaan

saakka. Vesiputket olivat 1.40 metriä maanpinnan alapuolella. Alueen itäreunassa kaakkoon menevässä kaivannossa oli etelään menevä rautaputki, jota ei näkynyt putkikartassa. Se oli yli 1.5 metrin syvyydessä jääden kaivannon pohjapinnan alapuolelle.

Suihkualtaaseen liittyvät vanhat rakenteet ja niiden rakentamiset olivat tuhonneet täysin edellä mainitut kohdat. Pumppaamon, suihkualtaan ja vesimittarikaivon väliset kaivannot kaivettiin noin 1.3 metriä syvyyteen saakka. Niiden profiileissa näkyi vain sekaista täytemaata, etupäässä hiekkaista (profiili 9, ks. kartta 4; kuvat 23, 26, 33-34 ja 35-41). Useassa kohdassa oli alakerroksena hämmästyttävän paljon louhittua kiveä ennen puhdasta hiekkaa. Nurmikkoalueilla täyttömaiden päällä oli noin 75 cm paksu multakerros.

Alueen uudet kaivot kaivettiin syvemmälle. Alueen lounaisosan pumppaamo ja vesipostikaivoa varten kaivettu kuoppa oli noin 2.5 metriä syvä (noin 2.55 m mpy). Sen pohjalle tuli sora ja betoniperustus (kuva 22). Alueen kaakkoisosaan vesimittarikaivoa varten kaivettu kuoppa oli 4 x 4 metrin kokoinen ja 3.5 metriä syvä (kuvat 96-97). Niiden profiileista voitiin havaita uusia täyttömaita olevan 1.30-2.00 metriä ennen puhdasta hiekkaa.

Suihkualtaan itä- ja länsipuolella oli 3.8 metrin päässä (sadevesi?)kaivot, joita ei näkynyt kaupungin johto- ja putkikartoissa. Ne olivat noin yhden metrin syvyisiä. Niistä mahdollisesti lähtevistä putkista ei ollut karttatietoja.

Suurimman kaivausalueen kaakkoispuolisko oli siis tuhoutunut aikaisimmissa rakennustöissä kokonaan, luultavasti jo puistikon rakennustöissä 1800-luvulla. Vain alueen kapeammalla lounaispuoliskolla oli säilynyt vanhoja rakenteita ja kerroksia, jotka on kertomuksessa erotettu omaan **Kellari**-osaan.

Suihkualtaan eteläpuolen kerroksissa ei ollut kuin muutama uudempi esinekatkelmalöytö, joita ei otettu talteen. Vanhoja löytöjä ei tullut alueelta. Tilanne oli samanlainen myös **Itäisen kaivannon** kohdalla.

Tutkimusalueella maasto oli melko tasaista. Suihkualtaan eteläreunassa maa oli korkeudella 5.23 m mpy ja kaivannon eteläosassa 4.77 m mpy.

Kellari

Tilanne oli erilainen pääkaivausalueen lounaispuoliskon osalta. Pumppaamon kuoppaa kaivettaessa sen eteläosan keskeltä paksun multakerroksen ja uuden täytemaakerroksen alta tuli esiin viiden suuren käsittelemättömän kiven yläpinta rivissä. Ne olivat pitkittäin länsi – itä – suunnassa. Kohta kaivettiin esiin käsin (ks. kartat 1-4, kuvat 5-9).

Esille saatiin tässä vaiheessa kuopan pohjalta yhteensä 1.55 metriä pitkä osuus kellariseinää. Kivien yläpinta oli korkeudella 2.96 - 3.15 ja maanpinta korkeudella 4.98 m mpy eli kivet olivat noin 1.8 metriä nykyisen maanpinnan alapuolella. Kivien leveys oli 25 - 35 cm ja pituus 20 - 55 cm. Kivien yläpinnassa ei ollut laastia, mutta eteläseinässä eli kellarin sisäseinässä oli kivien välissä laastia. Syvemmälle

kaivetussa kellarin sisällä olevassa kohdassa selvisi että seinästä oli tässä kohtaa jäljellä vain yksi tai kaksi kivikerrosta (profiili 5, ks. kartta 3). Seinä oli noin 50 cm korkea. Puhdas hiekkamaa oli korkeudella 2.66 m mpy. Sisäpuolella oli vanhaa hyvin irtonaista erittäin sekoittunutta harmaata täyttömaata, jossa oli tiilimurskaa, laastia ja savea ym, mutta ei kovinkaan paljon löytöjä. Kaivannon eteläprofiilissa sitä oli aina korkeudelle 3.5 – 4.0 m mpy.

Kellarin seinä ja vanha täyttömaa olivat tuhoutuneet tälle korkeudelle puustikon rakenteiden (kaivot, vesiputket, kalliolouhintamateriaali) takia. Kellarin ulkopuolella pohjoisessa puhdas hiekka oli korkeudella 3.60 m mpy, johon saakka oli uusia multa- ja täyttökerroksia (1.40 m). Kellarin seinän kohdalla ja sisäpuolella oli jo lähes kaksi metriä paksu uusi multa- ja täytekerros (mm. louhintakiveä), jota oli kaivettu noin 70 – 100 cm kellarin vanhaan täyttökerrokseen kaivannon itäosassa.

Kellarin kaivamista kokonaan esiin ei jatkettu, sillä kuoppaa piti syventää vain esille otetusta kohtaa. Suunnitelmien muuttumisen takia pumppaamosta puustikon lounaiskulmaan piti kaivaa vesiputki. Ensiksi suurta kuoppaa syvennettäessä saatiin kaivannon lounaisprofiilista esiin kellarin pohjoisseinän aikaisempaa korkeampi poikittaisprofiili (profiili 6, ks. kartat 3-4, kuvat 10-19). Se sijaitsi myöhempien havaintojen perusteella ihan kellarin luoteiskulman vieressä. Dokumentointikohdassa seinä oli kokonaisuudessaan 1.4 metriä korkea. Sen yläpinta oli korkeudella 4.13 m mpy. Maanpinta oli tässä korkeudella 4.98 m mpy. Seinän alimpana oli suurin kivi ja sen päällä kolme kivikertaa. Seinän paksuus oli 30 - 40 cm. Sisäseinän alaosaan vastaan näytti olevan 50 cm:n korkeudelle puuta. Kerros oli muutaman sentin paksuinen, mahdollisesti lauta. Sen yläpuolelta alkoi muutaman sentin paksuinen tasoitettu laastikerros ulottuen ylös saakka.

Seinän alapinta oli korkeudella 2.70 m mpy. Tällä korkeudella kellarin sisäpuolella oli pohjalla puukerros ja sen päällä 5 cm paksu savikerros. Havaintokohta oli pieni, joten täyttä varmuutta lattiarakenteista ei saatu. Muualla tällä syvyydellä ei ollut näitä kerroksia. Niiden alla oli puhdas hiekka.

Savikerroksen yläpuolella oli noin 100 cm paksu harmaa hyvin irtonainen maakerros, joka sisälsi kaikenlaista materiaalia mm. tiilenpaloja. Se oli sama kerros mikä löytyi kaikkialta kellarin sisältä. Se ulottui tässä 4.00 m mpy:n korkeudelle saakka. Sen päällä oli vierekkäin kellarin sisäpuolella kellertävää hiekkaa ja savea 10 cm:n paksuudelta. Näiden päällä oli alempi multakerros, joka sisälsi paljon tiilimurskaa, hiekkaa ja savea. Tämä 15 cm paksu kerros oli myös suoraan kellariseinän päällä ja jatkui myös idässä kellarin kohdalla. Sitä oli myös lännessä ja pohjoisessa kellarin ulkopuolella myöhemmältä rakentamiselta säilyneissä kohdissa. Se ulottui kellarin ulkopuolella puhtaaseen hiekkaan saakka. Alemman multakerroksen päällä oli 10 cm paksu kellertävä hiekka, jota esiintyi idempänä kellarin kohdalla ja myös kellarin ulkopuolella samoissa kohdissa kuin alempi multakerros. Sen päällä ollut ylempi uusi multakerros oli noin 60 - 80 cm paksu ulottuen maanpintaan.

Alempi multakerros on tontin 1600-luvun ja 1700-luvun alkupuolen kerros, jota on levitetty myös kellarin päälle kellarin täytön jälkeen. Sen päällä oleva yhtenäinen kellertävä hiekkakerros liittyy ehkä kruunun haltuun 1700-luvun puolivälissä joutuneen tontin pihan rakennustöihin.

Seinän ulkopuolella syvemmällä näytti olevan kellarin rakentamiseen liittyvän kapean sekoittuneen hiekkakerroksen jälkeen melko nopeasti puhdas hiekka.

Saman kuopan kaakkoisprofiilin alaosasta tuli esiin muutamia isoja luonnollisia kiviä, jotka kuuluivat kellarin pohjoisseinään (profiili 4, ks. kartat 3-4; kuvat 11 ja 20-21). Kiviä oli vain kaksi päällekkäin, mutta useampia rinnakkain. Oletetun seinälinjan kohdalla ylempää tuli 60 cm korkea ja 30 cm leveä tumma maakerros, joka erottui selvästi kellarin ulkopuolella pohjoispuolella olleesta sekoittuneesta vaaleasta hiekasta ja puhtaasta hiekasta sekä eteläpuolen vanhasta harmaasta kellarintäyttömaasta. Seinä oli hajotettu joskus, ilmeisesti puistikon putkitöiden yhteydessä. Kivien yläpinta 3.25 m mpy. Kivien alapinta oli 2.10 metriä maanpinnan alapuolella eli korkeudella 2.85 m mpy. Puhdas hiekka oli melkein heti niiden alla. Maanpinta oli korkeudella 4.95 m mpy.

Tämän dokumentointivaiheen jälkeen kuoppaa laajennettiin pumppaamon perustusten teon takia pohjoiseen, jolloin paljastui laajemmin kellarin pohjoispuolisia kerroksia (profiili 9, ks. kartta 4; kuvat 23-34). Kuopan länsiprofiilissa näkyi kellariseinän pohjoispuolella profiilin alaosassa seinän rakentamiseen liittyvä sekoittunut kapea hiekkakerros ja sen jälkeen puhdas hiekka. Niiden päällä oli tumma alempi multakerros ja sen päällä kellertävä hiekka, jotka menivät kellarin seinän päälle. Niiden päällä oli yli 60 cm paksu pintamultakerros. Tässä vaiheessa kellarin pohjoisseinä ei ollut enää selvä rakenne vaan pintamultakerros tuli syvälle ja kivet olivat sekaisin. Seinärakenne oli tuhoutunut jossakin vaiheessa tässä kohtaa.

Kuopan länsiprofiilissa pohjoisempänä oli noin yhden metrin syvyydessä edellä mainitun kellertävän hiekan päällä hiukan notkolla oleva noin metrin levyinen ladottu yksinkertainen tiilirivi. Sen alla oli kuopalla sekoittuneita harmaita hiekkakerroksia ja alimpana vaalea hiekkakerros ennen puhdasta hiekkaa. Tiilikerroksen päällä oli melkein heti pintamultakerros. Alakerrosten täytyy olla vanhoja kerroksia, mutta tiilirakenne oli luultavasti uudempi. Kuopan pohjois- ja itäprofiileissa näkyi vain ylimpänä pintahiekka tai -multa ja niiden alla uusia sekoittuneita täyttökerroksia (hiekkaa, savea, tiilimurskaa, louhintakiveä) tai betonirakenteita ennen puhdasta hiekkaa 3.7 m mpy:n korkeudella.

Seuraavana kellarin kohdalla kaivettiin kuopan lounaisosasta pumppaamon vesiputkelle kaivanto puistikon lounaiskulmaan etupäässä puistikäytävän linjalla. Alun perin vesiputki oli tarkoitus kaivaa vanhaa linjaa pitkin suoraan etelään, mutta Aleksanterinkadulla sijaitsevan linjan sulkuventtiilin huonon kunnon takia suunnitelmia muutettiin. Heti kaivannon lounaisprofiilin takaa tuli esiin kellarin pohjois-etelä -suuntainen seinä (profiilit 7-8, ks. kartta 3; kuvat 42-52). Tätä kellarin länsiseinää saatiin esille 1.2 metriä. Seinän eli kivien leveys oli edelleen noin 30 cm. Jäljellä oli vain 1-2 kivikertaa. Eteläprofiilissa oli jäljellä vielä yhden kiven jälki, joka oli lähtenyt kaivettaessa irti. Seinän kivet olivat korkeudella 3.18 m, 3.51 m mpy ja kadonnut kivi noin korkeudella 3.86 m mpy. Kivien alla oli vain muutamia senttejä sekoittunutta hiekkaa. Puhdas hiekka alkoi korkeudella 2.73 m mpy.

Kivien sisäpinnalla alhaalla ei ollut laastia vaan noin kaksi cm paksu laastikerros alkoi noin 80 cm:n korkeudella pohjasta (vrt. profiili 6).

Kellarin sisällä oli samaa harmaata irtonaista maata kuin muissakin havaintokohdissa. Kellarin ulkopuolella lännessä oli sekaisin metrin leveydellä vaaleaa sekoittunutta hiekkaa ja tummanruskeaa hiekkansekaista kerrosta, jossa oli tummia läikkiä. Niiden länsipuolella oli metrin leveydeltä tummanruskeaa hiekkansekaista kerrosta, jossa oli paljon irtotiiliä. Kerrokset liittyivät todennäköisesti kellarin rakentamiseen ja ne jatkuivat ilmeisesti seinän alareunan tasolle. Näiden kahden kerrokokonaisuuden päällä oli päällekkäin savi – multa –kerros, tiilimurskakerros, alempi multakerros ja kellertävä hiekka kellarin ylimmän kadonneen kivirivin yläpuolella. Nämä kerrokset notkahtivat alaspäin kellarin seinän sisäpuolella. Vastaavat kerrokset olivat myös profiilissa 6 (ks. kerrosten ajoitus s. 33). Ylimmän kerroksen, pintamultakerroksen, paksuus oli noin 70 cm.

Kellarin länsipuolella kaivaminen lopetettiin heti siihen korkeuteen kun pumppaamon alareunasta lähtevä vesijohto oli saatu ylemmäksi oikealla korkeudelle.

Kuoppaa laajennettiin lopuksi itään uutta vesimittarikaivantoa varten. Alkuperäisen kuopan kaakkoisprofiilin takaa tuli esiin kellarin koilliskulma; 1.2 metriä kellarin pohjoisseinää ja hiukan enemmän itäseinää (profiilit 1-3, ks. kartta 3; kuvat 85-91). Seinän yläpinta oli korkeimmillaan 3.75 m mpy:n korkeudella. Seinä muodostui 2-3 kivikerrasta, joiden välissä oli laastia ja sisäpinnoilla jälkiä laastista. Sisäpuolella pohjalla oli 6 - 8 cm paksu sekoittunut savipitoinen hiekka korkeudella noin 2.76 m mpy. Sen alla oli puhtaalta hiekalta vaikuttanut kerros. Kivien alapinta oli 7 cm vaalean hiekan alapuolella. Seinien ulkopuolella maata kaivettiin noin 20 cm seinän yläpintaa alemmaksi. Maa oli sekoittunutta hiekkaa, jossa oli isoja irrallisia kiviä. Kauemmaksi seinästä mentäessä maa muuttui vaaleaksi puhtaaksi hiekaksi.

Tätä kellarin koilliskulmaa tai länsiseinää ei yritetty kaivaa ulkopuolelta esiin. Molemmat rakenteet peitettiin, mutta muut kellarin rakenteet tuhoutuivat.

Kellarin itäpuolelle kellarin dokumentoinnin jälkeen vesimittarikaivoa varten kaivettu kuoppa oli 4 x 4 metrin kokoinen ja 3.5 metriä syvä (kuvat 96-97). Kuopan pohja oli korkeudella 1.30 m mpy. Tällä syvyydellä kuopan pohjalle alkoi muodostua jo vettä. Melkein heti kellarin seinän itäpuolella loppui kellarin länsipuolella ja kohdalla löydetyt vanhat kulttuuri- ja täyttökerrokset. 1800- ja 1900-luvun maanrakennustöiden takia kuopan yläprofiileissa oli multakerros, joka oli noin 1.30 metriä paksu. Alla oli heti puhdas hiekka.

Kellarin alueelta saatu löytöesineistö oli vähäistä. Kaivinkoneella poistettiin kerrokset kellarin kiinteisiin rakenteisiin saakka. Rakenteet kaivettiin käsin esiin lapioin ja pelkoin. Maita ei seulottu. Yleinen havainto oli että esineitä oli melko vähän kerroksissa. Kaivinkoneen siirtämisestä maakasoista ei löytynyt paljonkaan esineitä. Kellarin alueella kyseessä oli aika suurelta osalta uudesta paksusta pintamultakerroksesta ja uusista täyttömaista. Käsin kaivetuista osista löydöt olivat myös vähäisiä kaivettuihin kuutioihin nähden.

Kellarin sisäpuolinen löytömateriaali (KM 2010061:1-7, 14-22) tuli kellarin täyttämiseen käytetystä harmaasta sekoittuneesta hiekkamaasta, jossa oli tiilimurskaa ja laastia ym. Löytöluettelossa kellarin itäosan kaivausalueelta löydetyt on merkitty koodeilla **K, yhteys 1**, keskialueelta löydetyt koodilla **K, yhteys 2** ja länsiosan kaivausalueelta löydetyt koodilla **K, yhteys 4**. Kyseessä on siis sama

kerros, mutta erillisillä alueilla. Yhteydet ovat siis alueellisia kokonaisuuksia, joissa maannos on samaa. Yhteydet on numeroitu idästä länteen. Numerointi ei tarkoita kronologista järjestystä.

Keramiikka-astioiden paloja tuli vain muutamia; viisi palaa lasitettua punasavikeramiikkapalaa, yksi kivisavikeramiikkapala ja yksi fajanssipala. Mustaksi lasitettu ja lasittamaton kattotiili oli löydöissä mukana. Muutama ikkunalasin pala, lasiastian pala ja kolme koristelematonta liitupiipun varsipalaa täydensivät löytövalikoimaa.

Pohjoisseinän ulkopuolelta seinää varten kaivetusta ja sitten täytetystä kaivannosta tuli vaaleasta sekoittuneesta hiekasta majolika- ja fajanssiastian pala, kaksi liitupiippujen pesäkatkelmaa, koristelemattomia varsipaloja ja yksi koristeltu varsipala (**K, yhteys 3**; KM 2010061:8-13). Löydöt oli ajoitettavissa lähinnä 1600-luvun loppuun ja 1700-luvun alkuun.

Kellarin länsipuolelta sekaista hiekkamaasta tuli punasavikeramiikka-astioiden paloja, ikkunalasia, tummaksi lasitettua tasaista ja ohutta kaakelia, ison lasipullon pohjaosa, nyyppikoristeisen Römer-pikarin alaosa ja kaksi sinisellä värillä maalauskoristettua fajanssiastian palaa (**K, yhteys 5**; KM 2010061:23-32). Yhdessä kaakelipalassa oli urakoristelua. Täälläkin ajoitettavat löydöt kallistuivat 1600- ja 1700-lukujen vaihteeseen.

Muutamaa löydettyä eläimen luuta ei otettu talteen. Rautaesineet (esim. naulat) puuttuivat löydöistä.

Läntinen kaivanto

Kellarin länsipuolelle aluksi nurmikkoalueelle ja sitten keskelle puistokäytävää vedettiin vesijohtoputki (ks. kartat 1 ja 5-6; kuvat 53-84). Vesiputki päätettiin kaivaa tavallista matalammalle noin yhden metrin syvyyteen, jotta vanhoja kulttuurikerroksia ja rakenteita säästettäisiin. Kaivannosta tehtiin myös tavallista kapeampi. Se oli noin 70 cm leveä ja 18 metriä pitkä laskettaessa kellarin länsipuolen dokumentointialueesta puistikon länsireunaan. Valvonnan aikana pyrittiin välttämään kaivamista tavoitekorkeuden alapuolelle. Kaivantoon tehtiin kolme syvempää kuoppaa vanhojen kulttuurikerrosten paksuuksien selvittämiseksi.

Kellarin länsipuolen sekoittuneiden kerrosten jälkeen kerrokset olivat melko vähäisiä **Läntisessä kaivannon** eteläprofiilissa (profiili 10, ks. kartta 5; kuvat 53-56 ja 62-63). Pinnalla oli 70 cm multaa ja sen alla 25 cm:n paksuiseksi vahvistunut vaalea/kellertävä hieno hiekka. Alimpana kerroksena oli 20 cm paksu sekoittunut tummanruskea hiekka-, savi- ja multakerros eli alempi multakerros. Nämä kaksi viimeistä vanhoiksi ajoitettua kerrosta esiintyivät myös aiemmin mainitun kellarin yläpuolisissa kerroksissa.

Hiukan ennen kuin kaivanto tuli nurmikkoalueelta puistokäytävälle paksun multakerroksen tilalle tuli useita hiekkakerroksia (kuva 55-56). Aluksi ylimpänä oli noin 12 – 15 cm multaa. Käytävän kohdalla se oli käytävähiekkaa. Alempana oli 12 cm vaaleanharmaata silttiä, jonka alla oli keskiosassa 10 cm vaaleaa hiekkaa. Idässä

ja lännessä alla oli heti 25 cm karkeata vaaleanruskeaa hiekkaa (joukossa oli pieniä kiviä ja tiilimurskaa). Kerrokset olivat todennäköisesti puistikkaan liittyviä. Idempänä niiden alla oli 5 cm tummanruskeaa mullan ja hiekan sekaista maata, joka paksuni lännempää löydetyn rakennuksen kohdalla. Sen jälkeen alla oli edelleen 20-30 cm paksu vanhaksi ajoitettu vaalea/kellartävä hieno hiekkakerros. Alimpana oli tummanruskeaa hiekka-, savi- ja multakerros eli alempi multakerros.

Profiili jatkui yläosassaan melko samanlaisena jalkakäytävälle saakka (kuva 64). Kerrokset muuttuivat ja paksuudet vaihtelivat vähän ja katosivat välillä. Alempi multakerros ja kellertävä hiekka loppuivat, sillä kaivannon länsiosassa ainakin alemman multakerroksen läpi oli rakennettu 1700-luvun jälkipuoliskon rakennus. Kellertävä hiekkakerros saattoi liittyä rakennuksen ja tontin 1700-luvun jälkipuoliskon rakennustöihin. Tämän rakennuksen kohdalla, sisäpuolella ja päällä, oli 30 – 50 cm paksu tumman mustanruskea hiekka- ja multamaa, jossa oli joukossa pieniä kiviä, laastia ja tiilenkappaleita. Se oli vuoden 1808 tulipalon jälkeisiä rakennuksen täyttökerroksia. Sen yläpuoliset kerrokset vaikuttivat liittyvän puistikkaan.

Kaivannon nurmikkoalueen ja puistokäytävän leikkauskohtaan tehtiin kaivannon pohjalle pieni koekuoppa 1 (kuva 57). Ensimmäisenä kaivannon pohjan alla oli 5 cm paksu vaaleahko hiekkakerros, jonka alla oli jälleen samaa alempaa multakerrosta (+laastia, kiviä, tiilipaloja) kuin kaivannon pohjalla. Alemman multakerroksen sisällä oli muuallakin samanlaisia ohuita vaaleita hiekkakerroksia. 30 cm kaivannon pohjan alapuolella tuli vastaan puhdas luonnollinen hiekka (3.61 m mpy). Nykyinen maanpinta sijaitsi tässä korkeudella 4.89 m mpy. Kulttuurimaata oli siis 1.28 metriä, josta vain alimmat kerrokset (n. 70 cm) olivat vanhoja.

Kaivannosta tuli esiin yhdeksän metriä itään jalkakäytävän asfaltista mm. lohkotuista kivistä muurattu kivijalka (kuvat 65-68). Noin 80 cm leveä kivijalka oli Ritarikadun suuntainen. Sen pinta oli noin 60 cm maanpinnan alapuolella korkeudella 4.15 m mpy. Sen esille kaivettu korkeus oli noin 40 cm. Vastaavanlainen kivijalka löytyi kaivannon länsipäästä, joten **Läntisen kaivannon** länsiosassa sijaitsi rakennuksen jäännökset. Seinärakenteen alareunaa rakennuksen sisäpuolella ei yritetty tavoittaa.

Kivijalan itäpuolella alhaalla oli 60 cm leveä irtonainen kivikerros korkeudella 3.80 m mpy. Sen eteen itäpuolelle kaivettiin kaivannon pohjan alapuolelle pieni koekuoppa 2, josta selvisi että puhdas vaalea hiekka oli vain alle 10 cm kaivannon pohjan alapuolella eli noin korkeudella 3.74 m mpy (profiili 11, ks. kartta 6, kuva 66). Kulttuurimaakerros oli 1.1 metriä paksu, joista vanhoja kerroksia oli noin 70 cm.

Rakennuksen sisällä ja seinien päällä oli paksu tummanruskea mullan sekainen maa (kuvat 64 ja 69-72), jossa oli joukossa pieniä kiviä, tiili- ja laastipaloja. Kyseessä oli siis vuoden 1808 tulipalon jälkeen rakennuksen raivaamisen jälkeen rakennusjäännöksen täyttämiseen käytetty täytemaa. Rakennuksen sisään itäisen kivijalan lähelle tehtiin koekuoppa 3 (ks. kartat 5-6, kuvat 73-78). Kaivannon pohjan alla jatkui edelleen noin 40 cm edellä mainittu kerros korkeudelle 3.39 m mpy saakka. Laastin osuus voimistui alaspäin mentäessä. Tämän kerroksen alla oli 12 - 14 cm paksu kova laastikerros, jossa oli myös tiilimurskaa. Korkeudella 3.27 m mpy vastaan tuli tuohikerros, jonka alla oli noin 5 cm paksu kivikova tervakerros. Se tuoksui erittäin voimakkaasti. Kerroksen läpi ei päästy koko koekuopan alueella. Sen alla korkeudella 3.21 m mpy oli rakennuksen mukulakivilattia. Sen kivet olivat 10 - 12 cm

korkeita. Alla oli puhdas hiekka. Maanpinta oli tässä 4.72 mpy ja puhdas hiekka noin 3.09 m mpy eli kulttuurikerroksen paksuus oli 1.6 metriä. Palotäyttökerrosta oli noin yhden metrin paksuudelta.

3.6 metriä jalkakäytävästä itään oli yksinkertainen tiilirivi (3.79 m mpy) kivijalkojen suuntaisesti (kuvat 79-81). Muurattuja tiiliä oli ainakin kaksi kerrosta. Tämän rakenteen molemmilla puolilla oli laastikerros, jonka päällä oli kaivannon tavoitetasossa osittain edelleen tumman mustanruskea hiekka- ja multamaa, joukossa pieniä kiviä ja tiilenkappaleita. Kaivinkoneen kaivamisen yhteydessä paljastui yhtenäinen laastikerros kyseisillä alueilla. Olisiko kyseisen kerroksen alta löytynyt vielä mukulakivilattia kuten itäreunassa jäi selvittämättä. Lattia sijaitsi idempänä 60 cm tiilikerrosta alempana. Yhtenäinen laasti- ja tiilikerrosta oli ilmeisesti osittain vuoden 1808 tulipalossa muodostunut kerros. Puistokäytävä oli tässä noin korkeudella 4.65 m mpy.

Kaivannon länsipäässä jalkakäytävän reunassa oli mm. lohkotuista kivistä muurattu kivijalka Ritarikadun suuntaisesti (profiili 12, ks. kartta 6; kuvat 79-80, 82-84). Asfaltti oli tässä korkeudella 4.47 m mpy ja ylin kivi vain kaksi cm alempana. Esillä olleen kivijalan leveys oli noin 90 cm. Kivijalkaa oli esillä 85 cm:n korkeudelta. Yhden metrin tavoitesyvyyteen ei päästy koska itäpuolella oli kova laastikerros. Kaivinkoneella yritettiin kaivaa myös hiukan syvemmälle, mutta kaivanto jätettiin lopulta lähes tuolle korkeudelle tässä vaiheessa.

Läntisen kaivannon löydöt olivat melko vähäisiä kellarin ja läntisen rakennuksen välisellä alueella. Kaivannon pohjalta tummanruskeasta tiilimurskan, hiekan ja saven sekaisesta mullasta eli alemmasta multakerroksesta tuli muutamia ikkunalasipaloja, lasiastianpala, fajanssiastianpala ja koristelemattomia liitupiippujen varsipaloja (**LK, yhteys 6**; KM 2010061:33-37, 39). Kaivannon pohjalle yllämainittuun kerrokseen tehdystä koekuopasta 1 löytyi tasapohjaisen punasaviastian, ilmeisesti pullon, pohjapala (**LK, yhteys 7**, KM 2010061:38). Löytöjen vähäisyys selittyy sillä että puolet kerroksista oli uusia täytehiekkoja ja lopuista puolet oli löydötöntä vanhaa täyttöhiekkaa. Varsinaista mahdollista löytökerrosta oli kaivannon pohjalla vain 15-20 cm:n paksuudelta.

Läntisen rakennuksen sisältä tummasta alakerroksesta tuli lyijylasitettujen punasaviastioiden paloja (muutama kahvapala), fajanssiastian pala, 1700-luvun lopun piiposliinilautasten reunapaloja, eriväristen ikkunalasien paloja, lasipullon pohjapala, yksi tekstikatkelman sisältävä liitupiipun varsipala ja koristelemattomia liitupiippujen varsipaloja (**LK, yhteys 8**; KM 2010061:40-55). Syvemmälle tehdystä koekuopasta 3 tuli pieni rikkoutunut rautalevy (poistetut metalliesineet, ks. liite 6) ja tullessa olleen suoraseinäisen ilmeisesti lasitetun saviastian kylkitaitepala (**LK, yhteys 9**; KM 2010061:56).

Rakennuksen sisältä tummasta maasta otettiin talteen kissantassun painautuman sisältävä tiili ja laastia (**LK, yhteys 8**; KM 2010061:54-55). Koekuopasta 3 otettiin talteen mukulakivilattian päällä olleesta tuohi-tervakerrosta pieni näyte (**LK, yhteys 10**; KM 2010061:57). Irtolöytöinä koneellisesti siirretyistä kasoista tuli punasavivadin sisäpuolelta koristeltu suureunapala, ison lasittamattoman harmaasaviruukun suureunapala ja koristelemattomia liitupiippujen varsipaloja (**irto**; KM 2010061:61-63).

Yhteydestä 8 tai todennäköisemmin sen yläpuolelta tuli konekaivuussa esiin muutama rautaesineen katkelmaa. Niitä ei otettu mukaan löytöluetteloon, sillä ne vaikuttivat uudemmilta kuin tutkittu ajanjakso. Rautaesineet dokumentoitiin ennen poistamista (ks. liite 6).

Läntinen kaivanto, lisäosa

Puistikon vesijohto liitettiin Ritarikadulla olleeseen vesijohtoon heinäkuussa muutaman päivän aikana. Toukokuussa valmistuneesta **Läntisestä kaivannosta** jatkettiin kaivamista suoraan länteen päin aluksi yhden metrin syvyisenä ja noin 60 cm levyisenä kaivantona (**Läntinen kaivanto, lisäosa**: ks. kartat 1 ja 7; kuvat 100-109). Heti jalkakäytävän itälaidassa asvaltista tuli 15 cm syvyydestä esiin viisi muoviputkea, jotka olivat toistensa päällä lomittain. Noin 70 cm jalkakäytävän alapuolella heti muoviputkien alla (3.76 m mpy) oli suurehkoja kiviä laastikerroksessa. Kivi- ja laastikerros oli noin metrin levyinen. Puistikon puolella toukokuussa oli kaivettu myös noin metrin leveydeltä esiin kivi- ja laastikerrosta (ks. kartat 5-6). Tämän kerroksen, rakennuksen läntisen kivijalan, yhteislevyys oli siis kaksi metriä. Muoviputkien kohdalla oli poistettu niiden kaivamisen yhteydessä kyseistä kerrosta. Puistikon puolella kerros ulottui melkein maanpintaan saakka.

Laasti- ja kivikerroksen länsipuolella oli vielä yhden metrin levyisellä alueella leveitä, mutta ohuita kiviä sekoittuneessa hiekkakerroksessa. Ainakin yksi kivi poistettiin kaivamisen yhteydessä länsireunasta, joten se ei näy kaivauskartoissa. Näiden kivien ja laasti-kivikerroksen välissä oli aukko, jonka yläpuolella oli neljä kaapelia. Niiden tieltä on mahdollisesti poistettu aiemmin vastaavia kiviä.

Jalkakäytävän länsilaidassa tuli esiin noin 30 cm syvyydestä lähtien ohuita ja vain 40 cm leveitä vanhoja maakerroksia, jotka ulottuvat puhtaaseen hiekkaan saakka (noin 3.60 m mpy). Niiden länsipuolella dokumentoidussa profiilissa (profiili 13) ajoradan länsireunassa näkyi jo kaukolämpökaivannon täyttöhiekka.

Ajoradan kohdalla ei suoritettu tarkempaa dokumentointia alueen tuhoutuneisuuden takia, sillä siellä sijaitsevat ajoradan itäreunassa entuudestaan kaukolämpöputket ja ajoradan keskellä muutama vuosi aiemmin tehdyt kaukojäähdytysputket (ks. Markku Heikkisen valvontakertomus 2008). Ajoradan länsireunassa sijaitseva syvä vesijohto, johon puistikon vesijohto liitettiin. Tätä varten kaivettiin laajempi ja syvempi kuoppa. Kaikkien **Läntisen kaivannon** lisäosa oli 9-10 metriä pitkä.

Löytöinä otettiin talteen punasaviastianpala, liitupiipun varsi ja eläimen luu (**LK, yhteys 11**; KM 2010061:58-60).

6. TUTKIMUSTEN TULOKSET

Ritaritalon puistikossa tuli suihkualtaan, sen koneiston ja putkien peruskorjauksen yhteydessä esiin kahden vanhan rakennuksen jäännökset.

Kymmenen metriä etelään suihkukaivon keskustasta paljastui vaihteittain kellarirakennus, jonka seinien ylimmät kivet olivat 90 - 120 cm maanpinnan alapuolella. Niiden päällä oli vielä 30 - 40 cm vanhoja kulttuurimaakerroksia ennen uutta paksua multakerrosta.

Kellarin kokonaispituus oli itä – länsi – suunnassa 5.5 metriä. Pohjois – etelä suunnassa esillä oli noin 1.5 metriä. Korkeimmillaan seinää oli jäljellä 1.4 metriä. Seinän yläpinta oli tällöin korkeudella 4.13 m mpy ja pohja 2.73 m mpy. Useimmiten seinistä oli jäljellä vain 1-2 kivikerrosta eli noin yhden metrin korkeudelta. Maanpinta oli täällä keskimäärin 4.95 m mpy:n korkeudella eli parhaimmillaan kulttuurikerros oli lähes 2.2 metriä paksu. Kellarin seinä muodostui isoista käsittelemättömistä kivistä, joita sitoi yhteen laasti. Kiviä oli vain yhdessä rivissä. Kellarin sisäseinällä oli jäljellä myös seinälaastikerrosta tai merkkejä siitä. Kellarin länsipäässä saattoi olla puuta seinään vastaan alimpana kerroksena. Selvää lattiarakennetta (esim. mukulakiveys) ei havaittu vaan epämääräisiä merkkejä puu- ja savikerroksista tavattiin kellarin täyttämiseen käytetyn harmaan irtonaisen maan alta.

Kellarin rakentaminen painottuu vähäisten löytöjen perusteella lähinnä Hans Burgmanin aikaan 1600-luvun loppuun tai 1700-luvun alkupuolelle. Kellari on voinut olla käytössä vielä isonvihan jälkeen tai se on rakennettu vasta tällöin, jolloin se kuuluisi Gräänin/Bergin rakennuksiin. Burgmanin ja Gräänin/Bergin rakennuksista tiedot ovat kuitenkin niin vähäisiä ettei kellaria voida tarkemmin identifioida. Kellari on poistettu käytöstä viimeistään 1700-luvun puolivälissä, sillä se ei sovi 1700-luvun jälkipuoliskon kruunun rakennuksiin. Kellarin laajuus etelään päin jäi arvoitukseksi. Entisen Suurkadun pohjoisreunaan on matkaa kellarin pohjoisseinästä noin 17 metriä. Kellarin yläpuolisen rakennuksen olisi pitänyt olla pääty Suurkatua vastaan, jos se on ulottunut sinne saakka.

Tutkimusalueen länsireunasta kapeasta kaivannosta löytyi kaksi samansuuntaista, pohjois – etelä –suuntaista, 200 cm ja 90 cm leveää kivijalkaa. Toinen oli Ritarikadun suuntaisena jalkakäytävän itäosassa ja sen itäpuolella puistikossa ja toinen 6.8 metriä idempänä. Ne olivat 8-9 metriä leveän rakennuksen länsi- ja itäseinä. Kivijalat oli tehty lohkotuista kivistä ja laastista. Korkeussuunnassa niitä kaivettiin esiin vain 100 ja 40 cm, mutta ne jatkuivat syvemmälle. Kivijalkojen pinnat olivat 4.40 ja 4.15 m mpy:n korkeudella. Maanpinta oli vastaavasti korkeudella 4.45 m mpy ja 4.81 m mpy. Rakennuksen sisällä länsiosassa oli tiilirakenne ja paksu laastikerros, jotka olivat ilmeisesti syntyneet osittain vuoden 1808 tulipalon takia. Ne olivat hiukan epämääräisiä, mutta kyseessä saattoi olla uunin tai seinän perustus. Rakennuksen itäosassa mukulakivilattia saavutettiin edellistä rakennetta huomattavasti syvemmältä 3.21 m mpy:n korkeudella. Sen päällä oli ohut kivenkova tervakerros, jonka pinnalla oli tuohikerros. Päällä oli täyttökerroksia 1.5 metriä.

Tämä rakennusjäännös vastaa vuoden 1808 tulipalokartassa (ks. s. 11) kruunun tontin lounaiskulmassa näkyvää rakennusta. Tarkempaa tietoa rakennuksen

yksityiskohdista ei ole. Kyseessä voi olla tiilirakenteinen kassahuone (ks. sivu 10). Rakennus on rakennettu 1700-luvun jälkimmäisellä puoliskolla alueen ollessa kruunun hallussa. Rakennus paloi vuonna 1808 ja kohta raivattiin. Rakennus näyttäisi sijainneen vähän nykyisen Ritarikadun puolella. Aleksanterinkadun vuoden 2010 valvonnoissa näytti myös että kadun toisella puolella sijainnut Burgmannin/Armeijan ylipäällikön talo olisi sijainnut myös hiukan lännempänä kuin nykyinen Valtioneuvoston linna.

Rakennusten välissä kaivannossa puhdas hiekka tuli esiin noin 3.6 – 3.7 m mpy:n korkeudella. Maanpinta oli täällä korkeudella 4.90 - 4.80 m mpy, jolloin kulttuurimaata oli 1.1 - 1.3 metriä. Tästä oli noin 70 cm vanhoja kerroksia. Merkkiäkään pihatasoista tai -kiveyksistä ei tavattu tällä alueella. Alemmassa multakerroksessa ei ollut selviä pintakerroksia. Loppuvaiheessa pihakiveys on voinut olla kellertävän hiekan päällä. Ilmeisesti ylin pintakerros on poistettu viimeistään puistikon rakennusvaiheessa.

Läntisen kellarin pohjois- ja itäpuolella entiset putki- ja kaivotyöt olivat tuhonneet kaikki vanhat kulttuurikerrokset. Uusien täyttömaiden, keskimäärin 1.3 – 1.5 m, alla oli puhdas hiekka keskimäärin korkeudella 3.60 m mpy. Maanpinta oli täällä korkeudella 4.95 – 4.75 m mpy. Puistikon kaakkoisosassa ei tehty havaintoja vanhoista rakenteista tai kerroksista. 1.2 - 1.5 metriä syvässä kaivannossa oli vain uusia sekoittuneita maita.

Valvonta toi lisää tietoa Helsingin vanhasta rakennuskannasta ja kulttuurikerrosten paksuuksista, mutta esinelöydöt olivat vähäisiä. Valvonta-alue on ollut melko rakentamaton vuoden 1808 tulipalon jälkeen. Oletusarvona oli että alue olisi hyvin säilynyt arkeologisesti. Suihkuallas ja sen muut rakenteet olivat kuitenkin tuhonneet näillä kohdin kaiken ja osittain myös vanhan kellarin kohdalla. Vanhat kerrokset, vaikka ohuet ja ilmeisesti osittain yläosastaan tuhotut, olivat säilyneet paremmin puistikon lounaisosassa.

HELSINGISSÄ 1.11.2010

Markku Heikkinen

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

ARKISTOT

Helsingin kaupunginarkisto

Berndt Aminoffin kokoelma: Tonttihuonehistoriallinen kortisto.

Helsingin raastuvanoikeus, perunkirjat 1679-1748.

Helsingin yliopisto, historian laitos

Poutanen, Päivi: Elämää kaupungissa. Burgmanin kauppiaasveljesten sosiaalinen ja fyysinen ympäristö 1600- ja 1700-lukujen vaihteen Helsingissä. Suomen ja Pohjoismaiden historian pro gradu –työ 10.11.2000.

PAINAMATON KIRJALLISUUS

Linkomies, Olavi 1968: Kolme vuosisataa Burgman-suvun vaiheita. Kopio Sukututkimusseuran niteestä. Helsingin kaupunginmuseumuseo

Mökkönen, Teemu: Helsinki – Helsingfors. Kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto. Rakennushistorian osasto. 2002.

KIRJALLISUUS

Burgman. Helsingin ensimmäinen kivitalo. Narinkka 2007. Helsingin kaupunginmuseumuseo.

Hornborg, Eirik 1950: Helsingin kaupungin historia II.

Häyrynen, Mauno 2005: Maisemapuistosta reformipuistoon: Helsingin kaupunkipuistot ja puistopolitiikka 1880-luvulta 1930-luvulle. SKS.

Lindberg, Carolus – Rein, Gabriel 1950: Asemakaavoittelu ja rakennustoiminta. Helsingin kaupungin historia III.

af Schultén, Marius – Aminoff, Torsten G. - Antell, Kurt 1962: Vårt riddarhus: en presentation av riddarhuset i Helsingfors.

Stenius, Olof 1969 (toim.): Helsingin asemakaavahistoriallinen kartasto. Helsinki.

KARTAT

Ruotsin valtionarkisto

Charta öfwer gamble och Nya Helsingfors varande ägor. Hans Hansson 1645. Alkuperäinen Ruotsin valtionarkisto. Signum: Läntmät. lev. 1850. Nr 78 (Kartavd. m format)

Geographisk Delineation Öfwer Helsingfors Stadens skoug, fiskevatn och tillhörige hollmar. Lars Forssell 1696/Niels Avander 1707. Alkuperäinen Ruotsin valtionarkisto. Signum: Läntmät. lev. 1892. Nr 28 (Kartavd. m. format)

Geometrisk Grundritning Öfwer Stapel Staden Helsingfors i Nyhland och alle des tillhörige åkrar afmätta ANNO 1696 af Sahl Lars Forssell reoverat och beskrefwen Anno 1707. Alkuperäinen Ruotsin valtionarkisto. Signum: Läntmät. lev. 1892. Nr 27 (Kartavd. m. format)

Ruotsin sota-arkisto

Geometrisk Carta Öfwer Belägenheten af Helsingfors, jemte de derstädes af Ryssarne anlagde Defensions Wärc. 1721. Kopioinut Johan Cronhielm. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum IX nr 99.

Project Öfwer Helsingfors Stads Anläggning. Axel Löwen 1723. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum: IX nr 1.

Relationsritning. Plan af Ullricasborg och Broberget samt Helsingfors stad, Allekirjoittaneet A. Ehrensvärd ja F.W. Hoppe 1752. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum: IX nr 51.

Geographisk Charta öfwer Helsingfors Stad Med dess närmaste belägenhet. A. E. Gete 1763. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum: IX nr 57.

General Plan till en Fästning och Place d`Armes anläggande på Fasta Landet wid Helsingfors Stad tillika med Brobergets befästande. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum: IX nr 67.

Kansallisarkisto

Plan Ritning Öfwer Helsingfors Stad. Anders Kocke 1810. Alkuperäinen Kansallisarkisto. Signum: Hels. 29/2D 19/3.

Tréshumble Projet pour le Plan du Fauxbourg de Nylande à Helsingfors. 1814. Alkuperäinen Valtionarkistossa. Signum Hels. 36/2D 19/3.

Charta öfver Belägenheten af Helsingfors. 1815-16. Alkuperäinen Valtionarkistossa. Signum: Hels. 82 ja 83/2D 19/5.

Karta öfver Finlands nya och vackra Hufvudstad Helsingfors År 1836. O.I. Hagelstam. Alkuperäinen Valtionarkisto. Signum: Hels. 45/2D 19/3.

Nouveau Plan pour la reconstruction de la Ville de Helsingfors. 1812. Alkuperäinen Rakennushallituksen arkisto. Signum: Hels.kansio I.

Helsingin kaupunginmuseo

Plan Charta öfver Helsingfors Stads Tomter uti Nylands Höfdingdöme. Simeon Grönlund 1832. Helsingin kaupunginmuseo. Signum: XIV:24.

Project till Utvidgning af Helsingfors Stadsplan genom Glovikens indelning till Gårds- och Trädgårdstomter. C.L. Engel 1838. Helsingin kaupunginmuseo. Signum: XVI:13.

Muut

Helsingfors Stads. A.E. Gete ja Fonseen 1763/1798. Helsinki-Atlas.

KARTTALUETTELO

Nro	Mk	Aihe	Piirtäjä
1	1:500	Yleiskartta	M.H.
2	1:20	Kellari; taso	M.H., L.K., K.L
3	1:20 1:50	Kellari; profiilit 1-8	M.H., L.K., K.L
4	1:20	Kellari; profiili 9	M.H.
5	1:20	Läntinen kaivanto; taso	L.K, K.L.
6	1:20	Läntinen kaivanto; profiilit 10-12	M.H., L.K., K.L
7	1:20	Läntinen kaivanto, lisäosa; taso ja profiili 13	M.H., H.H.

Piirtäjät:

M.H. = Markku Heikkinen

H.H. = Heini Hämäläinen

L.K. = Liisa Kunnas

K.L. = Katja Lange

KARTTOJEN KOPIOT

HELSINKI, RITARITALON PUUSTIKKO
 Markku Heikkinen 2010
 Yleiskartta
 Mk 1:100

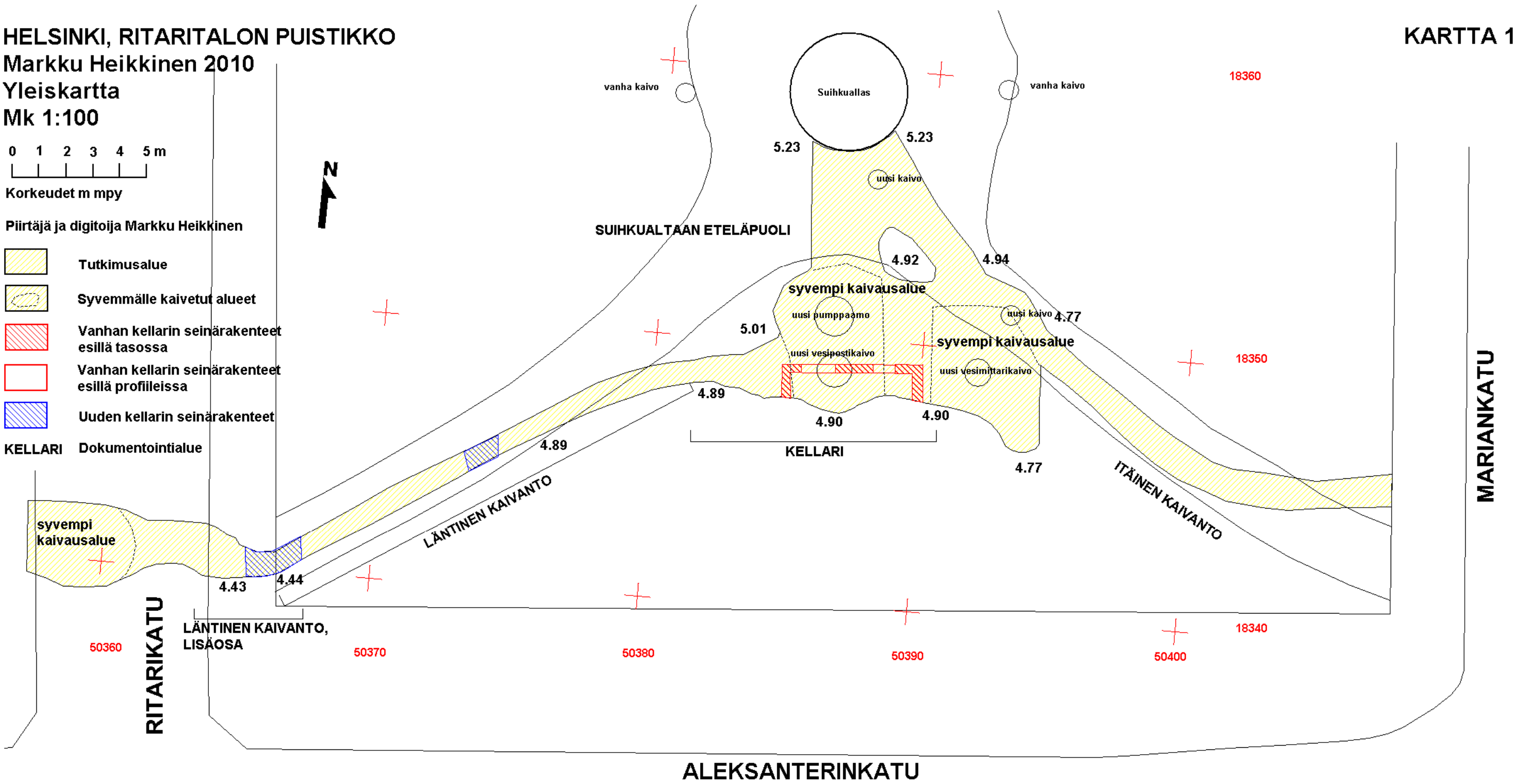
0 1 2 3 4 5 m

Korkeudet m mpy

Piirtäjä ja digitoija Markku Heikkinen

- Tutkimusalue
- Syvemmälle kaivetut alueet
- Vanhan kellarin seinärakenteet esillä tasossa
- Vanhan kellarin seinärakenteet esillä profileissa
- Uuden kellarin seinärakenteet

KELLARI Dokumentointialue

KARTTA 1

MARIANKATU

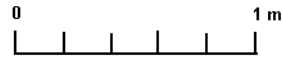
HELSINKI, RITARITALON PUUSTIKKO
 Markku Heikkinen 2010
 Kellari

KARTTA 2

Taso

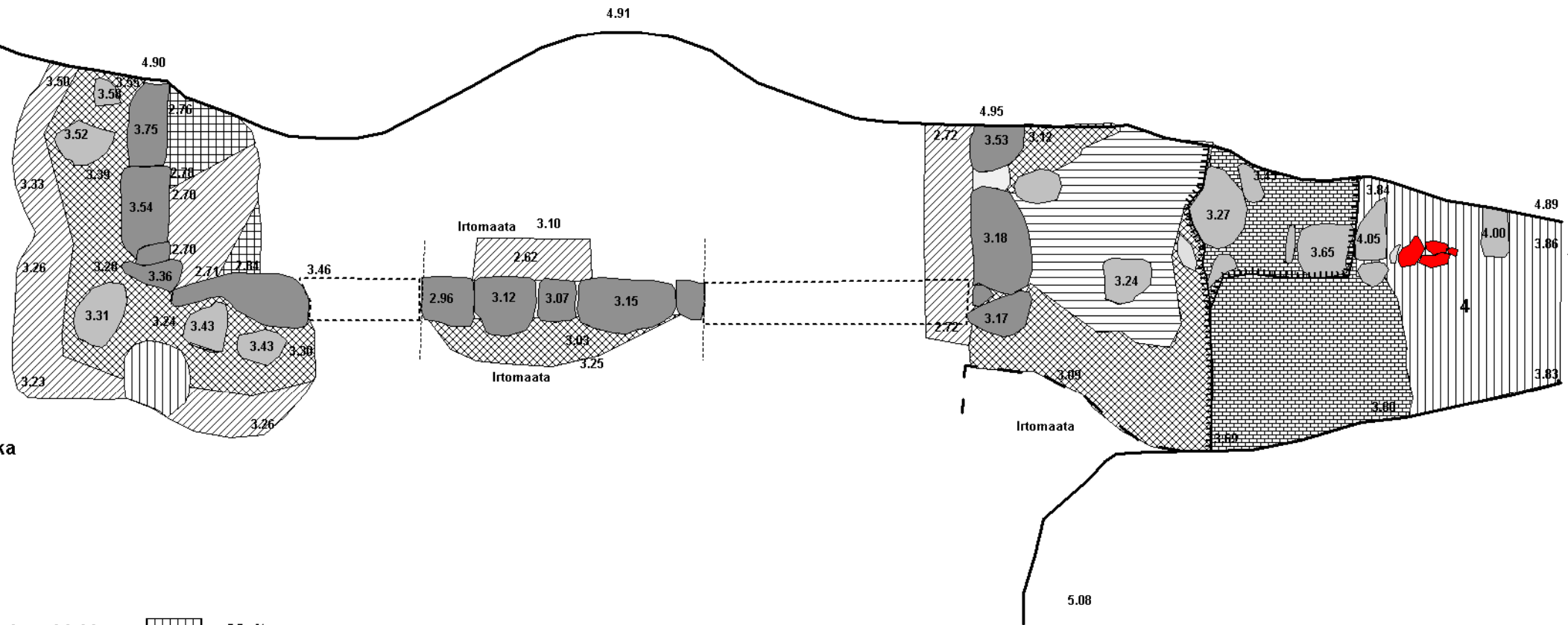
Mk 1:20

Korkeudet m mpy

Piirtäjät Markku Heikkinen, Liisa Kunnas ja Katja Lange
 Digitoija Markku Heikkinen

- Kaivannon maanpintaraja
- Kaivannon tilapäinen maanpintaraja
- Terassi
- Kaivannon seinän alaraja
- Kellarin muuratut kivet
- Kivet
- Laasti
- Kellarin seinälinja maan sisällä, näkyy profiileissa
- Tiilet
- Vaalea sekoittunut hiekka, osittain puhdasta
- Vaalea savipitoinen sekoittunut hiekka
- Vaalea puhdas hiekka
- Tummanruskea hiekkansekainen kerros, tummia läikkiä
- Tummanruskeaa hiekkansekainen kerros, tiiltä
- Tummanruskea sekoittunut tiilensekainen hiekka-, savi- ja multakerros
- Multa

→ LÄNTINEN KAIVANTO
 Ks. kartta 5

HELSINKI, RITARITALON PUUSTIKKO

Markku Heikkinen 2010

Kellari

Profiilit 1-8

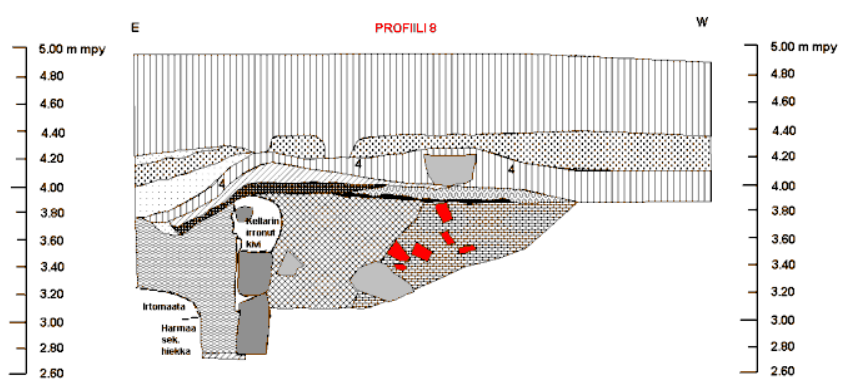
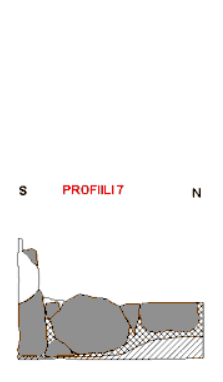
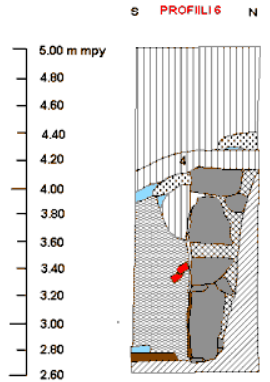
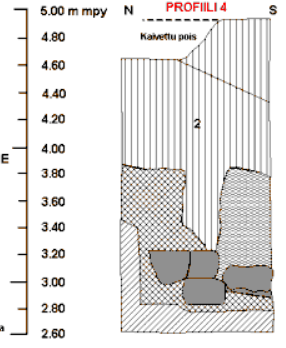
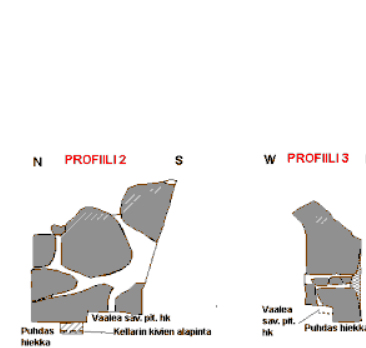
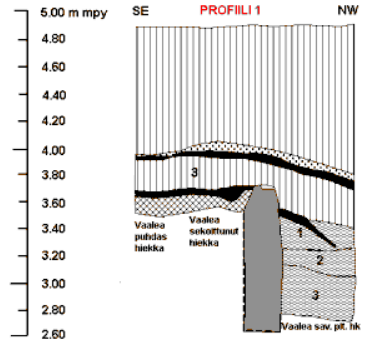
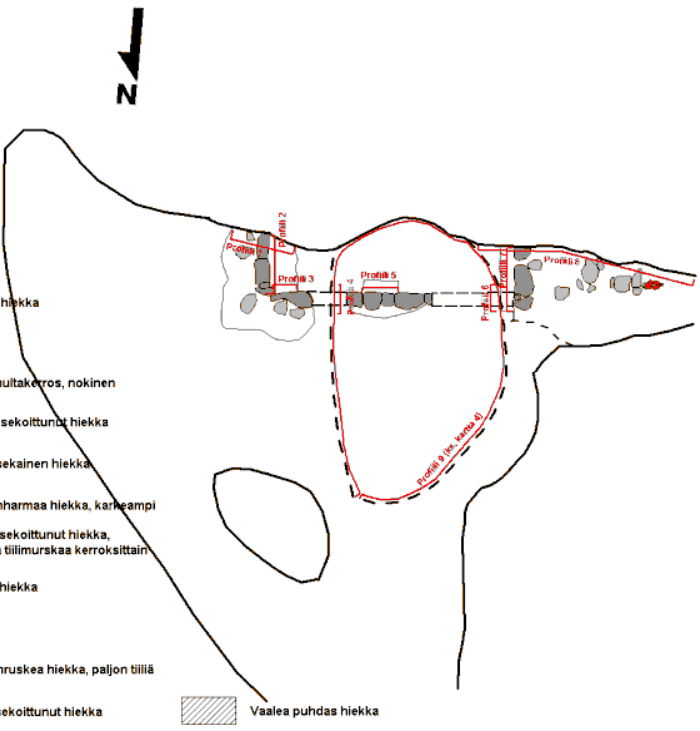
Profiilit mk 1:20

Taso mk 1:50

Korkeudet m mpy
Piirtäjät Markku Heikkinen, Liisa Kunnas ja Katja Lange
Digitoija Markku Heikkinen

	Kellarin muuratut kivet		Ruskea hiekka
	Kivi		Savi
	Laasti		Musta multakerros, nokinen
	Laastijänteet		1 Harmaa sekoittunut hiekka
	Tiili		2 Laastinsekainen hiekka
	Multa		3 Tummanharmaa hiekka, kareampi
	Kellartävä hiekka		4 Harmaa sekoittunut hiekka, laastia ja tiilimurskaa kerroksittain
	Harmaa hiekka		Tumma hiekka
	Multa, paljon louhintakiveä, tiiltä		Puu
	Alempi multakerros		Tummanruskea hiekka, paljon tiiliä
	Alempi multakerros, runsaasti tiilimurskaa, hiekkaa ja savea		Vaalea sekoittunut hiekka
	Tiilimurska		Vaalea puhtas hiekka
	Savi ja multa		

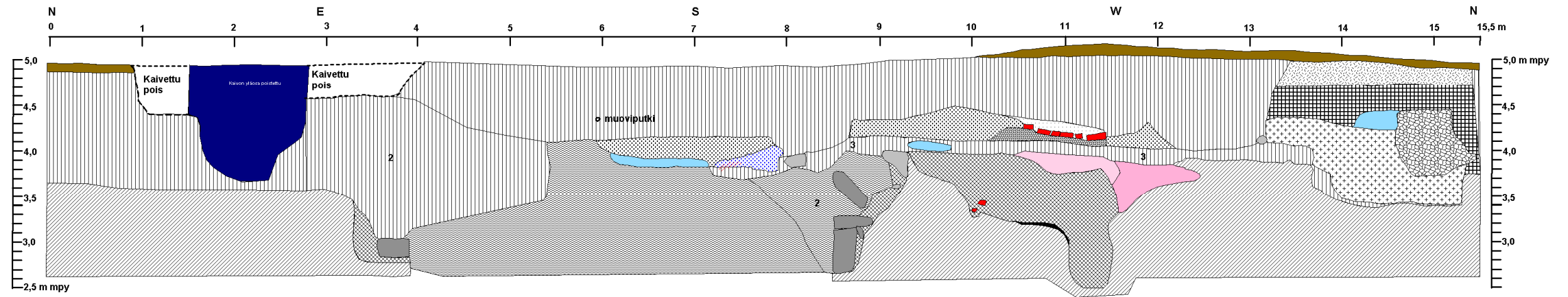
KARTTA 3

HELSINKI, RITARITALON PUUSTIKKO
 Markku Heikkinen 2010
 Kellari
 Profiili 9
 Mk 1:20

KARTTA 4

Korkeudet m mpy
 Piirtäjä Markku Heikkinen
 Digitoija Markku Heikkinen

- Puistokäytävähiekka
- Betonikaivo
- Multa
- Multa ja louhintakiviä
- Alempi multakerros, savipitoinen
- Kellertävä hiekka
- Tummankellertävä hiekka
- Vaalea hiekka
- Tummanharmaa hiekka
- Tummanharmaa hiekka (sekoittuneempi)
- Savi
- Kellarin seinäkivet
- Kivi
- Tiili
- Harmaa sekoittunut hiekka, laastia, savea ja tiilimurskaa ym
- Harmaa hiekka
- Sekoittunut multa, savi, tiilimurska
- Eri harmaita sekoittuneita hiekoja, louhintakiviä
- Vaalea sekoittunut hiekka
- Tiilimurska
- Multa, savi ym
- Vaalea sav.pit. hiekka
- Louhintakiviä, savi
- Tumma maa
- Vaalea puhdas hiekka

HELSINKI, RITARITALON PUUSTIKKO

Markku Heikkinen 2010

Läntinen kaivanto

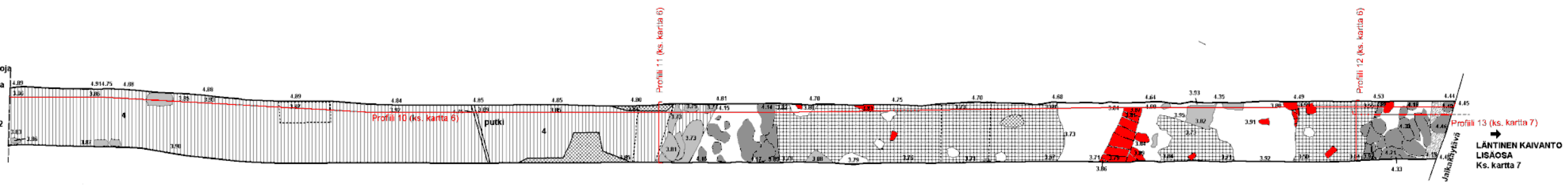
Taso

Mk 1:20

Korkeudet m mpy
Piirtäjät Liisa Kunnas, Katja Lange
Digitoija Markku Heikkinen

- Tummanruskea mullan ja hiekan sekainen maa, joukossa runsaasti pieniä kiviä, tiilen- ja laastinpaloja
- Alempi multakerros, runsaasti tiilimurskaa, hiekkaa ja savea
- Rakennuksen kivijalka
- Kivi
- Laasti
- Tiili
- Terva, pinnalla tuohi
- Vaalea sekoittunut hiekka
- Harmaa puhdas siltti
- Uusi täytehiekka

Koekuoppa 1

Koekuoppa 2

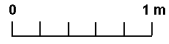
Koekuoppa 3

LÄNTINEN KAIVANTO
LISÄOSA
Ks. kartta 7

HELSINKI, RITARITALON PUUSTIKKO
 Markku Heikkinen 2010
 Läntinen kaivanto
 Profiilit 10-12

KARTTA 6

MK 1:20

Piirtäjät Markku Heikkinen, Liisa Kunnas ja Katja Lange
 Digitoija Markku Heikkinen

 Käytävähiekka

 Multa

 Vaaleanharmaa savi/siltti

 Vaalea hiekka

 Vaaleanruskea hiekka, joukossa pieniä kiviä, tiilmurskaa

 Vaalea/kellertävä hiekka

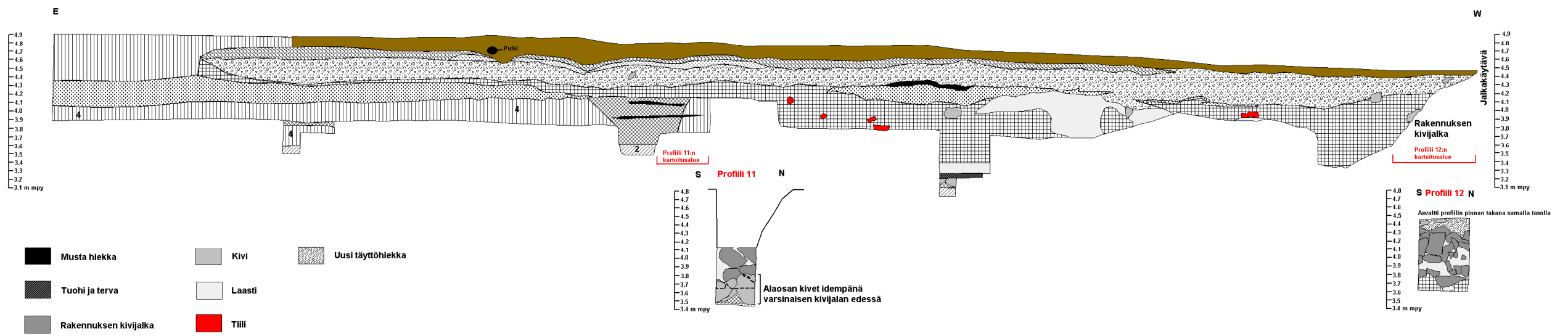
 Alempi multakerros, runsaasti tiilmurskaa, hiekkaa ja savea

 Tummanruskea mullan ja hiekan sekainen maa, joukossa pieniä kiviä, tiilen- ja laastinpaloja

 Vaalea hiekka

 Vaalea puhdas hiekka

 Harmaa puhdas siltti

 Musta hiekka

 Kivi

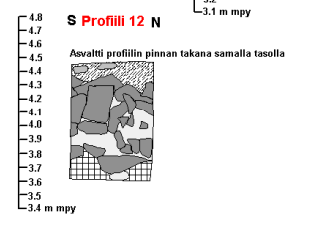
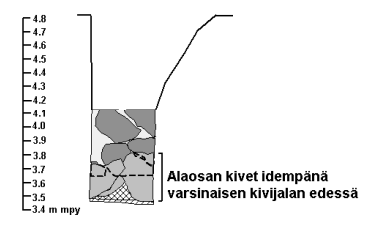
 Uusi täyttöhiekka

 Tuohi ja terva

 Laasti

 Rakennuksen kivijalka

 Tiili

HELSINKI, RITARITALON PUUSTIKKO

Markku Heikkinen 2010

Läntinen kaivanto, lisäosa

Taso ja profiili 13

Mk 1:20

Korkeudet m mpy

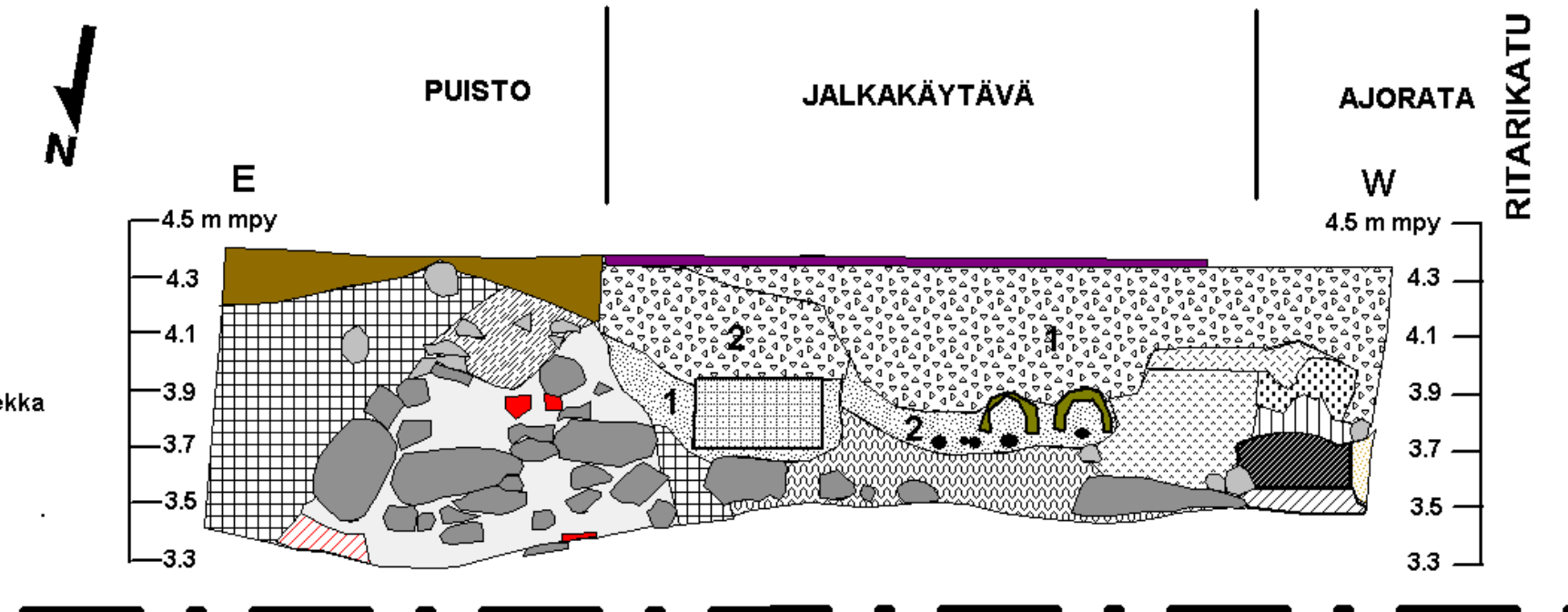
Piirtäjät Markku Heikkinen ja Heini Hämäläinen

Digitoija Markku Heikkinen

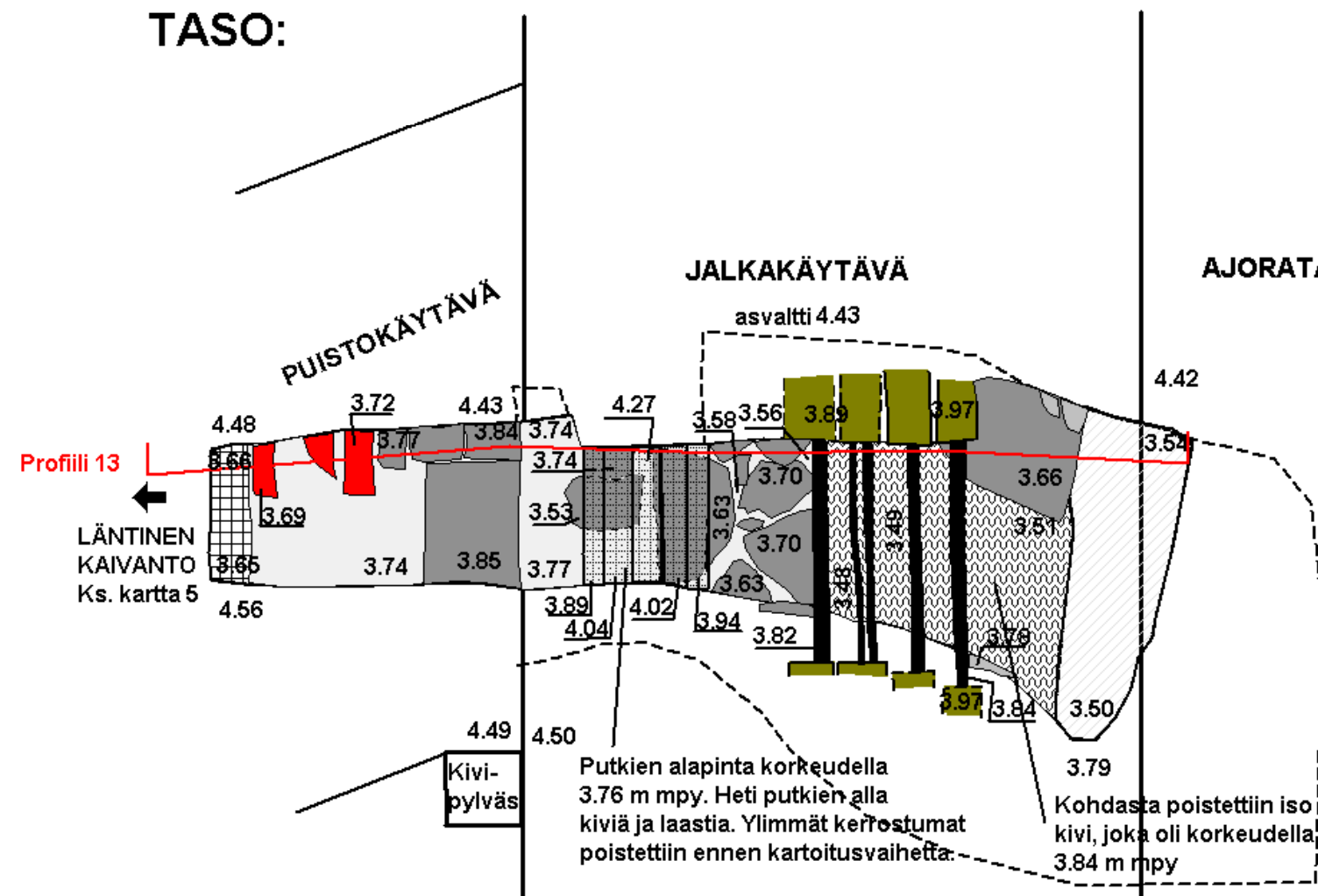
	Rakennuksen kivijalan kivet		Puhdas harmaa hiekka
	Kivi		KäytäväSORA/hiekka
	Laasti		Asvaltti
	Tiili		Uusi täyttöhiekka
	Tiilimurska		Sora
	Tummanruskea mullan ja hiekan sekainen maa, joukossa pieniä kiviä, tiilen- ja laastinpaloja		Sora 2
	Tummanruskea sekainen hiekka		Karkea täyttöhiekka
	Vaalea sekainen hiekka		Tumma täyttöhiekka
	Ruskea hiekka, tiilenpaloja ja pikkukiviä		Ruskea täyttöhiekka
	Kellertävä hiekka		Muoviputket
	Tumma mullansekainen hiekka		Kaapelit
	Puhdas ruskea hiekka		Kaapeleiden betonisuojat

PROFIILI 13:

KARTTA 7

TASO:

LUETTELO KERTOMUKSEEN LIITTYVISTÄ DIGITAALIKUVISTA

Helsinki, Ritaritalon puistikko 2010

HKM digi Helsinki, Ritaritalo 2010:1-112

Kuvaaja Markku Heikkinen (paitsi kuva 112 Liisa Kunnas)

Ala-numero	Alue	Aihe	Pvm	Suunta
1	Itäinen kaivanto	Puistokäytävän eteläreunassa sijainnut kaivanto on jo enimmäkseen peitetty kuvaushetkellä.	15.4.	NW
2	Itäinen kaivanto	Kaivannon pohjoispään kuvaushetkellä avoimena ollut osuus. Pohjalla näkyy uudet muoviset suojaputket.	15.4.	N
3	Suihkualtaan eteläpuoli	Suihkualtaaseen liittyvä vanha betonikaivo on kaivettu esiin altaan eteläpuolelta. Itse suihkuallas sijaitsee kaivinkoneen takana.	15.4.	N
4	Suihkualtaan eteläpuoli	Edellisen kuvan kaivon (levyjen alla) länsipuolelle on alettu kaivaa kuoppaa uudelle pumppaamolle.	16.4.	SE
5	Kellari	Kuopan eteläosa. Kuopan eteläosan pohjalta paljastui käsin kaivettaessa vanhan kellarin pohjoisseinän kivien yläpintoja.	16.4.	S
6	Kellari	Kuopan eteläosa. Kellarin pohjoisseinän kivet on otettu esiin yläosiltaan. Sisäpuolelle on kaivettu kuoppa seinäkorkeuden toteamiseksi (profiili 5).	16.4.	N
7	Kellari	Kuopan eteläosa. Sama tilanne.	16.4.	NE
8	Kellari	Kuopan eteläosa. Lähikuva samasta tilanteesta.	16.4.	N
9	Kellari	Kuopan eteläosa. Lähikuva samasta tilanteesta. Kuva päältä.	16.4.	S
10	Kellari	Kuopan etelä- ja länsiprofiilit. Kuoppaa on laajennettu ja syvennetty. Kuvan keskellä latan vasemmalla puolella kuopan lounaisprofiilista on tullut esiin kellarin pohjoisseinän kiviä edellisiä seinäkiviä korkeammalta. Seinän vasemmalla puolella näkyy paksun multakerroksen alla alempana kellarin täyttämiseen käytetty harmaa maakerros ja seinän oikealla puolella alempana puhdasta hiekkaa.	19.4.	SW
11	Kellari	Kuopan itä- ja eteläprofiilit. Oikealla näkyy paksun multakerroksen alla kellarin täyttämiseen käytetty harmaa maakerros. Vasemmalla on multakerroksen ja uuden täyttökerroksen alla heti puhdas hiekka. Seinäkiviä ei ole näkyvissä.	19.4.	E

12	Kellari	Kuopan lounaisosa. Kuvan keskellä latan vasemmalla puolella näkyy profiilin puolivälissä kolme kellarin pohjoisseinän kiveä.	19.4.	W
13	Kellari	Kuopan lounaisosa. Kellarin pohjoisseinän ylimmät säilyneet kivet näkyvät profiilin puolivälissä.	19.4.	W
14	Kellari	Kuopan lounaisosa. Lähikuva kellarin pohjoisseinästä.	19.4.	W
15	Kellari	Kuopan lounaisosa. Kellarin pohjoisseinä on kaivettu kokonaan esiin (profiili 6).	19.4.	W
16	Kellari	Kuopan lounaisosa. Lähikuva kellarin pohjoisseinästä.	19.4.	W
17	Kellari	Kuopan lounaisosa. Lähikuva kellarin pohjoisseinän alaosasta.	19.4.	W
18	Kellari	Kuopan lounaisosa. Kellarin sisäpuolen laastikerrosta ja vanhoja täyttömaita.	19.4.	W
19	Kellari	Kuopan lounaisosa. Lähikuva kellariseinän laastikerroksesta.	19.4.	W
20	Kellari	Kuopan kaakkoisosa. Latan oikealla puolella alhaalla kellarin pohjoisseinän alimpia kiviä on tullut esiin (profiili 4). Seinän oikealla on kellarin täyttömaita ja vasemmalla puolella pian puhdas hiekkakerros.. Kivien päällä näkyy tumma maa oletetun seinälinjan kohdalla.	19.4.	SE
21	Kellari	Kuopan kaakkoisosa. Lähikuva edellisestä.	19.4.	SE
22	Kellari ja Suihkualtaan eteläpuoli	Pumppaamon pohjan betonivalun laudoituskehikkoa asennetaan paikoilleen vielä lisää laajennettuun kuoppaan.	21.4.	N
23	Kellari ja Suihkualtaan eteläpuoli	Kuopan länsipuolisko. Kuoppa laajimmillaan ennen kaivantojen tekoa pohjoiseen ja länteen (profiili 9).	22.4.	NW
24	Kellari ja Suihkualtaan eteläpuoli	Kuopan länsipuolisko. Sama tilanne.	21.4.	SW
25	Kellari	Kuopan lounais- ja länsiosa. Kuvan vasemmassa reunassa on kellarin pohjoisseinää ja sen oikealla puolella pintamullan alla vanhoja kerroksia.	21.4.	W
26	Kellari ja Suihkualtaan eteläpuoli	Kuopan länsi- ja pohjoisosa. Profiilissa vasemmalla on pintakerrosten alla vanhoja kerroksia. Oikealla on suihkualtaan rakenteiden uusia täyttömaita.	21.4.	NW
27	Kellari	Kuopan lounaisosa. Aikaisemman dokumentoidun kellarin pohjoisseinän profiilin (profiili 6) takaa paljastunut tilanne. Myös täällä kellariseinä näyttää tuhoutuneen osittain myöhemmän rakentamisen takia.	21.4.	SW
28	Kellari	Kuopan lounaisosa. Lähikuva edellisestä.	21.4.	W
29	Kellari	Kuopan lounaisosa. Lähikuva profiilista kellarin seinälinjan kohdalla olleista maista.	21.4.	W

30	Kellari	Kuopan lounaisosa. Lähikuva profiilista kellarin seinälinjan kohdalla ja pohjoispuolella.	21.4.	W
31	Kellari	Kuopan länsiosa. Lähikuva profiilista tiilikerroksen kohdalla.	21.4.	NW
32	Kellari	Kuopan luoteisosa. Lähikuva profiilista.	21.4.	NW
33	Suihkualtaan eteläpuoli	Kuopan pohjoisosa. Profiilissa näkyy suihkualtaan rakentamiseen liittyviä täyttökerroksia. Oikealla on louhittua kiveä täytemaana.	21.4.	NW
34	Suihkualtaan eteläpuoli	Kuopan itäpuolisko. Profiileissa on näkyvissä enimmäkseen pintamultakerros ja uusia täyttökerroksia ennen puhdasta hiekkaa. Latan kohdalla on edellisen kuvan louhintakivet. Oikealla on alempana kellarin vanhoja täyttömaita.	22.4.	E
35	Suihkualtaan eteläpuoli	Suihkualtaan ja uuden pumppaamon välinen alue on avattu putkien asentamista varten.	27.4.	S
36	Suihkualtaan eteläpuoli	Kaivausalueen profiileissa näkyy vain sekoittuneita täyttömaita.	27.4.	SE
37	Suihkualtaan eteläpuoli	Lähikuva alueen itäprofiilista.	27.4.	SE
38	Suihkualtaan eteläpuoli	Lähikuva profiilista edellisen kohdan eteläpuolelta.	27.4.	S
39	Suihkualtaan eteläpuoli	Putkia varten on puhkottu altaan seinään uusia reikiä.	27.4.	N
40	Kellari ja Suihkualtaan eteläpuoli	Edessä on vesiposti ja keskellä pumppaamo. Pinon alla on vanha kaivo. Kellarin pohjoisseinä sijaitsee ja sijaitsee lähimmän kaivon linjalla.	27.4.	N
41	Suihkualtaan eteläpuoli	Altaan uutta pohjaa raudoitetaan.	27.4.	NE
42	Kellari	Kellarin läntinen osa. Vasemmalla näkyy kellarin länsiseinä ja seinän ulkopuolisia kerroksia länsipuolella (profiili 8).	28.4.	S
43	Kellari	Kellarin läntinen osa. Sama tilanne.	28.4.	SW
44	Kellari	Kellarin läntinen osa. Sama tilanne.	28.4.	SE
45	Kellari	Kellarin läntinen osa. Kellarin lähimpiä läntisiä alueita.	28.4.	S
46	Kellari	Kellarin läntinen osa. Kellarin länsiseinä ja lähimpiä alueita länsipuolella.	28.4.	S
47	Kellari	Kellarin läntinen osa. Lähikuva kellarin seinälinjan kohdalta.	28.4.	S
48	Kellari	Kellarin läntinen osa. Lähikuva eteläprofiilista seinälinjan länsipuolelta.	28.4.	S
49	Kellari	Kellarin läntinen osa. Edessä kellarin länsiseinä ja taaempaa lähimpiä läntisiä alueita.	28.4.	SW

50	Kellari	Kellarin läntinen osa. Lähikuva kellarin länsiseinästä (profiili 7).	28.4.	W
51	Kellari	Kellarin läntinen osa. Seinän sisäpuolista laastikerrosta.	28.4.	SW
52	Kellari	Kellarin läntinen osa. Kellarin länsiseinän lähimpiä läntisiä alueita.	28.4.	W
53	Läntinen kaivanto	Itäosa. Yleiskuva.	28.4.	NE
54	Läntinen kaivanto	Itäosa. Yleiskuva.	28.4.	SW
55	Läntinen kaivanto	Itäosa. Eteläprofiili (profiili 10).	28.4.	SW
56	Läntinen kaivanto	Itäosa. Eteläprofiili.	28.4.	SE
57	Läntinen kaivanto	Itäosa. Koekuoppa 1.	30.3.	SE
58	Läntinen kaivanto	Keski- ja länsiosat. Jälkimmäisestä latan takaa on poistettu vain pintakerrokset.	29.4.	SW
59	Läntinen kaivanto	Keski- ja länsiosat. Sama tilanne.	29.4.	NE
60	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Kivi- ja tiilikerrosta. Kuva päältä.	29.4.	NW
61	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Aivan länsiosan päässä Ritarikadun jalkakäytävän vieressä sijaitsevaa kivi-laastikerrosta.	29.4.	NE
62	Läntinen kaivanto	Itäosa.	29.4.	SW
63	Läntinen kaivanto	Keskiosa.	29.4.	SW
64	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Kaivanto on kaivettu tavoitetasoonsa.	30.4.	SW
65	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Alueella sijainneen vanhan rakennuksen itäinen kivijalka kuvan keskellä ja vasemmalla koekuoppa 2.	30.4.	SE
66	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Sama tilanne (profiili 11).	30.4.	SW
67	Läntinen kaivanto	Länsiosa Sama tilanne. Kuva päältä.	30.4.	NE
68	Läntinen	Länsiosa. Sama tilanne. Kuva päältä.	30.4.	NW

	kaivanto			
69	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Rakennuksen sisältä itäisen kivijalan länsipuolelta.	30.4.	SE
70	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Rakennuksen sisältä edellisen kuvan länsipuolelta.	30.4.	SE
71	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Rakennuksen sisältä edellisen kuvan länsipuolelta.	30.4.	SE
72	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Rakennuksen sisältä edellisen kuvan länsipuolelta. Oikealla näkyy rakennuksen läntinen kivijalka Ritarikadun jalkakäytävän vieressä.	30.4.	SE
73	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Koekuoppa 3, laastikerros rakennuksen itäosassa. Kuva päältä.	3.5.	SE
74	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Lähikuva samasta tilanteesta.	3.5.	SE
75	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Koekuoppa 3, tuohikerros. Kuva päältä.	3.5.	SE
76	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Koekuoppa 3, rakennuksen mukulakivilattia. Kiveys on kaivettu esiin vain kuopan oikeassa ylänurkassa. Muualla on tuohi- ja/tai tervakerros. Kuva päältä.	3.5.	NE
77	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Koekuoppa 3:n kohdalta kaivannon eteläprofiili. Kuoppa on kaivettu latan kohdalla mukulakivilattian läpi puhtaaseen maahan saakka.	3.5.	SE
78	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Edellinen tilanne. Kivien alla on puhdas hiekka.	3.5	NE
79	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Rakennuksen länsiosa. Edessä on paksu laastikerros ja tiilirakenne. Taaempänä näkyy rakennuksen läntinen kivijalka.	30.4.	SW
80	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Sama tilanne.	30.4.	NE
81	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Rakennuksen länsiosassa sijainnut laastikerros ja tiilirakenne.	30.4.	SE
82	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Rakennuksen läntinen kivijalka (profiili 12).	30.4.	SW
83	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Lähikuva edellisestä.	30.4.	SW
84	Läntinen kaivanto	Länsiosa. Sama tilanne. Kuva päältä.	30.4.	NW
85	Kellari	Kellarin itäinen osa. Kellarin itä- ja pohjoisseinää ympäröineen on kaivettu esiin.	3.5.	S

86	Kellari	Kellarin itäinen osa. Sama tilanne (profiili 1).	3.5.	S
87	Kellari	Kellarin itäinen osa. Sama tilanne. Kuva päältä.	3.5.	N
88	Kellari	Kellarin itäinen osa. Kellarin itäseinä (profiili 2).	3.5.	E
89	Kellari	Kellarin itäinen osa. Itäseinän laastikerrosta eteläosassa.	3.5.	SE
90	Kellari	Kellarin itäinen osa. Itäseinän laastikerrosta pohjoisosassa.	3.5.	E
91	Kellari	Kellarin itäinen osa. Pohjoisseinä (profiili 3).	3.5.	N
92	Kellari	Yleiskuva kellarin eri osista rakennustöiden loppuvaiheessa. Kellarin koilliskulma näkyy latan edessä ja länsiseinä pumppaamon ja vesipostikaivon välissä.	3.5.	SW
93	Kellari	Sama tilanne.	3.5.	S
94	Kellari	Sama tilanne.	3.5.	SE
95	Kellari	Sama tilanne. Kuva päältä.	3.5.	N
96	Suihkualtaan eteläpuoli ja Kellari	Kellarin itäpuolelle kaivettu vesimittarikaivon kuoppa. Länsi-, etelä- ja itäprofiilit. Paksun multakerroksen alla on heti puhdas hiekka. Oikealla näkyy kellarin koillisnurkka. Sen yläpuolella kaikkialla oleva vaalea hiekka loppuu pian seinälinjan jälkeen. Taustalla vaalean hiekan ja multakerroksen rajalla näkyy etelään menneen vanhan vesiputken pää.	4.5.	S
97	Suihkualtaan eteläpuoli ja Kellari	Sama tilanne. Itä- ja pohjoisprofiilit.	4.5.	E
98	Suihkualtaan eteläpuoli ja Kellari	Suurin osa kaivoista ja putkista on asennettu. Kuvassa on myös työmaan Staran työntekijät.	5.5.	SE
99	Suihkualtaan eteläpuoli ja Kellari	Sepelikerrosta tiivistetään.	10.5.	W
100	Läntinen kaivanto, lisäosa	Rakennuksen läntinen kivijalka. Jalkakäytävän kohdalla sijaitsevien muovisten suojaputkien etupuolelta on puistikon puolelta poistettu jo aiemmin keväällä esille otetun kivijalan laasti-, tiili- ja kivrakennetta.	28.7.	NW
101	Läntinen kaivanto, lisäosa	Muovisten suojaputkien alitus piti suorittaa osittain lapiokaivuuna.	28.7.	NW
102	Läntinen kaivanto, lisäosa	Muoviputkien ja kaapeleiden alitus on valmistunut.	28.7	W

103	Läntinen kaivanto, lisäosa	Sama tilanne (profiili 13).	28.7.	S
104	Läntinen kaivanto, lisäosa	Sama tilanne.	28.7.	E
105	Läntinen kaivanto, lisäosa	Eteläprofiilissa muoviputkien itäpuolella puistikon puolella näkyy rakennuksen kivijalka aina lähelle maanpintaa.	28.7.	S
106	Läntinen kaivanto, lisäosa	Muoviputkien kohdalla ja länsipuolella kivijalka on poistettu niitä tehtäessä.	28.7.	S
107	Läntinen kaivanto, lisäosa	Latan kohdalla on säilynyt kapealla alueella vanhoja kulttuurikerroksia. Oikealla on kaukolämmityskaivannon täyttöhiekkaa ja vasemmalla kaapelikaivannon täyttömaita.	28.7.	S
108	Läntinen kaivanto, lisäosa	Vesiputkikaivantoa on jatkettu kaukolämpö- ja kaukojäähdytyskaivantojen alitse Ritarikadun länsipuolella sijaitsevan vesiputken luokse.	29.7.	W
109	Läntinen kaivanto, lisäosa	Pumppaamosta tullut vesiputki yhdistettiin alimpana näkyvään ulkopuolelta ruosteinen vesiputkeen.	29.7.	W
110	Kellari	Liisa Kunnas (istumassa) ja Katja Lange dokumentoivat kellarin länsipuolista aluetta.	28.4.	NE
111	Läntinen kaivanto	Liisa Kunnas dokumentoi koekuoppaa 2.	30.4.	SW
112	Läntinen kaivanto	Markku Heikkinen kaivaa koekuoppaa 3. Kuva päältä.	3.5.	SE

KUVATAULUT

KUVATAULUT

Kuva 1. Itäinen kaivanto. Puistokäytävän eteläreunassa sijainnut kaivanto on jo enimmäkseen peitetty kuvaushetkellä. 15.4.2010. Kuvaussuunta: NW.

Kuva 2. Itäinen kaivanto. Kaivannon pohjoispään kuvaushetkellä avoimena ollut osuus. Pohjalla näkyy uudet muoviset suojarahat. 15.4.2010. Kuvaussuunta: N.

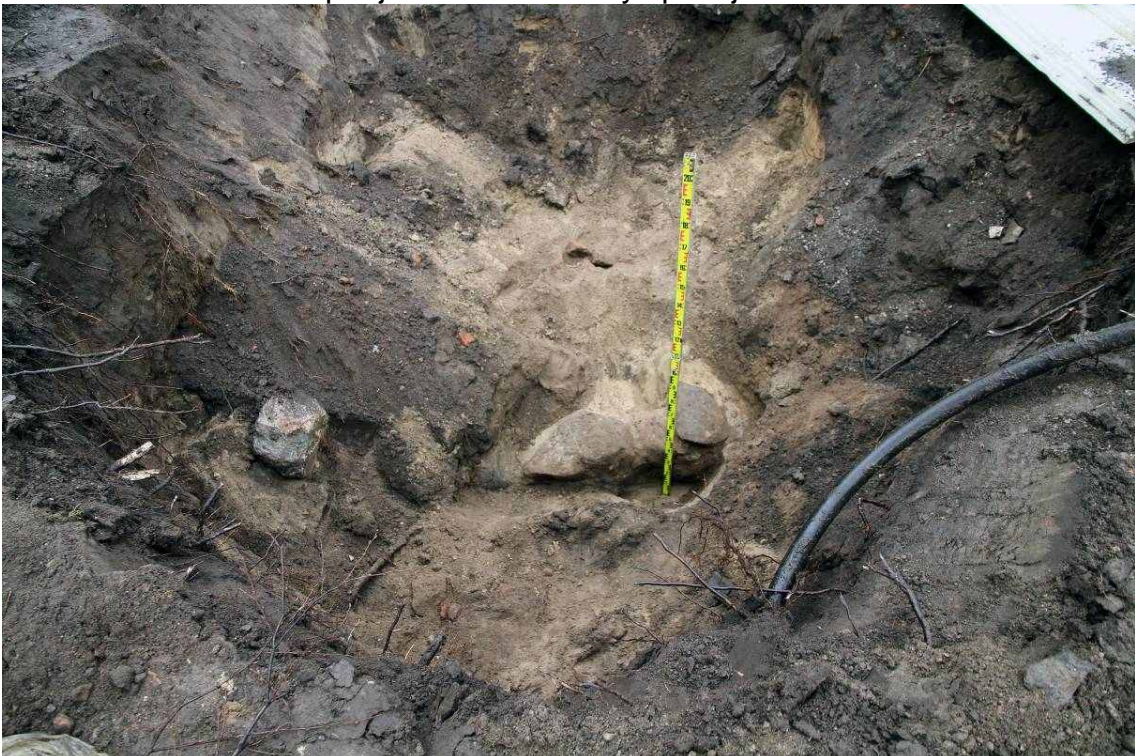
Kuva 3. Suihkualtaan eteläpuoli. Suihkualtaaseen liittyvä vanha betonikaivo on kaivettu esiin altaan eteläpuolelta. Itse suihkuallas sijaitsee kaivinkoneen takana. 15.4.2010. Kuvaussuunta: N.

Kuva 4. Suihkualtaan eteläpuoli. Edellisen kuvan kaivon (levyjen alla) länsipuolelle on alettu kaivaa kuoppaa uudelle pumppaamolle. 16.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 5. Kellari. Kuopan eteläosa. Kuopan eteläosan pohjalta paljastui käsin kaivettaessa vanhan kellarin pohjoisseinän kivien yläpintoja. 16.4.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 6. Kellari. Kuopan eteläosa. Kellarin pohjoisseinän kivet on otettu esiin yläosiltaan. Sisäpuolelle on kaivettu kuoppa seinäkorkeuden toteamiseksi (profiili 5). 16.4.2010. Kuvaussuunta: N.

Kuva 7. Kellari. Kuopan eteläosa. Sama tilanne. 16.4. Kuvaussuunta: NE.

Kuva 8. Kellari. Kuopan eteläosa. Lähikuva samasta tilanteesta. 16.4.2010. Kuvaussuunta: N.

Kuva 9. Kellari. Kuopan eteläosa. Lähikuva samasta tilanteesta. Kuva päältä.
16.4.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 10. Kellari. Kuopan etelä- ja länsiprofiilit. Kuoppaa on laajennettu ja syvennetty.
Kuvan keskellä latan vasemmalla puolella kuopan lounaisprofiilista on tullut esiin
kellarin pohjoisseinän kiviä edellisiä seinäkiviä korkeammalta. Seinen vasemmalla
puolella näkyy paksun multakerroksen alla alempana kellarin täyttämiseen käytetty
harmaa maakerros ja seinen oikealla puolella alempana puhdasta hiekkaa.
19.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

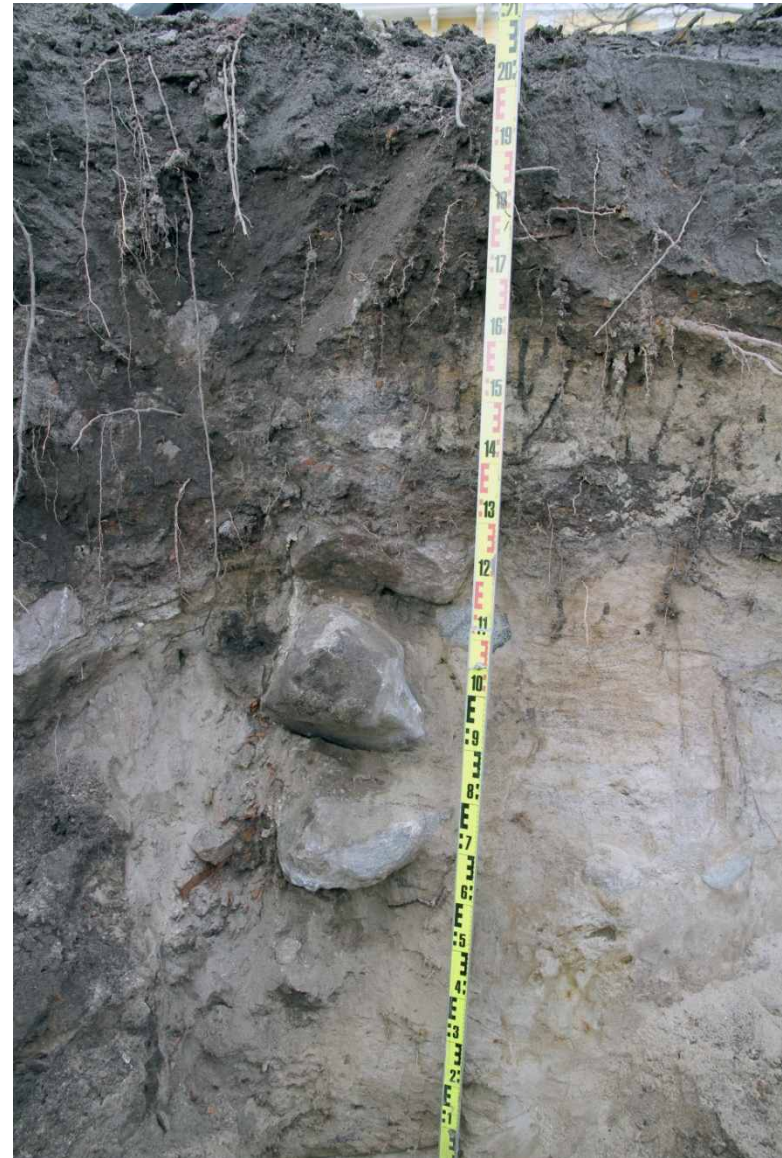
Kuva 11. Kellari. Kuopan itä- ja eteläprofiilit. Oikealla näkyy paksun multakerroksen alla kellarin täyttämiseen käytetty harmaa maakerros. Vasemmalla on multakerroksen ja uuden täyttökerroksen alla heti puhdas hiekka. Seinäkiviä ei ole näkyvissä. 19.4.2010. Kuvaussuunta: E.

Kuva 12. Kellari. Kuopan lounaisosa. Kuvan keskellä latan vasemmalla puolella näkyy profiilin puolivälissä kolme kellarin pohjoisseinän kiveä. 19.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 13. Kellari. Kuopan lounaisosa. Kellarin pohjoisseinän ylimmät säilyneet kivet näkyvät profiilin puolivälissä. 19.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 14. Kellari: Kuopan lounaisosa. Lähikuva kellarin pohjoisseinästä. 19.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 15. Kellari. Kuopan lounaisosa. Kellarin pohjoisseinä on kaivettu kokonaan esiin (profiili 6). 19.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 16. Kellari. Kuopan lounaisosa. Lähikuva kellarin pohjoisseinästä. 19.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 17. Kellari. Kuopan lounaisosa. Lähikuva kellarin pohjoisseinän alaosa. 19.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 18. Kellari. Kuopan lounaisosa. Kellarin sisäpuolen laastikerrosta ja vanhoja täyttömaita. 19.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 19. Kellari. Kuopan lounaisosa. Lähikuva kellariseinän laastikerroksesta. 19.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 20. Kellari. Kuopan kaakkoisososa. Latan oikealla puolella alhaalla kellarin pohjoisseinän alimpia kiviä on tullut esiin (profiili 4). Seinän oikealla on kellarin täyttömaita ja vasemmalla puolella pian puhdas hiekkakerros. Kivien päällä näkyy tumma maa oletetun seinälinjan kohdalla. 19.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 21. Kuopan kaakkoisosaa. Lähikuva edellisestä. 19.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

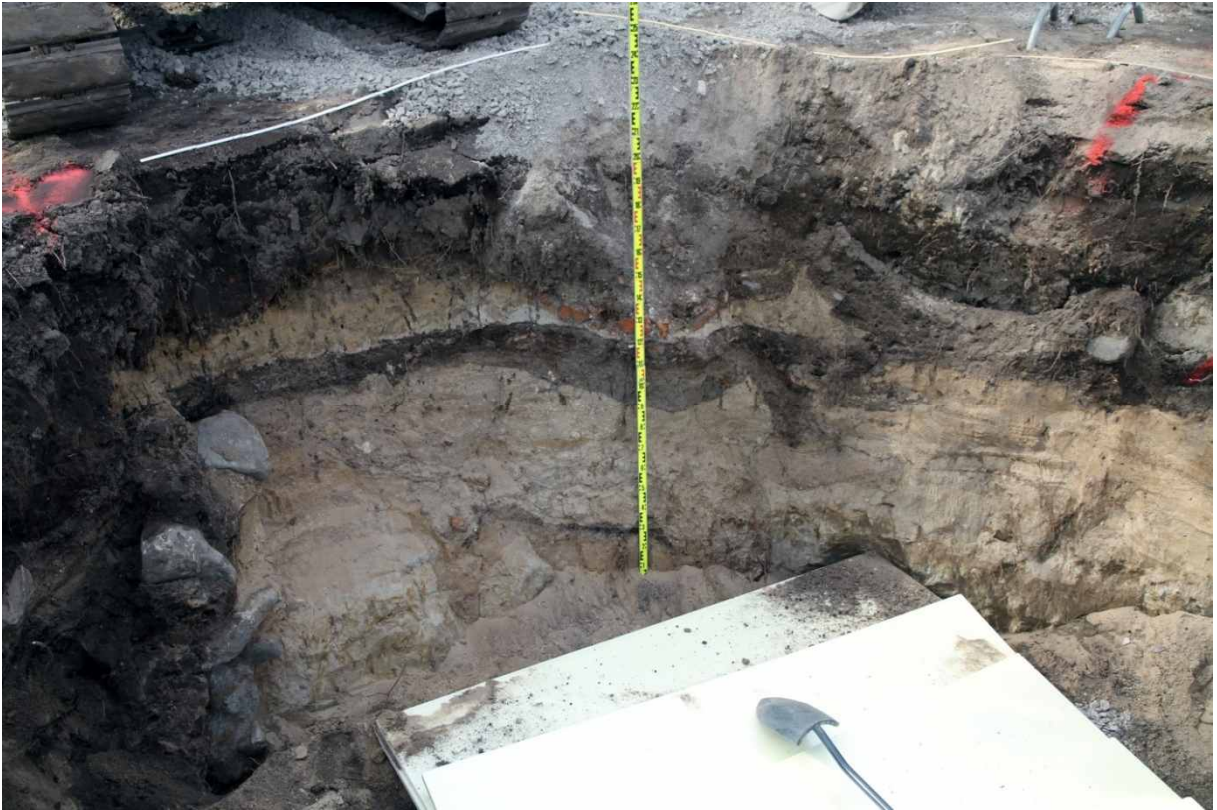
Kuva 22. Kellari ja Suihkualtaan eteläpuoli. Pumppaamon pohjan betonivalun laudoituskehikko asennetaan paikoilleen vielä lisää laajennettuun kuoppaan. 21.4.2010. Kuvaussuunta: N.

Kuva 23. Kellari ja Suihkualtaan eteläpuoli. Kuopan länsipuolisko. Kuoppa laajimmillaan ennen kaivantojen tekoa pohjoiseen ja länteen (profiili 9). 22.4.2010. Kuvaussuunta: NW.

Kuva 24. Kellari ja Suihkualtaan eteläpuoli. Kuopan länsipuolisko. Sama tilanne. 21.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 25. Kellari. Kuopan lounais- ja länsiosia. Kuvan vasemmassa reunassa on kellarin pohjoisseinää ja sen oikealla puolella pintamullan alla vanhoja kerroksia. 21.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 26. Kellari ja Suihkualtaan eteläpuoli. Kuopan länsi- ja pohjoisosa. Profiilissa vasemmalla on pintakerrosten alla vanhoja kerroksia. Oikealla on suihkualtaan rakenteiden uusia täyttömaita. 21.4.2010. Kuvaussuunta: NW.

Kuva 27. Kellari. Kuopan lounaisosa. Aikaisemman dokumentoidun kellarin pohjois-seinän profiilin (profiili 6) takaa paljastunut tilanne. Myös täällä kellariseinä näyttää tuhoutuneen osittain myöhemmän rakentamisen takia. 21.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 28. Kellari. Kuopan lounaisosa. Lähikuva edellisestä. 21.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 29. Kellari. Kuopan lounaisosa. Lähikuva profiilista kellarin seinälinjan kohdalla olleista maista. 21.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 30. Kellari. Kuopan lounaisosa. Lähikuva profiilista kellarin seinälinjan kohdalla ja pohjoispuolella. 21. 4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 31. Kellari. Kuopan länsiossa. Lähikuva profiilista tiilikerroksen kohdalla. 21.4.2010. Kuvaussuunta: NW.

Kuva 32. Kellari. Kuopan luoteisosa. Lähikuva profiilista. 21.4.2010. Kuvaussuunta: NW.

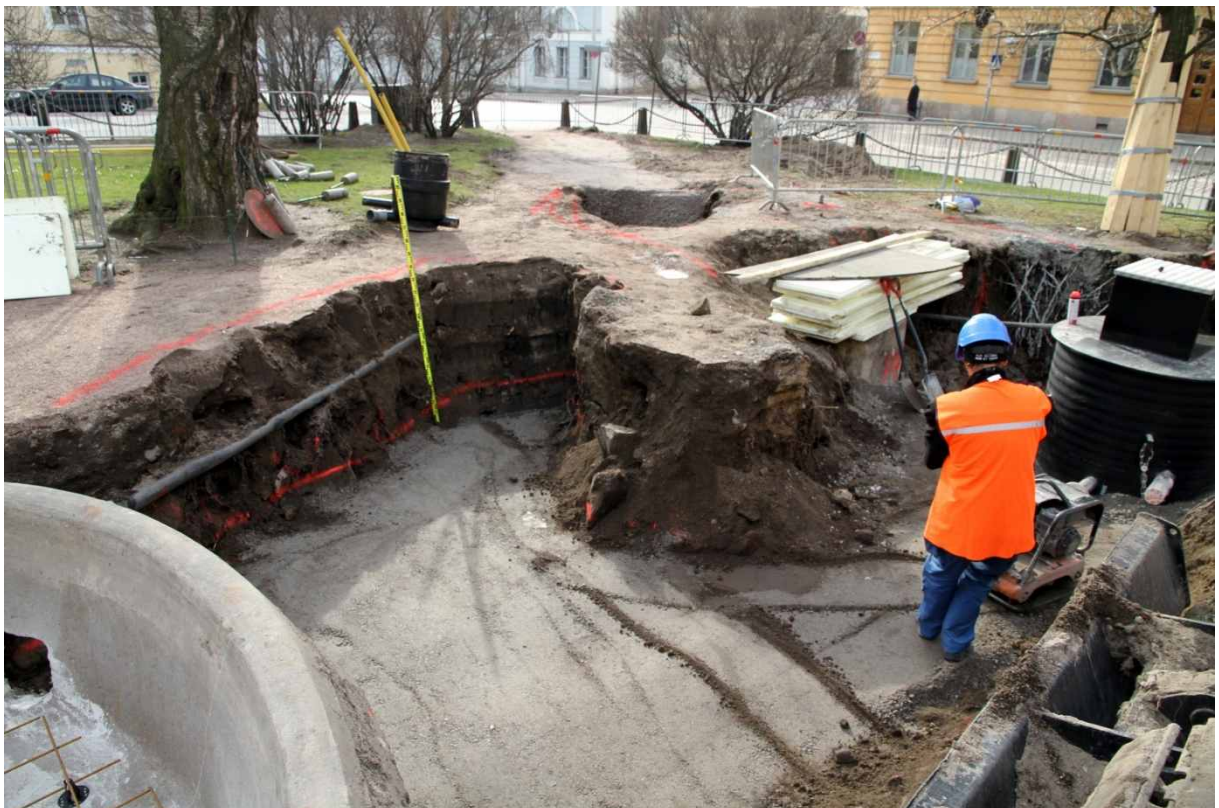
Kuva 33. Suihkualtaan eteläpuoli. Kuopan pohjoisosa. Profiilissa näkyy suihkualtaan rakentamiseen liittyviä täyttökerroksia. Oikealla on louhittua kiveä täyttemaana. 21.4.2010. Kuvaussuunta: NW.

Kuva 34. Suihkualtaan eteläpuoli. Kuopan itäpuolisko. Profiileissa on näkyvissä enimmäkseen pintamultakerros ja uusia täyttökerroksia ennen puhdasta hiekkaa. Latan kohdalla on edellisen kuvan louhintakivet. Oikealla on alempana kellarin vanhoja täyttömaita. 22.4.2010. Kuvaussuunta: E.

Kuva 35. Suihkualtaan eteläpuoli. Suihkualtaan ja uuden pumppaamon välinen alue on avattu putkien asentamista varten. 27.4.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 36. Suihkualtaan eteläpuoli. Kaivausalueen profiileissa näkyy vain sekoittuneita täyttömaita. 27.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 37. Suihkualtaan eteläpuoli. Lähikuva alueen itäprofiilista. 27.4.2010.
Kuvaussuunta: SE.

Kuva 38. Suihkualtaan eteläpuoli. Lähikuva profiilista edellisen kohdan eteläpuolelta.
27.4.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 39. Suihkualtaan eteläpuoli. Putkia varten on puhkottu altaan seinään uusia reikiä. 27.4.2010. Kuvaussuunta: N.

Kuva 40. Kellari ja Suihkualtaan eteläpuoli. Edessä on vesiposti ja keskellä pumppaamo. Pinon alla on vanha kaivo. Kellarin pohjoisseinä sijaitsee ja sijaitsee lähimmän kaivon linjalla. 27.4.2010. Kuvaussuunta: N.

Kuva 41. Suihkualtaan eteläpuoli. Altaan uutta pohjaa raudoitetaan. 27.4.2010.
Kuvaussuunta: NE.

Kuva 42. Kellari. Kellarin läntinen osa. Vasemmalla näkyy kellarin länsiseinä ja seinän ulkopuolisia kerroksia länsipuolella (profiili 8). 28.4.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 43. Kellari. Kellarin läntinen osa. Sama tilanne. 28.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 44. Kellari. Kellarin läntinen osa. Sama tilanne. 28.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 45. Kellari. Kellarin läntinen osa. Kellarin lähimpiä läntisiä alueita. 28.4.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 46. Kellarin läntinen osa. Kellarin länsiseinä ja lähimpiä alueita länsipuolella 28.4.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 47. Kellari. Kellarin läntinen osa. Lähikuva kellarin seinälinjan kohdalta. 28.4.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 48. Kellari. Kellarin läntinen osa. Lähikuva eteläprofiilista seinälinjan länsipuolelta. 28.4.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 49. Kellari. Kellarin läntinen osa. Edessä kellarin länsiseinä ja taaempaa lähimpiä läntisiä alueita. 28.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 50. Kellari. Kellarin läntinen osa. Lähikuva kellarin länsiseinästä (profiili 7). 28.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 51. Kellari. Kellarin läntinen osa. Seinän sisäpuolista laastikerrosta. 28.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 52. Kellari. Kellarin läntinen osa. Kellarin länsiseinän lähimpiä läntisiä alueita. 28.4.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 53. Läntinen kaivanto. Itäosa. Yleiskuva. 28.4.2010.
Kuvaussuunta: NE.

Kuva 54. Läntinen kaivanto. Itäosa. Yleiskuva. 28.4.2010.
Kuvaussuunta: SW.

Kuva 55. Läntinen kaivanto. Itäosa. Eteläprofiili (profiili 10). 28.4.2010.
Kuvaussuunta: SW.

Kuva 56. Läntinen kaivanto. Itäosa. Eteläprofiili.28.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 57. Läntinen kaivanto. Itäosa. Koekuoppa 1.30.3.2010. Kuvaussuunta: SE

Kuva 58. Läntinen kaivanto. Keski- ja länsiosat. Jälkimmäisestä latan takaa on poistettu vain pintakerrokset. 29.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 59. Läntinen kaivanto. Keski- ja länsiosat. Sama tilanne. 29.4.2010.
Kuvaussuunta: NE.

Kuva 60. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Kivi- ja tiilikerrosta. Kuva päältä.29.4.2010.
Kuvaussuunta: NW.

Kuva 61. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Aivan länsiosan päässä Ritarikadun jalkakäytävän vieressä sijaitsevaa kivi-laastikerrosta. 29.4.2010. Kuvaussuunta: NE.

Kuva 62. Läntinen kaivanto. Itäosa. 29.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 63. Läntinen kaivanto. Keskiosa. 29.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 64. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Kaivanto on kaivettu tavoitetasoosa. 30.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 65. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Alueella sijainneen vanhan rakennuksen itäinen kivijalka kuvan keskellä ja vasemmalla koekuoppa 2. 30.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 66. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Sama tilanne (profiili 11). 30.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 67. Läntinen kaivanto. Länsiosa Sama tilanne. Kuva päältä. 30.4.2010.
Kuvaussuunta: NE.

Kuva 68. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Sama tilanne. Kuva päältä. 30.4.2010.
Kuvaussuunta: NW.

Kuva 69. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Rakennuksen sisältä itäisen kivijalan länsipuolelta. 30.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 70. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Rakennuksen sisältä edellisen kuvan länsipuolelta. 30.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 71. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Rakennuksen sisältä edellisen kuvan länsipuolelta. 30.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 72. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Rakennuksen sisältä edellisen kuvan länsipuolelta. Oikealla näkyy rakennuksen läntinen kivijalka Ritarikadun jalkakäytävän vieressä. 30.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 73. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Koekuoppa 3, laastikerros rakennuksen itäosassa. Kuva päältä. 3.5.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 74. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Lähikuva samasta tilanteesta. 3.5.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 75. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Koekuoppa 3, tuohikerros. Kuva päältä. 3.5.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 76. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Koekuoppa 3, rakennuksen mukulakivilattia. Kiveys on kaivettu esiin vain kuopan oikeassa ylänurkassa. Muualla on tuohi- ja/tai tervakerros. Kuva päältä. 3.5.2010. Kuvaussuunta: NE.

Kuva 77. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Koekuoppa 3:n kohdalta kaivannon eteläprofiili. Kuoppa on kaivettu latan kohdalla mukulakivilattian läpi puhtaaseen maahan saakka 3.5.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 78. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Edellinen tilanne. Kivien alla on puhdas hiekka. 3.5.2010. Kuvaussuunta: NE.

Kuva 79. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Rakennuksen länsiosa. Edessä on paksu laastikerros ja tiilirakenne. Taaempänä näkyy rakennuksen läntinen kivijalka. 30.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 80. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Sama tilanne. 30.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 81. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Rakennuksen länsiosassa sijainnut laastikerros ja tiilirakenne.30.4.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 82. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Rakennuksen läntinen kivijalka (profiili 12). 30.4.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 83. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Lähikuva edellisestä. 30.4.2010.
Kuvaussuunta: SW.

Kuva 84. Läntinen kaivanto. Länsiosa. Sama tilanne. Kuva päältä. 30.4.2010.
Kuvaussuunta: NW.

Kuva 85. Kellari. Kellarin itäinen osa. Kellarin itä- ja pohjoisseinää ympäröivä on kaivettu esiin. 3.5.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 86. Kellari. Kellarin itäinen osa. Sama tilanne (profiili 1). 3.5.2010. Kuvaussuunta: S

Kuva 87. Kellari. Kellarin itäinen osa. Sama tilanne. Kuva päältä. 3.5.2010.
Kuvaussuunta: N.

Kuva 88. Kellari. Kellarin itäinen osa. Kellarin itäseinä (profiili 2). 3.5.2010.
Kuvaussuunta: E.

Kuva 89. Kellari. Kellarin itäinen osa. Itäseinän laastikerrosta eteläosassa. 3.5.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 90. Kellari. Kellarin itäinen osa. Itäseinän laastikerrosta pohjoisosassa. 3.5.2010. Kuvaussuunta: E.

Kuva 91. Kellari. Kellarin itäinen osa. Pohjoisseinä (profiili 3). 3.5.2010.
Kuvaussuunta: N.

Kuva 92. Kellari. Yleiskuva kellarin eri osista rakennustöiden loppuvaiheessa. Kellarin koilliskulma näkyy latan edessä ja länsiseinä pumppaamon ja vesipostikaivon välissä. 3.5.2010. Kuvaussuunta: SW.

Kuva 93. Kellari. Sama tilanne. 3.5.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 94. Kellari. Sama tilanne. 3.5.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 95. Kellari. Sama tilanne. Kuva päältä. 3.5.2010. Kuvaussuunta: N.

Kuva 96. Suihkualtaan eteläpuoli ja Kellari. Kellarin itäpuolelle kaivettu vesimittarikaivon kuoppa. Etelä- ja itäprofiili. Paksun multakerroksen alla on heti puhdas hiekka. Oikealla näkyy kellarin koillisnurkka. Sen yläpuolella kaikkialla oleva vaalea hiekka loppuu pian seinälinjan jälkeen. Taustalla vaalean hiekan ja multakerroksen rajalla näkyy etelään menneen vanhan vesiputken pää. 4.5.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 97. Suihkualtaan eteläpuoli ja Kellari. Sama tilanne. Itä- ja pohjoisprofiili. 4.5.2010. Kuvaussuunta: E.

Kuva 98. Suihkualtaan eteläpuoli ja Kellari. Suurin osa kaivoista ja putkista on asennettu. Kuvassa on myös työmaan Staran työntekijät. 5.5.2010. Kuvaussuunta: SE.

Kuva 99. Suihkualtaan eteläpuoli ja Kellari. Sepelikerrosta tiivistetään. 10.5.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 100. Läntinen kaivanto, lisäosa. Rakennuksen läntinen kivijalka. Jalkakäytävän kohdalla sijaitsevien muovisten suoja-putkien etupuolelta on puistikon puolelta poistettu jo aiemmin keväällä esille otetun kivijalan laasti-, tiili- ja kivirakennetta. 28.7.2010. Kuvaussuunta: NW.

Kuva 101. Läntinen kaivanto, lisäosa. Muovisten suoja-putkien alitus piti suorittaa osittain lapiokaivuuna. 28.7.2010. Kuvaussuunta: NW.

Kuva 102. Läntinen kaivanto, lisäosa. Muoviputkien ja kaapeleiden alitus on valmistunut. 28.7.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 103. Läntinen kaivanto, lisäosa. Sama tilanne (profiili 13). 28.7.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 104. Läntinen kaivanto, lisäosa. Sama tilanne. 28.7.2010. Kuvaussuunta: E.

Kuva 105. Läntinen kaivanto, lisäosa. Eteläprofiilissa muoviputkien itäpuolella puustikon puolella näkyy rakennuksen kivijalka aina lähelle maanpintaa. 28.7.2010. Kuvaussuunta: S.

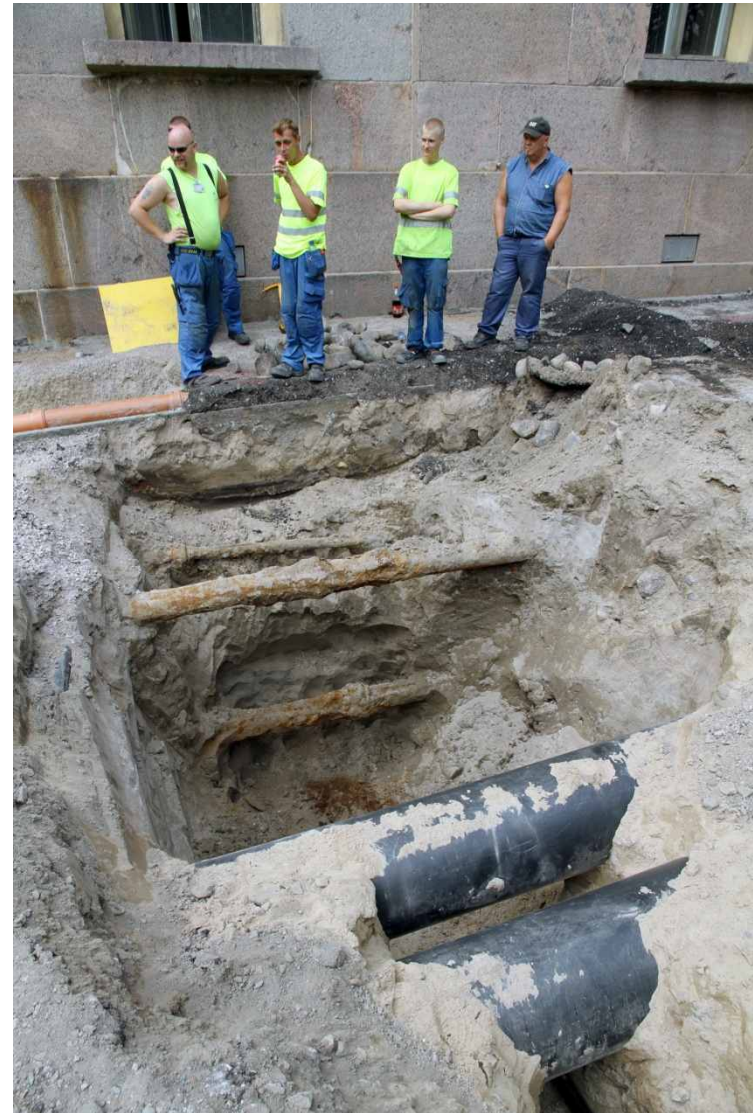
Kuva 106. Läntinen kaivanto, lisäosa. Muoviputkien kohdalla ja länsipuolella rakennuksen kivijalka on poistettu niitä tehtäessä. 28.7.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 107. Läntinen kaivanto, lisäosa. Latan kohdalla on säilynyt kapealla alueella vanhoja kulttuurikerroksia. Oikealla on kaukolämmityskaivannon täyttöhiekkaa ja vasemmalla kaapelikaivannon täyttömaita. 28.7.2010. Kuvaussuunta: S.

Kuva 108. Läntinen kaivanto, lisäosa. Vesiputkikaivantoa on jatkettu kaukolämpö- ja kaukojäähdytyskaivantojen alitse Ritarikadun länsipuolella sijaitsevan vesiputken luokse. 28.7.2010. Kuvaussuunta: W.

Kuva 109. Läntinen kaivanto, lisäosa. Pumppaamosta tullut vesiputki yhdistettiin alimpana näkyvään ulkopuolelta ruosteinen vesiputkeen.. 28.7.2010. Kuvaussuunta:W.

Kuva 110. Kellari. Liisa Kunnas (istumassa) ja Katja Lange dokumentoivat kellarin länsipuolista aluetta. 28.4.2010. Kuvaussuunta: NE.

Kuva 111. Läntinen kaivanto. Liisa Kunnas dokumentoi koekuoppaa 2. 30.4.2010. Kuvaussuunta: SW

Kuva 112.Läntinen kaivanto. Markku Heikkinen kaivaa koekuoppaa 3. Kuva päältä.
3.5.2010. Kuvaussuunta: SE.

LÖYTÖLUETTELO

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)	Muuta
1	K					1	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomat varren katkelmat. Lyhyempi; pituus 25 mm ja paino 1,8 g. Pidempi; pituus 33 mm ja paino 1,9 g.	2	33x7	3,7	
2	K					1	Punasavi	Astia	Molemmilla pinnoilla väritön/hieman kellertävä lyijylasitus. Ulkoreunalla kulmikas profilointi.	1	38x26x11	14,5	
3	K					1	Punasavi	Kattotiili	Lasitteeton kaareva reunapala, joka lohjennut kahteen osaan siten, että pinnat ovat erillään. Kuperalle pinnalle takertunut hieman laastia. Koveralla pinnalla on 'pyyhkäisyjälkiä'.	1	122x85x16	179,9	
4	K					1	Lasi	Ikkunalasi	Vihertävä kuumuudessa sulanut, irisoitunut pala, jonka yksi reuna pyöristetty (kuumana leikattu).	1	43x38x3	6,3	
5	K					2	Punasavi	Astia	Nauhmainen kahva sekä hieman astian kylkeä. Kahva sijoittuu aivan astian yläreunaan. Kahva kapenee kärkeen ja on poikkileikkaukseltaan kourumainen. Kahvan päällä ja ulkopinnalla värittömiä/kellertäviä lyijylasitusroiskeita. Sisäpinta lyijylasitettu samalla lasitteella. Itse kahva enimmäkseen lasitteeton. Kahvan mitat tyvestä: 31x22 mm.	1	111x73x22	98,6	
6	K					2	Punasavi	Astia	Sisäpinnalla harmaankellertävä lyijylasitus ja kuparioksidilla vihreäksi värjättyllä lyijylasitteella tehtyä koristelua. Ulkopinnalla osittainen kellertävä lyijylasitus.	1	36x29x9	9,2	
7	K					2	Fajanssi	Astia	Molemmilla pinnoilla valkoinen tinalasitus. Ulkopinnalla maalattu sininen viivakoriste. Ulkopinta hieman nokeentunut.	1	28x28x5	3,4	
8	K					3	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelematon pala pesän kyljestä, vajaa puolet tai noin kolmasosa pesän ympärysmitasta.	1	38x20x5 20-21	5,5	
9	K					3	Valkosavi	Liitupiippu	Katkelma pesän suureunasta, noin kolmasosa ympärysmitasta. Palassa on koristeena tiheästi painettuja vinoviivauria sekä soikeita matalia nyyppjä tai kohoumia.	1	20x11x3	0,9	
10	K					3	Valkosavi	Liitupiippu	Varren katkelma, jota koristaa seitsemän vartta kiertävää vinoviivanauhaa. Em. reunustaa piipun vartta kiertävä särmikäs painanne, jonka keskellä kulkee rivi pyöreitä kohoumia. Varressa pieniä	1	46x8	3,7	

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)	Muuta
									lohkeamia.				
11	K					3	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelematon varren katkelma.	1	39x7	2,5	
12	K					3	Majolika	Astia	Sisäpinnalla tinalasitus ja sinistä maalauskoristelua. Ulkopinnalla lyijylasitus. Saviaines oranssinruskean sävyinen.	1	22x15x5	1,8	
13	K					3	Fajanssi	Astia	Kaareva pala, jonka molemmilla pinnoilla valkoinen tinalasitus. Saviaines on kellertävä.	1	26x16x6	3,1	
14	K					4	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomia varrenkatkelmia. Pisin; pituus 65 mm, paksuus 8 mm ja paino 5,4 g. Kesikokoinen; pituus 37 mm, paksuus 8 mm ja paino 2,5 g. Lyhyin, massaltaan harmaa; pituus 21 mm, paksuus 7 mm. ja paino 1,3 g.	3	65x8	9,2	
15	K					4	Kivitavara	Astia	Saviaines murtopinnassa osin harmaa ja osin punertava (palanut epätasaisesti) ja hieman huokoinen. Sisäpinta harmaa ja lasitteeton, matalaa rihlausta. Ulkopinta harmaa ja lasitteeton ja kyljessä näkyy kapeita hyvin matalia koristeuria.	1	41x26x4	4,0	
16	K					4	Punasavi	Kattotiili?	Sisäpinnaltaan mustaksi lyijylasitettu hieman kaareva pala. Toinen pinta epätasainen, lohjennut. Saattaa olla uunikaakeli.	1	31x25x9	8,6	
17	K					4	Punasavi	Kattotiili	Kahdessa osassa. Koveralta pinnaltaan mustaksi lyijylasitettu kaareva kattotiilipala.	1	244x123x18	588,0	
18	K					4	Väritön lasi	Astia	Kaarevat, ohuet kylkipalat, jotka todennäköisesti samasta astiasta. Massa kirkas, ilmakuplia. Toisessa palassa koristeiviiva. Suurimman palan pituus, leveys ja paksuus ilmoitettu.	3	39x35x1	4,4	
19	K					4	Lasi	Pullo	Kaareva vihertävä pala, jonka ulkopinta on irisoitunut sameaksi.	1	35x22x3	3,5	
20	K					4	Lasi	Pullo	Vihertävä kylkipala, hieman irisoitunut.	1	22x19x7	4,8	
21	K					4	Lasi	Ikkunalasi	Hieman vihertävä reunapala, reuna pyöristetty (kuumana leikattu).	1	28x20x1	1,4	
22	K					4	Väritön lasi	Ikkunalasi	Kirkas ikkunalasin pala.	1	34x18x1	1,5	
23	K					5	Punasavi	Astia	Reunan päällä bolusraita ja sisäpinnalla bolusraitoja ja mahdollisesti myös muita valkosavella tehtyjä kuvioita. Päällä kellertävä lyijylasitus. Koristelu sekä reunan päällinen	1	63x44x8	24,8	

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)	Muuta
									enimmäkseen lohjennut pois. Suureuna on ulkopinnalta lohjennut. Ulkopinta lasittamaton.				
24	K					5	Punasavi	Astia	Kylkipalan sisäpinnalla väritön lyijylasitus, jossa pieniä tummia pilkkuja. Ulkopinnalla vihertävä lyijylasitusvaluma ja hyvin loiva kyljen taite.	1	65x42x8	28,3	
25	K					5	Punasavi	Astia	Kylkipalan sisäpinnalla näkyy jäänteitä vihertävästä 1 lyijylasituksesta, ulkopinta lasittamaton. Lasite vaikuttaa palaneelta. Palan pintaosat punertavat, sisäosa harmaa.	1	46x28x6	9,0	
26	K					5	Punasavi	Kaakeli	Kaakelinpala, jonka sisäpinnalla musta lyijylasite ja pinnassa näkyy eri suuntaisia kourumaisia koristeuria. Lasitteeton pinta tummanpunainen.	1	41x27x10	12,6	
27	K					5	Punasavi	Kaakeli	Tasaisten palojen toisella pinnalla tumma, mahdollisesti tummanvihreä lyijylasitus. Toisen palan lyijylasitus on sulanut. Palat todennäköisesti samanlaisesta kaakelistä. Pienemmän mitat: 40x33x9 mm.	2	50x43x9	33,7	
28	K					5	Fajanssi	Astia	Kahdessa osassa. Sisäpinnalla sinisellä värillä tehtyä koristelua: eri paksuisia kaarevia raitoja, renkaita ja tähtiä. Molemmilla pinnoilla läpinäkymätön ns. tinalasitus. Saviaines kellertävä. Mahdollisesti lautanen.	1	55x26x3	5,1	
29	K					5	Metsälasi	Astia	Pala on pikarin alaosa ja siinä on omatunto ja kylkeä. Kylkeä koristaa kaksi nyppeä. Nypyn koko 16x17 mm. Pikarin halkaisija alaosan ja jalkaosan taitteessa on 24 mm. Kyljen paksuus 1,5-4 mm. Palan pinta on tummunut ja karkea mahdollisesti palamisen takia.	1	36x28x4	8,2	
30	K					5	Metsälasi	Pullo	Suuren vihreän lasipullon pohjaa, jossa puntteliarpi. Massassa kuplia ja pinnat irisoituneet. Pohjan halkaisija on ollut ainakin 17 cm.	1	118x47x10	84,8	
31	K					5	Lasi	Ikkunalasi	Vihreät palat, pinnat irisoituneet. Pienemmän mitat: 2 41x23x1,5 mm.	2	46x34x2	7,4	
32	K					5	Lasi	Ikkunalasi	Palat ovat vihreää hyvin ohutta ikkunalasia. Pienempi: 20x5x1 mm.	2	19x15x1	1,0	
33	LK					6	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomia varren katkelmia. Pituudet 53-24 mm, paksuudet 8-5 mm.	5	53x8	11,4	

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)	Muuta
34	LK					6	Fajanssi	Astia	Ulkopinnalla suureunan yläreunassa sinistä maalauskoristelua, molemmilla pinnoilla tinalasitus.	1	26x18x5	1,8	
35	LK					6	Metsälasi	Astia	Kaareva suureunapala vihreää lasia, reuna pyöristetty.	1	26x17x3	1,8	
36	LK					6	Väritön lasi	Ikkunalasi	Kirkasta lasia, palat irisoituneet. Pienemmän mitat: 14x12x1 mm.	2	19x6x1	0,8	
37	LK					6	Lasi	Ikkunalasi	Vihertävän sävyinen.	1	30x20x1	1,6	
38	LK					7	Punasavi	Astia	Molemmilla pinnoilla ruskeansävyinen lyijylasite. Palassa on taitekohta, jossa on matala koristeura.	1	75x55x8	43,3	Irtolöytö maakasasta.
39	LK					7	Punasavi	Pullo	Tasapohjaisen pullon pohja, jossa sisäpuolella ruskeansävyinen lyijylasitus. Pohjassa rihlausjälkiä. Ulkopinnalla ja pohjassa on epätasaisesti sekä vaaleaa savilietettä että lyijylasitusta. Palan korkeus 11 mm. Seinän paksuus 5 mm.	1	6 85	57,9	
40	LK					8	Valkosavi	Liitupiippu	Varrenkatkelma. Varren päässä kiertää osia kirjaimista, joista on vaikea saada selvää: mahdollisesti ..."CKHO"...	1	29x7	1,8	
41	LK					8	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomat varren katkelmat. Pienemmän mitat: pituus 61 mm ja paksuus 7 mm.	2	75x8	10,7	
42	LK					8	Punasavi	Astia	Samasta astiasta. Kaksi kylkipalaa ja yksi suureuna- ja korvapala. Vertikaali, nauhamainen korva sijoittuu aivan suureunan ylälaitaan. Sisäpinnalla vihreä lyijylasitus. Ulkopinta ja korva lasitteettomat. Korvapalan mitat: 49x25x24 mm.	3	85x42x9	76,4	
43	LK					8	Punasavi	Astia	Suureunapalan molemmilla pinnoilla vaaleanvihertävä lyijylasitus. Palassa on ollut savilietteellä tehtyä koristelua, joka on enimmäkseen lohjennut pois. Ulkopinnalla näkyy irronneen horisontaalin kahvan lohkeamiskohta. Alanumero :44 on todennäköisesti samasta astiasta.	1	69x30x8	19,8	
44	LK					8	Punasavi	Astia	Pienehkön horisontaalin korvan katkelma, jonka ulkoreunalla kourumainen koristeura. Pinnalla vaalea saviliete ja väritön lyijylasitus. Koristelu peittää vain osan korvasta tai se on enimmäkseen lohkeillut pois. Todennäköisesti samaa astiaa kuin alanumero :43. Mitat korvan tyvessä: 31x23 mm.	1	57x17x14	16,4	

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)	Muuta
45	LK					8	Punasavi	Astia	Lasitteeton nauhamainen, alareunaan kapenevan horisontaalin korvan katkelma. Ulkopinta osittain lohjennut.	1	64x22x11	15,0	
46	LK					8	Fajanssi	Astia	Suureunan ylälaidassa ympyräkeskinen sininen raita. Myös muuta sinistä koristelua, mutta molemmin puolin tinalasitettu pinta lohkeillut enimmäkseen pois. Saviaines kermanvärinen.	1	41x19x4	3,3	
47	LK					8	Piiposliini	Astia	Palassa on suureunan ja kyljen taitekohta. Molemmilla pinnoilla lyijylasitus. Pinta hieman lohkeillut.	1	48x36x4	7,0	
48	LK					8	Piiposliini	Astia	Palassa on suureunan ja kyljen taitekohta. Lyijylasitettu molemmin puolin.	1	49x41x4	11,9	
49	LK					8	Lasi	Astia	Kaareva pala ohutseinäisestä astiasta. Pinta hieman irisoitunut.	1	25x13x1	0,6	
50	LK					8	Metsälasi	Pullo	Vihreästä paksuseinäisestä pullosta. Pohja on kovera ja pinta hieman irisoitunut.	1	40x28x10	12,3	
51	LK					8	Väritön lasi	Ikkunalasi	Kirkas lasi, jonka yksi reuna leikattu.	1	33x16x2	1,2	
52	LK					8	Lasi	Ikkunalasi	Hieman vihertävä pala.	1	38x12x1	1,0	
53	LK					8	Väritön lasi	Ikkunalasi	Palat värittömiä ja vaihtelevasti irisoituneita. Paksuudet 1-2 mm. Pienimmän palan mitat: 28x16x1,5 mm.	4	53x41x1	9,7	
54	LK					8	Punasavi	Tiili	Huonokuntoinen tiilen puolikas, jonka pinnalla on yksi kissan tassun painanne ja osa toisesta tassun jäljestä.	1	104x114x74	1108,0	
55	LK					8	Laasti	Laasti	Väri vaaleanruskea ja massa huokoista.			383,0	
56	LK					9	Punasavi	Astia	Kaareva kylkipala, ulkopinnan lasite on palanut tummaksi ja karkeaksi. Sisäpinnalla ei ole mahdollisesti ollut lasitetta lainkaan. Saviaines karkeaa, mutta palanut hyvin kovaksi. Palan sisäosa on punertava, pinnat tummanharmaat.	1	92x49x6	42,2	
57	LK					10	Tuohi, terva	Lattia?	Tummanruskea mahdollinen eriste, jossa on voimakkaasti tervalta tuoksuvaa massaa ja massan toisella pinnalla tuohta. Tervaiseen ainekseen on tarkertunut hiekkaa ja pieniä kiviä. Palojen koot vaihtelevat, pienin: 80x50x28 mm.	5	250x45x45	1095,0	

*Helsingin Kaupunginmuseo
Arkeologia*

*Helsinki, Ritaritalon puistikko 2010
Löytöluettelo 2010061:1-63*

28.10.2010

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)	Muuta
58	LK					11	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelematon katkelma, jossa näkyy sormilla tehdyin muotoilun jälkiä.	1	51x7	2,6	
59	LK					11	Punasavi	Astia	Sisäpinta lohjennut pois. Ulkopinnalla astian1 yläreunassa näkyy kaksi eri syvyyistä vaakauraa ja pisara lyijylasitetta.		53x24x6	6,5	
60	LK					11	Palamaton luu	Eläimen luu	Katkelma.	1	49x28x8	9,1	
61						lto	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomia varren katkelmia. Pituudet välillä: 25-67 mm ja paksuudet: 6-9 mm.	6	67x7	13,4	
62						lto	Punasavi	Astia	Sisäpinnalla suorja ja aaltoilevia ympyräkeskisiä bolusraitoja ja päällä kulunut ja enimmäkseen lohjennut väritön lyijylasitus. Lasittamattomalla ulkopinnalla koristeuria.	1	134x53x12	85,4	
63						lto	Harmaasavi	Astia	Saviaines murtopinnassa ruskeanharmaa. Suureunan alapuolella kylki taipuu ensin sisäänpäin ja pullistuu sitten ulos ruukkumaisesti. Astia on ollut tulessa ja pinta on 'karstaisen' näköinen. Reunan paksuus 12 mm, kyljen 7 mm.	1	130x63x12	96,4	

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat(mm)	Paino (g)	Muuta
1	K					1	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomat varren katkelmat. Lyhyempi; pituus 25 mm ja paino 1,8 g. Pidempi; pituus 33 mm ja paino 1,9 g.	2	33x7	3,7	
2	K					1	Punasavi	Astia	Molemmilla pinnoilla värityn/hieman kellertävä lyijylasitus. Ulkoreunalla kulmikas profilointi.	1	38x26x11	14,5	
3	K					1	Punasavi	Kattotiili	Lasitteeton kaareva reunapala, joka lohjennut kahteen osaan siten, että pinnat ovat erillään. Kuperalle pinnalle takertunut hieman laastia. Koveralla pinnalla on 'pyyhkäisyjälkiä'.	1	122x85x16	179,9	
4	K					1	Lasi	Ikkunalasi	Vihertävä kuumuudessa sulanut, irisoitunut pala, jonka yksi reuna pyöristetty (kuumana leikattu).	1	43x38x3	6,3	
5	K					2	Punasavi	Astia	Nauhmainen kahva sekä hieman astian kylkeä. Kahva sijoittuu aivan astian yläreunaan. Kahva kapenee kärkeen ja on poikkileikkaukseltaan kourumainen. Kahvan päällä ja ulkopinnalla värittämiä/kellertäviä lyijylasitusroiskeita. Sisäpinta lyijylasitettu samalla lasitteella. Itse kahva enimmäkseen lasitteeton. Kahvan mitat tyvestä: 31x22 mm.	1	111x73x22	98,6	
6	K					2	Punasavi	Astia	Sisäpinnalla harmaankellertävä lyijylasitus ja kuparioksidilla vihreäksi värjättyllä lyijylasitteella tehtyä koristelua. Ulkopinnalla osittainen kellertävä lyijylasitus.	1	36x29x9	9,2	
7	K					2	Fajanssi	Astia	Molemmilla pinnoilla valkoinen tinalasitus. Ulkopinnalla maalattu sininen viivakoriste. Ulkopinta hieman nokeentunut.	1	28x28x5	3,4	
8	K					3	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelematon pala pesän kyljestä, vajaa puolet tai noin kolmasosa pesän ympärysmistä.	1	38x20x5 20-21	5,5	
9	K					3	Valkosavi	Liitupiippu	Katkelma pesän suureunasta, noin kolmasosa ympärysmistä. Palassa on koristeena tiheästi	1	20x11x3	0,9	

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat(mm)	Paino (g)	Muuta
									painettuja vinoviivauria sekä soikeita matalia nyppyjä tai kohoumia.				
10	K				3		Valkosavi	Liitupiippu	Varren katkelma, jota koristaa seitsemän vartta kiertävää vinoviivanauhaa. Em. reunustaa piipun vartta kiertävä särmikäs painanne, jonka keskellä kulkee rivi pyöreitä kohoumia. Varressa pieniä lohkeamia.	1	46x8	3,7	
11	K				3		Valkosavi	Liitupiippu	Koristelematon varren katkelma.	1	39x7	2,5	
12	K				3		Majolika	Astia	Sisäpinnalla tinalasitus ja sinistä maalauskoristelua. Ulkopinnalla lyijylasitus. Saviaines oranssinruskean sävyinen.	1	22x15x5	1,8	
13	K				3		Fajanssi	Astia	Kaareva pala, jonka molemmilla pinnoilla valkoinen tinalasitus. Saviaines on kellertävä.	1	26x16x6	3,1	
14	K				4		Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomia varrenkatkelmia. Pisin; pituus 65 mm, paksuus 8 mm ja paino 5,4 g. Keskikokoinen; pituus 37 mm, paksuus 8 mm ja paino 2,5 g. Lyhyin, massaltaan harmaa; pituus 21 mm, paksuus 7 mm. ja paino 1,3 g.	3	65x8	9,2	
15	K				4		Kivitavara	Astia	Saviaines murtopinnassa osin harmaa ja osin punertava (palanut epätasaisesti) ja hieman huokoinen. Sisäpinta harmaa ja lasitteeton, matalaa rihlausta. Ulkopinta harmaa ja lasitteeton ja kyljessä näkyy kapeita hyvin matalia koristeuria.	1	41x26x4	4,0	
16	K				4		Punasavi	Kattotiili?	Sisäpinnaltaan mustaksi lyijylasitettu hieman kaareva pala. Toinen pinta epätasainen, lohjennut. Saattaa olla uunikaakeli.	1	31x25x9	8,6	
17	K				4		Punasavi	Kattotiili	Kahdessa osassa. Koveralta pinnaltaan mustaksi lyijylasitettu kaareva kattotiilipala.	1	244x123x18	588,0	
18	K				4		Väritön lasi	Astia	Kaarevat, ohuet kylkipalat, jotka todennäköisesti samasta astiasta. Massa kirkas, ilmakuplia.	3	39x35x1	4,4	

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat(mm)	Paino (g)	Muuta
									Toisessa palassa koristeiviiva. Suurimman palan pituus, leveys ja paksuus ilmoitettu.				
19	K				4		Lasi	Pullo	Kaareva vihertävä pala, jonka ulkopinta on irisoitunut sameaksi.	1	35x22x3	3,5	
20	K				4		Lasi	Pullo	Vihertävä kylkipala, hieman irisoitunut.	1	22x19x7	4,8	
21	K				4		Lasi	Ikkunalasi	Hieman vihertävä reunapala, reuna pyöristetty (kuumana leikattu).	1	28x20x1	1,4	
22	K				4		Väritön lasi	Ikkunalasi	Kirkas ikkunalasin pala.	1	34x18x1	1,5	
23	K				5		Punasavi	Astia	Reunan päällä bolusraita ja sisäpinnalla bolusraitoja ja mahdollisesti myös muita valkosavella tehtyjä kuvioita. Päällä kellertävä lyijylasitus. Koristelu sekä reunan päällinen enimmäkseen lohjennut pois. Suureuna on ulkopinnalta lohjennut. Ulkopinta lasittamaton.	1	63x44x8	24,8	
24	K				5		Punasavi	Astia	Kylkipalan sisäpinnalla väritön lyijylasitus, jossa pieniä tummia pilkkuja. Ulkopinnalla vihertävä lyijylasitusvaluma ja hyvin loiva kyljen taite.	1	65x42x8	28,3	
25	K				5		Punasavi	Astia	Kylkipalan sisäpinnalla näkyy jäänteitä vihertävästä lyijylasituksesta, ulkopinta lasittamaton. Lasite vaikuttaa palaneelta. Palan pintaosat punertavat, sisäosa harmaa.	1	46x28x6	9,0	
26	K				5		Punasavi	Kaakeli	Kaakelinpala, jonka sisäpinnalla musta lyijylasite ja pinnassa näkyy eri suuntaisia kourumaisia koristeuria. Lasitteeton pinta tummanpunainen.	1	41x27x10	12,6	
27	K				5		Punasavi	Kaakeli	Tasaisten palojen toisella pinnalla tumma, mahdollisesti tummanvihreä lyijylasitus. Toisen palan lyijylasitus on sulanut. Palat todennäköisesti samanlaisesta kaakelistä. Pienemmän mitat: 40x33x9 mm.	2	50x43x9	33,7	
28	K				5		Fajanssi	Astia	Kahdessa osassa. Sisäpinnalla sinisellä värillä tehtyä koristelua: eri paksuisia kaarevia	1	55x26x3	5,1	

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat(mm)	Paino (g)	Muuta
									raitoja, renkaita ja tähtiä. Molemmilla pinnoilla läpinäkymätön ns. tinalasitus. Saviaines kellertävä. Mahdollisesti lautanen.				
29	K					5	Metsälasi	Astia	Pala on pikarin alaosasta ja siinä on omatunto ja kylkeä. Kylkeä koristaa kaksi nyppeä. Nypyn koko 16x17 mm. Pikarin halkaisija alaosan ja jalkaosan taitteessa on 24 mm. Kyljen paksuus 1,5-4 mm. Palan pinta on tummunut ja karkea mahdollisesti palamisen takia.	1	36x28x4	8,2	
30	K					5	Metsälasi	Pullo	Suuren vihreän lasipullon pohjaa, jossa puntteliarpi. Massassa kuplia ja pinnat irisoituneet. Pohjan halkaisija on ollut ainakin 17 cm.	1	118x47x10	84,8	
31	K					5	Lasi	Ikkunalasi	Vihreät palat, pinnat irisoituneet. Pienemmän mitat: 2 41x23x1,5 mm.	2	46x34x2	7,4	
32	K					5	Lasi	Ikkunalasi	Palat ovat vihreää hyvin ohutta ikkunalasia. Pienempi: 20x5x1 mm.	2	19x15x1	1,0	
33	LK					6	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomia varren katkelmia. Pituudet 53-24 5 mm, paksuudet 8-5 mm.	5	53x8	11,4	
34	LK					6	Fajanssi	Astia	Ulkopinnalla suureunan yläreunassa sinistä maalauskoristelua, molemmilla pinnoilla tinalasitus.	1	26x18x5	1,8	
35	LK					6	Metsälasi	Astia	Kaareva suureunapala vihreää lasia, reuna pyöristetty.	1	26x17x3	1,8	
36	LK					6	Väritön lasi	Ikkunalasi	Kirkasta lasia, palat irisoituneet. Pienemmän mitat: 2 14x12x1 mm.	2	19x6x1	0,8	
37	LK					6	Lasi	Ikkunalasi	Vihertävän sävyinen.	1	30x20x1	1,6	
38	LK					7	Punasavi	Astia	Molemmilla pinnoilla ruskeansävyinen lyijylasite. Palassa on taitekohta, jossa on matala koristeura.	1	75x55x8	43,3	Irtolöytö maakasasta.
39	LK					7	Punasavi	Pullo	Tasapohjaisen pullon pohja, jossa sisäpuolella ruskeansävyinen lyijylasitus. Pohjassa rihlausjälkiä. Ulkopinnalla ja pohjassa on epätasaisesti sekä	1	6 85	57,9	

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat(mm)	Paino (g)	Muuta
									vaaleaa savilietettä että lyijylasitusta. Palan korkeus 11 mm. Seinän paksuus 5 mm.				
40	LK				8		Valkosavi	Liitupiippu	Varrenkatkelma. Varren päässä kiertää osia kirjaimista, joista on vaikea saada selvää: mahdollisesti ..."CKHO"...	1	29x7	1,8	
41	LK				8		Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomat varren katkelmat. Pienemmän mitat: pituus 61 mm ja paksuus 7 mm.	2	75x8	10,7	
42	LK				8		Punasavi	Astia	Samasta astiasta. Kaksi kylkipalaa ja yksi suureuna- ja korvapala. Vertikaali, nauhamainen korva sijoittuu aivan suureunan ylälaitaan. Sisäpinnalla vihreä lyijylasitus. Ulkopinta ja korva lasitteettomat. Korvapalan mitat: 49x25x24 mm.	3	85x42x9	76,4	
43	LK				8		Punasavi	Astia	Suureunapalan molemmilla pinnoilla vaaleanvihertävä lyijylasitus. Palassa on ollut savilietteellä tehtyä koristelua, joka on enimmäkseen lohjennut pois. Ulkopinnalla näkyy irronneen horisontaalin kahvan lohkeamiskohta. Alanumero :44 on todennäköisesti samasta astiasta.	1	69x30x8	19,8	
44	LK				8		Punasavi	Astia	Pienehkön horisontaalin korvan katkelma, jonka ulkoreunalla kourumainen koristeura. Pinnalla vaalea saviliete ja väritön lyijylasitus. Koristelu peittää vain osan korvasta tai se on enimmäkseen lohkeillut pois. Todennäköisesti samaa astiaa kuin alanumero :43. Mitat korvan tyvessä: 31x23 mm.	1	57x17x14	16,4	
45	LK				8		Punasavi	Astia	Lasitteeton nauhamainen, alareunaan kapenevan horisontaalin korvan katkelma. Ulkopinta osittain lohjennut.	1	64x22x11	15,0	
46	LK				8		Fajanssi	Astia	Suureunan ylälaidassa ympyräkeskinen sininen raita. Myös muuta sinistä koristelua, mutta molemmin puolin tinalasitettu pinta lohkeillut enimmäkseen pois. Saviaines kermanvärinen.	1	41x19x4	3,3	

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat(mm)	Paino (g)	Muuta
47	LK				8		Piiposliini	Astia	Palassa on suureunan ja kyljen taitekohta. Molemmilla pinnoilla lyijylasitus. Pinta hieman lohkeillut.	1	48x36x4	7,0	
48	LK				8		Piiposliini	Astia	Palassa on suureunan ja kyljen taitekohta. Lyijylasitettu molemmin puolin.	1	49x41x4	11,9	
49	LK				8		Lasi	Astia	Kaareva pala ohutseinäisestä astiasta. Pinta hieman irisoitunut.	1	25x13x1	0,6	
50	LK				8		Metsälasi	Pullo	Vihreästä paksuseinäisestä pullosta. Pohja on kovera ja pinta hieman irisoitunut.	1	40x28x10	12,3	
51	LK				8		Väritön lasi	Ikkunalasi	Kirkas lasi, jonka yksi reuna leikattu.	1	33x16x2	1,2	
52	LK				8		Lasi	Ikkunalasi	Hieman vihertävä pala.	1	38x12x1	1,0	
53	LK				8		Väritön lasi	Ikkunalasi	Palat värittömiä ja vaihtelevasti irisoituneita. Paksuudet 1-2 mm. Pienimmän palan mitat: 28x16x1,5 mm.	4	53x41x1	9,7	
54	LK				8		Punasavi	Tiili	Huonokuntoinen tiilen puolikas, jonka pinnalla on yksi kissan tassun painanne ja osa toisesta tassun jäljestä.	1	104x114x74	1108,0	
55	LK				8		Laasti	Laasti	Väri vaaleanruskea ja massa huokoista.			383,0	
56	LK				9		Punasavi	Astia	Kaareva kylkipala, ulkopinnan lasite on palanut tummaksi ja karkeaksi. Sisäpinnalla ei ole mahdollisesti ollut lasitetta lainkaan. Saviaines karkeaa, mutta palanut hyvin kovaksi. Palan sisäosa on punertava, pinnat tummanharmaat.	1	92x49x6	42,2	
57	LK				10		Tuohi, terva	Lattia?	Tummanruskea mahdollinen eriste, jossa on voimakkaasti tervalta tuoksuva massaa ja massan toisella pinnalla tuohta. Tervaiseen ainekseen on tarkertunut hiekkaa ja pieniä kiviä. Palojen koot vaihtelevat, pienin: 80x50x28 mm.	5	250x45x45	1095,0	

KM	Alue	X	Y	Z	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat(mm)	Paino (g)	Muuta
58	LK					11	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelematon katkelma, jossa näkyy sormilla tehdyn muotoilun jälkiä.	1	51x7	2,6	
59	LK					11	Punasavi	Astia	Sisäpinta lohjennut pois. Ulkopinnalla astian yläreunassa näkyy kaksi eri syvystä vaakauraa ja pisara lyijylasitetta.	1	53x24x6	6,5	
60	LK					11	Palamaton luu	Eläimen luu	Katkelma.	1	49x28x8	9,1	
61						Irto	Valkosavi	Liitupiippu	Koristelemattomia varren katkelmia. Pituudet välillä: 25-67 mm ja paksuudet: 6-9 mm.	6	67x7	13,4	
62						Irto	Punasavi	Astia	Sisäpinnalla suoria ja aaltoilevia ympyräkeskisiä bolusraitoja ja päällä kulunut ja enimmäkseen lohjennut väritön lyijylasitus. Lasittamattomalla ulkopinnalla koristeuria.	1	134x53x12	85,4	
63						Irto	Harmaasavi	Astia	Saviaines murtopinnassa ruskeanharmaa. Suureunan alapuolella kylki taipuu ensin sisäänpäin ja pullistuu sitten ulos ruukkumaisesti. Astia on ollut tulessa ja pinta on 'karstaisen' näköinen. Reunan paksuus 12 mm, kyljen 7 mm.	1	130x63x12	96,4	

POISTETUT METALLIESINEET

HELSINKI, RITARITALON PUISTIKKO

Markku Heikkinen 2010

Poistetut metallilöydöt

Yhteydet 8 ja 9 liittyvät läntisessä kaivannossa sijaitsevan rakennuksen sisätilaan. Yhteys 8 on rakennuksen sisäpuoli ja yhteys 9 on syvemmälle kaivettu koekuoppa (KK3).

1

Alue: LK (läntinen kaivanto)

Yhteys: 8

Laji: Holkki

Materiaali: Rauta

Mitat: 201x48x39 mm

Paino: 298,7 grammaa

Kuvaus: Puisen varren päähän kiinnitetty kourumainen holkki, joka kapenee kärkeen. Kärkiosa on katkennut viistosti. Leveämmässä päässä on pyöreä reiällinen levy. Tämän avulla holkki on naulattu kiinni puiseen varteen.

2

Alue: LK

Yhteys: 8

Laji: Levy, kahva (?)

Materiaali: Rauta

Mitat: 122x24-17x6 mm

Paino: 35,7

Kuvaus: Pitkänomainen, pituussuunnassa hieman kaareva levy. Kapenee toiseen päähän. Levy on taitettu pituussuunnassa molemmilta reunoilta kaksinkerroin. Murtunut leveämmästä päästä poikki.

3

Alue: LK
Yhteys: 8
Laji: Naula
Materiaali: Rauta
Mitat: Pituus 123, kanta 13x14, varsi 8x8,5 mm
Paino: 21,9
Kuvaus: Kanta suorakaide, varsi poikkileikkaukseltaan suorakaide.

4

Alue: LK
Yhteys: 9
Laji: Levy
Materiaali: Rauta
Mitat: 40x27x2,5
Paino: 4,8
Kuvaus: Reunoiltaan murtunut ohut rautalevy.

